

magazin istoric

ANUL I
Nr. 1
APRILIE 1967

1877—1878. Cromolitografie reprezentând alegoric trecerea Dunării de către armata română

1877 : EROI, FAPTE, MĂRTURII

UN PRINȚ VALAH PE DRUMURILE EUROPEI
Ion Ionașcu

ARTICOLE NECUNOSCUTE ALE LUI MARX CU
PRIVIRE LA UNIREA PRINCIPATELOR

Miron Constantinescu

CONFERINȚA DE LA IALTA

HISTRIA ȘI BUREBISTA

Dionisie Pippidi

IULIE 1936 : TITULESCU-LITVINOV

I. M. Oprea

MEMORII INEDITE

Constantin Argetoianu

HISTORIA MAGISTRA VITAE

Tudor Arghezi

Constantin Daicoviciu

Andrei Oțetea

Ion Popescu-Puțuri

Emil Condurachi

Petre Constantinescu-Iași

Mihai Berza

George Oprea

ENIGME ALE ISTORIEI : DE LA
LINCOLN...LA KENNEDY

Eugen Preda

magazin istoric

REVISTĂ DE CULTURĂ ISTORICĂ.
SOCIETATEA DE ȘTIINȚE ISTO-
RICE ȘI FILOLOGICE DIN REPU-
BLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dumitru Almaș (director), **Constantin Antip** (redactor-șef), **Virgil Căndeș**, **Hadrian Daicoviciu**, **Ion Dragomirescu** (redactor-șef adjunct), **Titu Georgescu**, **Dinu C. Giurescu**, **Nicolae Minei** (secretar general de redacție), **Cristian Popișteanu**, **Al. Gh. Savu** (redactor-șef adjunct), **Ștefan Ștefănescu**.

Către cititori

Cu acest număr, pornește la drum revista Magazin istoric. Noua publicație își va întemeia activitatea pe concepția călăuzitoare a istoriografiei românești contemporane — materialismul dialectic și istoric —, potrivit căreia valoarea unei istorii științifice constă în înfățișarea obiectivă, conformă adevărului, a evenimentelor și faptelor, în interpretarea lor justă, astfel ca ea să constituie o oglindă a conștiinței de sine a poporului, să înmă-nuncheze experiența de viață și de luptă a maselor.

Coloanele Magazinului istoric vor fi deschise studiilor, articolelor și documentelor care oglindesc momente ale istoriei patriei, din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, ale îndelungatei lupte pentru eliberarea socială și națională a poporului nostru, ale mișcării democratice și revoluționare, ale făuririi victoriei socialismului pe pămîntul României. Căutînd să dea expresie vie exemplului înălțător al înaintașilor și sensului optimist al prezentului, Magazin istoric consideră, ca o datorie de onoare, să contribuie, alături de întreaga publicistică română, la dezvoltarea patriotismului care însușește generațiile actuale în marea operă de edificare a socialismului.

Străduindu-se să reflecte rolul și locul poporului român în istoria universală, aportul său la tezaurul culturii și civilizației omenirii, Magazin istoric va manifesta, în același timp, preocuparea cuvenită față de istoria celorlalte popoare, cu conștiința limpede a însemnătății pe care o are știința istoriei în realizarea cunoașterii reciproce, a apropierii și cooperării între popoarele Europei, între toate popoarele lumii.

Încredințată că paginile sale vor fi onorate de colaborarea istoricilor, scriitorilor, publiciștilor, cadrelor didactice, cercetătorilor din institute, arhive, muzee, că se va bucura de audiență și sprijin din partea masei largi de cititori căreia i se adresează, revista Magazin istoric nădăjduiește că va răspunde interesului crescînd al opiniei publice pentru cultura istorică.

1877

PENEŞ CURCANUL

*Plecăt-am nouă din Vaslui
Şi cu sergentul zece...*

Aşa începe Peneş Curcanul, eroul lui Vasile Alecsandri, povestirea isprăvilor eroice de la Griviţa.

De nouăzeci de ani poemul epic al bardului de la Mirceşti încălzeşte inimile la focul dragostei de ţară. Puţini cunosc, însă, faptul că poetul a turnat în vers faptele, gindurile şi sentimentele unui om real. Peneş Curcanul nu este o ficţiune poetică. A existat adevărat. El chema Constantin Ţurcanu, fiu al lui Gheorghe Ţurcanu şi al Mariei. S-a născut la 1 martie 1854 în oraşul Vaslui. Din 15 mai 1875, a fost înrolat soldat în termen la Regimentul 13 dorobanţi.

La începutul războiului pentru independenţă era caporal. În august 1877 a fost înaintat la gradul de sergent; în această calitate a participat la luptele grele de la Griviţa.

La terminarea campaniei, pe pieptul sergentului Ţurcanu Constantin străluceau „Trecerea Dunării”, „Apărătorii independenţei” şi „Medalia comemorativă rusă”. În chip cu totul excepţional i s-a acordat şi ordinul „Steaua României”, o distincţie rezervată numai ofiţerilor.

Cu modestia şi simţul firesc al dragostei neşovăitoare pentru ţară, popor şi libertate, în 1916 Ţurcanu Constantin a cerut să fie

înrolat în armată şi, în ciuda vârstei înaintate, a luat parte la campania din acel an dramatic. Cu unitatea lui se afla printre cei care, în bălăia de la Oituz (iulie — august 1917, cu piepturile lor au zăgăzuit invazia germană: „Pe-aicea nu se trece!”

La decoraţiile primite cu patru decenii în urmă la Griviţa, neostenita vitejie a lui Ţurcanu a mai adăugat medaliile „Victoria”, „Virtutea militară”, „Serviciul credincios” clasa 1-a, „Crucea comemorativă a războiului 1916—1918” şi furaajerele „Mihai Viteazul” şi „Virtutea Militară”. Aşa cum anticipase Alecsandri:

*Apoi când iarăşi m-am trezit
Din noaptea cea amară,
Colo pe răni eu am găsit
Virtutea militară...*

În afară de aceste decoraţii române, lui Ţurcanu i s-au acordat şi valoroase decoraţii străine, printre care „Crucea italiană de război” şi medaliile poloneze „Crucea vitejilor” şi „Crucea de război”. La 1 iunie 1920, a fost avansat plutonier major.

Cu toate că se apropia de 70 de ani, Ţurcanu Constantin a cerut să fie menţinut în serviciul activ. Cererea i s-a aprobat. Şi a rămas ostaş, până la 15 noiembrie 1932, când a încetat din viaţă.

S-a bucurat de cea mai adevărată stimă şi preţuire, de cea mai fierbinte dragoste. „Toţi ostaşii tineri — spunea plutonierul major Ioan Doltu, luându-şi adio de la camaradul său — găseau la el întotdeauna un sfat, o vorbă bună şi un sprijin, învăţându-i, cu înţelepciunea lui caracteristică, virtutea cinstei, a curajului şi a dragostei de neam... Inima lui era veşnic tină, mîntea lui mereu ageră, mergînd cu cunoştinţele în ritmul vremii, încît uitîndu-te la chipul lui înalt şi proaspăt, cu dor de viaţă, aveai impresia aida-mă, clară, a unui plăieş din oastea lui Ştefan cel Mare”.

EROI

FAPTE

MĂRTURII

XC

MAIORUL DIMITRIE GIURESCU

Se dădea bătălia decisivă pentru cucerirea Rahovei. Fiecare redută, fiecare metru de pământ erau cucerite cu prețul unui greu tribut de sînge. Aici, în fruntea ostașilor săi, a căzut eroic și maiorul Giurescu, lovit de schiaja unui obuz.

A fost, înainte de toate, Om. Așa cum sint, de altfel, toți eroii adevărați, pe care contemporanii și urmașii îi păstrează în inimile lor pentru eternitate. Dorea din tot sufletul să trăiască. Își iubea cu duioșie soția și copiii. De pe front, ruga să se cumpere degrabă un căpăcel pentru copilul său drag pe care n-avea să-l mai revadă niciodată. Grozăviile războiului îi produceau repulsie...

Dar era conștient că pentru libertatea și independența patriei nici o jertfă nu trebuie precupețită. Din proprie inițiativă, a cerut ca batalionul pe care îl comanda să fie trimis în prima linie.

Astăzi, un bust înălțat în curtea cazărzii fostului regiment 30 Muscel păstrează vie amintirea maiorului Giurescu. O navă a marinei române îi poartă cu mîndrie, numele. Scriitorii Alexandru Odobescu și Emil Gîrlăanu i-au zugrăvit în cuvinte înaripate neuitatele fapte de armă.

Au rămas de la el scrisorile trimise de pe front so-

ției. Sint documente impresionante, prin sentimentele profund umane, prin dragostea de viață și caldul patriotism care răzbat din fiecare rînd. Reproducem, mai jos, fragmente din aceste scrisori:

20 mai 1877, Calafat „O dată cu cele 10 lire ce ți le trimit acum, îți trimit și jandărma obuz turcesc venit în lagărul nostru, este din cele mici de tunuri de cîmp, dacă vrei să vezi mai mari cere de la Spiroiu să-ți arate altfel de cadouri ce ne trimite turcii. Țin însă foarte mult la această bucată, fiind de la începutul ostilităților, și vroiesc să rămîie o suveniră în familie, n-o da la copii, n-o șterge și n-o încredința nimănui.

Ieri noapte am lucrat pe întuneric cu batalionul meu și alte două batalioane de la Olț, o mare baterie chiar pe malul Dunării în fața Vidinului. Dacă ne simțea turcii într-adevăr că ne prăpădea; 1 800 de oameni lucrau pe întuneric fără să scoată unul o vorbă. Noroc că dumnealor dormeau și astfel am putut să ne retragem pînă în ziua teaferi sănătoși. Imi închipuiesc necazul lor cînd or fi văzut a doua zi bateria pe mal...”

3 mai 1877, Calafat „Drama însă nu era isprăvită, bateriile noastre din stînga auzind focul la dreapta au crezut că ne-am încăierat cu turcii și îndată au început a trimite obuzuri în Vidin, astfel în peste cîteva minute turcii deșteptați din somn în astă diavolească muzică a ghiulelelor au început a riposta. Cerul era în flăcări și vijitiul obuzurilor care treceau din fericire peste capetele noastre îți sfîșia auzul. Sultan¹ tremura parcă-l prinsese frigurile, două obuzuri cit căpăștile de zahăr de la Chitila au trecut chiar pe lingă noi la adresa bateriei Carol.

¹ Este vorba de calul maiorului Giurescu.

Însă dintr-o adevărată protecțiune dumnezeiască la amîndouă bombardamentele de la 26 și 20 aprilie n-am avut românii nici o pierdere. În oameni, pe cînd știm în mod pozitiv că turcii au avut pierderi grave și dintr-o jalnică împrejurare că turcii nu se temeau de noi și nu goli-se orașul de locuitori s-au omorât și rănit sumă de copii și femei care deși turci, dar mi se strînge inima cînd mă gîndesc...”

1 iunie 1877, Calafat „Tu mă întrebi dacă trecem în Turcia, asta nu știu dragă Marico² nici eu și cred că n-o știe nici chiar guvernul; diplomația astăzi își viră coada în toate și sigur că nimeni nu poate astăzi spune pozitiv dacă o să întreprindem un rezelb ofensiv peste Dunăre sau o să ne mîrginim a ne păzi hotarul.

Poate să mă înșel eu, dar mi se pare că turcii și-au cam pierdut curajul; lucrăm noi mii și sute de oameni chiar pe malul Dunării în gura tunurilor lor și nu întreprind nimic în contra noastră, deși nu se poate să nu înțeleagă în ce scop se ridică aceste îngrozitoare lucrări. Ziua duelului de moarte între Calafat și Vidin se apropie și pe cit este iertat omului să se pronunțe asupra viitorului cred că Vidinul va semăna în cea teribilă zi cu Sodoma și Gomora. Tunurile noastre de asediu cumpărate de la muscali aruncă bomboane cu vreo trei degete mai groase decît cea turcească trimisă de Spiroiu lui frate-său, și materialul este așa de perfect că în ziua de 22 mai bateria Elisabeta trimînd un obuz a lovit în Dunăre la vreo sută de pași departe de zidul cetății și atîngerea numai a apei a fost destul ca să-l facă să crape în zecimi de bucățele care au curs ca ploaia în cetate, ceea ce imi imaginez că nu le va fi tocmai plăcut scumpulor noștri suzerani; al

² Soția maiorului Giurescu.

Descendenții vechilor noastre legiuni, Românii, se luptă astăzi cu eroism pe țărmii Dunării, pentru independența lor; îmi pare că este bine a face să se audă aplaudare din partea capitalei vechii lumi și a Italiei întregi, îndreptată valoroaselor noastre rude.

Totdeauna al vostru,

G. GARIBALDI.

„Românul” din 13 octombrie 1877

CAPITULAREA PLEVNEI

*Din notițele locotenentului norvegian Gunnar Sølvest Flood, martor ocular la aceste lupte**

Noaptea, la ora 2, toate liniile noastre telegrafice erau în dezordine. Pe la orele 4—5 dimineața, turcii părăsiră reduta Grivița și mai tirziu cea de la Bucova. Trupele noastre băgară de seamă pe la 6—7.

La 6, masa principală a turcilor era adunată între Plevna și podul Vidului și începu ieșirea, ocupând încă forturile de la Opanez. Se zice că turcii au surprins avanposturile rusești și le-au respins, luând chiar o redută cu 6 tunuri și masacrând întreaga garnizoană. Dar mai tirziu ieși rezerva și turcii fură opriți. Cum se făcu ziua, toate bateriile rusești începură a trage și turcii trebuiră să se retragă peste poduri.

Stăpîne pe reduta de la Grivița (nr. 2), trupele române înaintară spre Bucov,

* Reprodus din „Academia Română: Memoriile secțiunii istorice”, seria III, tom VIII, mem. 9.

dar încet și cu băgare de seamă. Se constatare că reduta Grivița era cu totul minată și nu fu decît o întimplare că un soldat descoperi fitilul arzînd și l-a tăiat. Apoi se luă Bucov și se văzu că întreaga creastă întărită fusese părăsită (de dușmani).

Avanposturile românești din Susurlu și Opanez descoperiră și ele în zorii zilei plecarea turcilor și înaintară. Avanposturile rusești dintre Grivița și pîrîul Tucești fiind mai depărtate (de turci) ca Românii, nu putură în consecință să constate așa devreme plecarea turcilor. (Cînd o constatară) înaintară și ele.

Între 9 și 10 situația era foarte clară. Ieșirea lui Osman-Pașa era îndreptată spre Apus, peste Vid. Generalul Cernat trimisese deja o brigadă cu lt. col. Lahovary pentru a susține corpul grenadierilor. Ceaialtă divizie fu îndreptată spre podul Vidului. Ele-

mente din Divizia 3 fură îndreptate spre Susurlu, spre Opanez.

Din această clipă puturăm vedea: lupta de la podul de pe Vid, înaintarea (trupelor românești) prin Bucov și lupta românilor de la Opanez. Un spectacol dramatic, pe alît de impunător, ca și de neuitat. Sosiți la luneta Craiova, puturăm vedea o mare mulțime de oameni, de cai, de boi și de trăsuri cu corturi. Mult timp nu pricepurăm ce era. Nu era o armată în retragere, nici mase fugătoare, semăna cu migrațiunea popoarelor ca și cînd un popor întreg fusese surprins prin fier și prin foc și că totul se oprise și adormise de disperare și de frica morții. Și în adevăr, așa era. Osman își făcuse ieșirea nu numai cu armata. Era populațiunea turcească din Plevna, care în numele lui Alah, vola să răzbată prin rîndurile dușmanilor.

OSMAN-PAȘA PRIZONIER

Din însemnările subofițerului voluntar P. Lucasievici.

Către orele trei generalul Strucoff sosind ... unde se găsea regimentul nostru, întrebă unde este Osman; i se răspunse că Osman este într-o mică casă de piatră cu trei ofițeri superiori români, colonelul Cerchez, colonelul Arion și colonelul Vlădescu. După o jumătate de oră generalul Strucoff ceru ge-

neralului meu de divizie, generalul Racoviță, o escortă pentru a conduce pe Osman la Bogot; ordinul fu dat colonelului Polizu, comandantul Regimentului 3 călărași. Luînd drapelul regimentului cu al 3-lea escadron comandat de căpitanul D. Tulea, noi am primit de la generalul Strucoff pe Osman cu cei

6 pași care erau în jurul lui și al căror nume urmează, general de divizie Adil-Pașa, general de brigadă Tabil-Omer, general Tefic, general Talil, general Sadic, general Etthem, cu ordinul de a-i conduce la cartierul general al marelui duce Nicolae la Bogot.

Corabia 1877 (trecerea trupelor române peste Dunăre)

AUTOGRAFE ISTORICE

Dintre cele mai interesante exponate din Muzeul Militar Central, prezentăm o mică planșetă care, cu 90 de ani în urmă, în timpul războiului de independență, s-a aflat la comandamentul Brigăzii 1 din Divizia 4 infanterie.

Între două bătălii, sau găsindu-se numai în trecere pe la comandamentul respectiv,

ceastă planșetă. Planșeta a devenit astfel un album original de autografe, pe care vizitatorii le cercetează astăzi, după scurgerea atitor decenii, cu emoție. Printre alții, au semnat generalul Al. Cernat, comandantul armatei române de operații în luptele de la Plevna; colonelul C. Barozzi, de la Statul

pescu, comandantul Batalionului 2 vânători; căpitanul Nicolae Măcărescu, comandant de batalion în Regimentul 7 linie, căzut în luptele de la Grivița, la 31 august 1877; sublocotenentul Dimitrie Lemnea, căzut pe cîmpul de luptă la 7 octombrie 1877; generalii ruși Ganetki, Cernozugov și Grigori Astorovici; pictorul

numeroși ofițeri români și ruși, diferite personalități politice sau artiști, prizonieri turci etc. și-au depus semnăturile pe a-

Major al armatei române; colonelul M. Cristodor Cercez, comandantul Diviziei 2; maiorul Al. Candiano - Po-

Nicolae Grigorescu, care a însoțit trupele române în sudul Dunării în timpul războiului din 1877—1878 etc.

Rubrica „Eroi, fapte, mărturii” a fost întocmită de **Stefan IONESCU, Constantin CAZANÎȘTEANU și Elena POPESCU**

XC

Independența țării noastre, proclamată prin votul Camerei Deputaților și al Senatului la 9/21 mai 1877 și confirmată, tuturor, de victoriile armatei române pe câmpurile de bătălie, a fost susținută de guvernul României și printr-o acțiune diplomatică desfășurată cu măsură și fermitate.

Dintre numeroasele mărturii ale vremii, ne oprim mai întâi la comunicarea Președinției Consiliului de Miniștri către Ministerul Afacerilor Externe care transmitea oficial textul rezoluției prin care Adunarea Deputaților lua act că „independența absolută” a țării a primit consacrarea (documentul nr. 1). Comunicarea a servit ca temelie — așa cum citim din

tudine rezervată. Bülow a precizat reprezentantului român că problema nu va fi rezolvată decât la pace și că, în orice caz, hotărârea guvernului de la Berlin va depinde de felul cum interesele supușilor germani din România vor fi reglementate (documentul nr. 2). Rezervă în cercurile oficiale, dar simpatie în lumea politică italiană pentru cauza noastră, comunica telegrafic Obedenaru de la Roma (documentul nr. 3); o hotărâre luată într-un moment nepotrivit, de natură să creeze complicații guvernului țarist în raporturile sale cu celelalte puteri — apreciau cercurile de la Petersburg (documentul nr. 4); de vreme ce România s-a liberat unilateral de garanțiile tratatelor în vigoare, și fostele state garante vor putea acționa cum vor socoti mai

1877

IN DOCUMENTELE

VREMII

însemnarea făcută pe ea — la redactarea circularei din 22 mai/3 iunie către toate agențiile diplomatice ale României, în care Mihail Kogălniceanu, ministru de externe, arăta necesitatea actului istoric de la 9/21 mai — hotărâre solemnă a întregului popor român, luată în deplină libertate, fără vreo influență din afară — și cerea puterilor europene, nu recunoașterea propriu-zisă, dar un gest de aprobare, pînă la viitoarea conferință internațională la care România își rezerva dreptul de a participa pentru reglementarea „de jure” a intereselor sale.

Nemulțumite că România și-a afirmat singură dreptul său imprescriptibil la independență, marile puteri au răspuns printr-o atitudine rezervată.

Bülow a precizat reprezentantului român că problema nu va fi rezolvată decât la pace și că, în orice caz, hotărârea guvernului de la Berlin va depinde de felul cum interesele supușilor germani din România vor fi reglementate (documentul nr. 2). Rezervă în cercurile oficiale, dar simpatie în lumea politică italiană pentru cauza noastră, comunica telegrafic Obedenaru de la Roma (documentul nr. 3); o hotărâre luată într-un moment nepotrivit, de natură să creeze complicații guvernului țarist în raporturile sale cu celelalte puteri — apreciau cercurile de la Petersburg (documentul nr. 4); de vreme ce România s-a liberat unilateral de garanțiile tratatelor în vigoare, și fostele state garante vor putea acționa cum vor socoti mai

potrivit cu interesele lor — afirmau cercurile apropiate Ministerului de externe francez (documentul nr. 5). Agentul diplomatic al României la Paris considera însă că Franța ne va sprijini în continuare.

În august 1877, la cererea comandamentului rus, s-a produs intervenția armatei române la sud de Dunăre (document nr. 6).

După victoriile armatelor ruse și române în Balcani (documentul nr. 7), la care și-au adus contribuția și voluntarii bulgari, Mihail Kogălniceanu a inițiat, la 3/15 februarie 1878, demersuri prin reprezentanții României acreditați în capitalele marilor puteri europene, pentru a asigura participarea țării noastre la conferința de pace. Instrucțiunile către gigantul Agenției

diplomatice de la Berlin reaminteau participa-
rea activă a țării noastre la război, sacrificiile
suportate cu demnitate, capacitatea României
de a-și păstra individualitatea indiferent de
împrejurări și de a intra — prin acțiunea
și actul ei de voință — în condiții de deplină
egalitate în rândul statelor europene (docu-
mentul nr. 8). România n-a fost admisă ca
participantă la tratativele care au precedat
pacea de la San Stefano și nici la Congresul
de la Berlin (iunie-iulie 1878), dar indepen-
dența sa a fost recunoscută de puterile euro-
pene.

DINU C. GIURESCU

1

Președinția Consiliului de Miniștri
Nr. 446

București, 10 mai 1877

Ministrul Afacerilor Străine
Registrul general nr. 6 080
23 mai 1877

A servit la nota circulară
din 22 mai 1877

Domnule ministru, ¹

Președinția Adunării Deputaților, prin adre-
sa sub nr. 679 îmi comunică că Adunarea,
în ședința sa de la 9 mai curent, în urma inter-
pelațiunii d-lui N. Fleva, a votat și adoptat
cu unanimitate de 79 voturi, fiind și 2 abțineri,
următoarea moțiune :

„Camera, mulțumită de explicațiile Guver-
nului asupra urmărilor ce a dat votului ei de
la 29 aprilie anul curent ;

Ia act că resbelul între România și Turcia,
că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și
independența absolută a României au primit
consacrarea lor oficială ;

Și comptind pe dreptatea Puterilor garante,
trece la ordinea zilei“.

Acest vot al Camerei subsemnatul are onoa-
rea de a-l comunica domniei voastre.

Primiți vă rog, domnule ministru, asigu-
rarea înaltei mele considerațiuni.

Președinte, I. C. Brătianu
Secretarul Consiliului,
N. Dunca

Domniei Sale Domnului Ministru al Afaceri-
lor Străine.

2

Prezentată la Oficiul Berlin
Data 27 mai 1877 Telegrama nr. 275
nr. 435

Oficiul București

Dl. Kogălniceanu, Ministerul Afacerilor
Externe ²

Am avut întrevedere cu Bülow. Excelența
sa a declarat categoric că chestiunea inde-
pendenței României nu poate fi rezolvată decît
la pace și că decizia guvernului german în
această afacere depinde de felul în care inte-
resele supușilor și acționarilor germani sînt
reglementate în România.

Degre

3

Prezentată la oficiul Roma
Data 27 mai 1877 Telegrama nr. 278
Oficiul București ³

Veți primi mîine raport asupra convorbirii
cu secretarul general al Ministerului de Afaceri
Externe în legătură cu declararea indepen-
denței. Guvernul italian păstrează rezervă
pînă după război. Independența noastră este
privită cu simpatie de lumea politică și de
jurnalul oficios Diritto. Veți primi numerele
miercurea viitoare.

Obedenaru

4

Prezentată la oficiul Petersburg
Data 31 [mai] 1877 Telegrama nr. 286

Excelența sa Kogălniceanu ⁴

Pînă ieri n-am putut lua legătura cu cineva
din Ministerul Afacerilor Externe. Proclamarea
independenței este socotită, în general, inter-
pestivă, deoarece ea provoacă bănuieli asupra
politicii ruse față de Marile Puteri și este de
natură a-i crea încurcături. Se spune că noi
am fi trebuit să lăsăm rezolvarea acestei pro-
bleme la pace și să ne încredem în Rusia.

Comunicarea Austriei consideră provizorie
proclamarea independenței, ca un fapt împlinit
care va trebui discutat și hotărît după război,
o dată cu celelalte probleme ale Orientului.
Generalul Ghica vă va da detalii mai ample.

Emil Ghica

Domnului Kogălniceanu — Bucur[ești]⁵

După cum v-am informat, am constatat în ultimul timp o rezervă excesivă din partea ducelui Decazes, pentru problemele noastre și acest fapt mă pune în imposibilitate să vă dau vreun aviz asupra impresiei produse de recente manifestări ale politicii noastre.

Am dobândit acum certitudinea că această atitudine ține nu numai de abținerea pe care cabinetul francez și-o impune în problemele externe, dar și de un acord intervenit între majoritatea puterilor, referitor la noua noastră situație.

Cunoașteți deja natura și motivele reale, nu trebuie deci așteptat — înainte ca evenimentele să se fi precizat mai bine — să se culeagă, nu mai mult la Paris, decît la Londra, la Viena sau la Roma, indicații precise asupra intențiilor guvernelor. Domnul Debains nu știe mai multe. Am citit ce i s-a comunicat: este, aproximativ, ceea ce mi s-a spus.

Se regretă faptul că ne-am liberat de garanțiile ce ne acopereau și se deduce [din acest fapt] libertatea de acțiune, în viitor.

Totuși rămîn convins că Franța ne va sprijini la momentul oportun și aceasta dintr-un îndoit motiv, independent de tradițiile politicii sale totdeauna favorabilă statelor mici. Pe de o parte, ea nu va voi să se arate ostilă planurilor Rusiei, pe de altă parte ea va evita să ia vreo atitudine care ar putea să o pună în divergență cu Germania și suveranul ei.

Callimachi — Catargi.

Gorni — Studen, marți 9/21 august [1877]
orele 11 și 25 searaPrincipelui Carol al României⁷

Craiova — Zimnicea (a se urmări)

Cînd poți trece? Treci cît mai în grabă. La Șipka e luptă înverșunată. Mai multe atacuri sînt respinse de dimineață, 9 august. Lupta continuă, deși a înnoptat.

Nicolae

După o descriere făcută de un corespondent englez privind luptele de la Plevna⁷

„Trupele aliate la nordul, sudul și estul Plevnei ieșiră din întăriri și se desfășurară în două mari linii de bătaie, cu numeroase rezerve la spatele lor. Aceste linii se întindeau de la înălțimile de la Brestovaț la sud și pînă la rîulețul Grivița la nord. Ele s-aruncară în spatele armatei lui Osman-pașa. Situațiunea devenea din ce în ce mai interesantă. Capul coloanei turcești dete peste întăririle aliaților. Trupele aliate urmăresc rîndurile musulmanilor în partea opusă aceleia pe unde se cerea ieșirea. Pe cînd această linie înainta, armata turcă fusese deja respinsă pe Vid. Ploaia de obuze n-a încetat un singur minut.

Atunci românii se reped la dreapta turcilor, pe cînd garda rusă opera la stînga lor. Nu mai era nici o speranță de scăpare. Imprejurul lui Osman-pașa nu era decît nimicire generală. Cînd cele două forțe ajunseseră la o depărtare ca de bătaia puștei, Osman-pașa, se văzu nevoit, la amiezi, să depue armele, pentru a-nlătura jertfirea fără folos a bravelelor sale trupe“.

Mihail Kogălniceanu, ministru de externe,
cître girantul Agenției diplomatice a
României la Berlin

București, 3/15 februarie 1878

Domnule girant,⁸

Prin nota circulară din 22 mai/3 iunie trecut, guvernul Alteței Sale principele Carol I al României însărcina pe reprezentanții săi pe lingă diferitele cabinete europene să explice irezistibila mișcare națională care determinase țara să-și proclame independența.

România făcea atunci apel la sentimentele tradiționale de bunăvoință ale Marilor Puteri față de ea, nu pentru a obține o recunoaștere imediată a noii situații politice a cărei inițiativă o luase, ci pentru a cere ca această bunăvoință să nu-i fie retrasă și să nu ducă lipsa ei, cînd va sosi ceasul soluțiilor supreme, cînd Europa va socoti că trebuie să intervină în reglementarea problemelor ridicate de război.

Această oră a sunat; combinațiile luminate ale cabinetelor europene, a căror generoasă mijlocire s-a străduit întotdeauna să satisfacă și să împace toate interesele, vor organiza o nouă ordine a lucrurilor în Orient. De aceea poporul român, factor al problemelor actualmente în curs de soluționare, crede că a venit momentul să se înfățișeze din nou în fața Marilor Puteri.

România, după ce s-a proclamat independentă, a participat la războiul împotriva Imperiului otoman, atît pentru a rezolva cu armele diferendele necontenite care caracterizau raporturile sale cu Înalta Poartă, cit și pentru a dovedi că aspirațiile sale nu erau neputincioase și că era cu adevărat demnă de independență pe care și-o asumase, de vreme ce știa să o plătească cu singele ei cel mai prețios.

Felul cum a participat la recentul conflict pentru propria cauză, jertfele aduse cu curaj, personalitatea pe care a păstrat-o în mijlocul complicațiilor în care a fost amestecată, dovedesc în mod elocvent nu numai că are o vie dorință și că este realmente în stare să-și trăiască propria viață, ci și capacitatea sa deplină de a intra pe picior de egalitate în marea familie europeană.

Ajunsă [...] la un grad de civilizație care o autoriză să se asimileze și care ar îngădui să fie asimilată celorlalte state independente, puternică prin acea energie care singură asigură popoarelor existența lor și demonstrează totodată necesitatea ca ele să aibă o individualitate distinctă și formală, România este încredințată că puterile garante în general și guvernul german în special nu vor mai ezita să o scoată din situația echivocă și anormală în care se afla, să confirme dreptul ei de a figura de acum înainte în Europa ca stat independent, să-i

dea în sfîrșit posibilitatea deplină de a-și îndeplini în mod liber misiunea ce-i revine la Dunărea de Jos.

Aceasta este, domnule girant, ordinea de idei în care veți binevoi a vă situa, pentru a comunica guvernului pe lingă care sinteți acreditat, dorința guvernului român de a vedea sancționată în prezent, de către cabinetul german, independența proclamată în România la 10/22 mai 1877 * și de a vedea admis, la viitoarea conferință, un reprezentant român care să exprime areopagului european noile nevoi ale României create de transformarea ei politică.

Vă autoriz să citiți și să lăsați în copie prezenta circulară domnului Ministru al Afacerilor Străine al Germaniei.

În așteptarea informațiilor asupra rezultatului demersului ce sinteți însărcinat a efectua, vă rog să primiți domnule girant etc.

(ss) Kogălniceanu

* Arhiva M.A.E., fondul Proclamarea independenței României, dosarul nr. 24, fila 46.

* Loc. cit., fila 69 (telegramă cifrată, în limba franceză).

* Loc. cit., fila 71 (telegramă cifrată, în limba franceză).

* Loc. cit., fila 83 (telegramă cifrată, în limba franceză).

* Loc. cit., filele 90—91 (telegramă cifrată, în limba franceză).

* Reprodus din vol. „Regele Carol I al României, Cuvîntări și Scrisori, volumul II, 1877—1886, București 1909, pag. 54.

* „Românul”, 3 decembrie 1877, pag. 1—2.

* Arhiva M.A.E., fondul Proclamarea independenței României, vol. 24, filele 193—194 (originalul în limba franceză, copie certificată de girantul Agenției României la Berlin).

* de fapt 9/21 mai — vezi mai sus, documentul nr. 1.

TAINA VASULUI „RADETZKI“

În ziua de 16 mai 1876, la gara Filaret, urcîndu-se în trenul de Giurgiu, poetul, publicistul și luptătorul revoluționar bulgar Hristo Botev își lua rămas bun de la prietenii săi din România, printre care se aflau

Constantin Dobrogeanu-Gherea și Dr. Rusel. Cu puțin înainte izbucnise în Bulgaria marea răscoală din aprilie, pregătită de un comitet ce-și avusese sediul la Giurgiu. După lupte crîncene, în ciocnirea de forțe

inegale, răsculații, cu tot eroismul lor, fiind slab înarmați, cedează aproape pretutindeni în fața armatei otomane înzestrată cu armament modern.

Botev mergea acum în fruntea celor aproape 200 de cetași să dea răscdalei de eliberare națională, avînt și forțe noi în regiunea Vrața.

În Arhiva Ministerului Afacerilor Externe din București s-a păstrat însă un document, necunoscut pînă acum, și important prin faptul că aduce nu numai unele confirmări, ci și unele amănunte necunoscute în legătură cu acest eveniment.

Documentul consemnează relatările maritorilor privitoare la încărcătura ciudată a vasului „Radetzki” „plecînd de la Giurgiu au văzut îmbarcîndu-se din acel port vreo sută indivizi bulgari, la Zimnicea cîțiva, la Turnu Măgurele cîțiva, la Corabia asemenea și în fine la Bechet iarăși un număr oarecare, cu care se formase o bandă de peste 300 oameni.” „...ajungînd între Rahova și Lompalanka, se pomenește cu mai mulți dintre acei indivizi bulgari că ies din plajul l îmbrăcați în uniforme, cu arme, revolvere, tesace etc. strigînd „La arme fraților”, dînd țigănal cu fluieri de metal și totodată cerînd cu stăruință la căpitanul vaporului a trage bastimentul la malul Dunării spre Turchia, spre a se da jos. La acest strigăt toți ceilalți s-au repezit la lăzile cu bagaje și au scos arme și muniții cu care s-au echipat”.

Trecerea Dunării cu un grup atît de numeros prezenta serioase dificultăți, deoarece Turcia exercita mari presiuni asupra lui

M. Kogălniceanu, ministrul de externe în acea perioadă, pentru a-l determina să împiedice revenirea în țară a patrioților bulgari aflați în România. Deși guvernul român a dat formal ordin să se supravegheze malul Dunării și să se rețină „orice călători indoelenici”, în secret s-a transmis autorităților grănicerești consemnul să lase libertate de acțiune patrioților bulgari. În acest sens, Ivan Vazov, poetul național al Bulgariei, care găsise azil în țara noastră în acel timp, notează în memoriile sale următoarele :

„Ca să nu se afle nimic, pregătirile cetelui trebuiau făcute cu cea mai mare prevedere. Cetașii se risipiseră prin porturile dunărene, Oltenița, Giurgiu, Zimnicea, Turnu Măgurele unde trebuiau să se imbarce... Cu toții lucrau în cea mai deplină taină... iar autoritățile cunoșteau taina asta mai bine ca oricine. Comunicări secrete fuseseră trimise prefectilor ca să închidă ochii”. Populația locală sub ochii căreia s-au desfășurat pregătirile pentru trecerea Dunării, a acordat, la rîndul său, un sprijin important cetașilor bulgari.

La 17 mai, cînd vaporul „Radetzki” pleca din portul Giurgiu spre Viena, transportînd primul grup al cetașilor, căpitanul vasului, austriacul Dagobert Englender și secundul său, dalmatinul Caterino Doimi, nu bănuiau că prin această călătorie, ei, vasul lor și toți aceia care au contribuit cu sau fără voia lor la această trecere a Dunării, intrau în paginile istoriei.

CONSTANTIN VELICHI

TRANSILVANIA ȘI RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

VASILE NETEA

Proclamarea independenței de stat a României (9/21 mai 1877) și participarea armatei române la războiul împotriva Imperiului otoman au provocat în Transilvania un mare și firesc entuziasm.

Ca și la 1859, cînd Alexandru Ioan Cuza a fost ales domn al ambelor Principate, publicațiile transilvănene și-au deschis larg coloanele pentru a-și informa cititorii asupra noului eveniment. Totodată, *Gazeta Transilvaniei*, *Telegraful român*, *Familia*, *Transilvania*, au dat expresie unui puternic sentiment de satisfacție și solidaritate națională.

Publicațiile transilvănene nu și-au limitat însă activitatea numai la rolul de informatoare ale opiniei publice ci, chiar de la început, au îmbrățișat cauza războiului cu toată însuflețirea, văzînd în el un eveniment de o covârșitoare importanță istorică pentru toți românii. „Ora intrării în acțiune a armatei române a sunat — scria la 3/15 iulie 1877 „*Gazeta Transilvaniei*” de la Brașov... Românii trebuie să intre în acțiune pentru ca să accelereze un război, care le-a impus și le impune cele mai mari jertfe, trebuie să se bată pentru onoarea steagului românesc... Înainte cu Dumnezeu, bravi români — afirma în încheiere „*Gazeta*” de la Brașov. Dorințele cele mai bune și cele mai fierbinți ale fraților voștri de dincoace de Carpați vă acompaniază. Dea cerul ca să se împlinească profeția bardului național (Vasile Alecsandri) și, înaintea stîndardelor noastre învingătoare, să cînte libertatea pe malurile dunărene”.

Transilvănenii n-au participat, însă, la lupta pentru cucerirea independenței numai prin astfel de îndemnuri, revelatoare totuși prin ele însele pentru conștiința unității naționale, ci și prin organizarea de colecte pentru echiparea armatei, pentru alinarea suferințelor ostașilor răniți și pentru ajutorarea familiilor rămase fără sprijin. Nenumărați tineri din Brașov. Fă-

găraș, Sibiu, Orăștie, Hunedoara, de pe Tirnave și din Munții Apuseni, și-au părăsit ocupațiile și au alergat cu însuflețire peste Carpați, sub drapelele României, pentru a-și da obolul la lupta pentru independența națională. Sosirea voluntarilor ardeleni a provocat un mare entuziasm în întreaga țară. La Ploiești, București și în alte localități s-au organizat în onoarea lor mari manifestații publice, fapt ce a determinat pe contele Iuliu Andrăssy, ministrul de externe al Austro-Ungariei, să intervină pe lângă guvernul de la București pentru extrădarea lor. M. Kogălniceanu, ministrul de externe al României, a refuzat însă această cerere.

Cu aceeași însuflețire s-a desfășurat și acțiunea pentru colectarea de bani, îmbrăcăminte, încălțăminte, medicamente și provizii ce urmau să fie predate „Crucii roșii” de la București. „Evenimentele din orientul Europei — arătau într-un manifest intelectualii români din Sălaj — care siliră și pe România să îmbrace haina de război și să-și sacrifice viața și averea fiilor săi pentru apărarea vetrei strămoșești, ne impun imperios atît din punct de vedere al umanității, cît și al legăturii de singe în care sîntem cu frații noștri cei de dincolo de Carpați, ca să facem și noi ceva pentru alinarea durerilor fraților noștri”.

Pentru stringerea donațiilor s-au organizat comitete de intelectuali, meseriași, muncitori și țărani români — îndeosebi femei — care nu și-au preocupat obolul pentru marea cauză a fraților angajați în luptă. În fruntea orașelor colectate s-au aflat Brașovul, Sibiu, Aradul, Blajul, Năsăudul, Gherla, Oradea, Beiușul, Clujul.

Succesul listelor de subscripție și al colectelor de medicamente și alimente a întrecut toate așteptările. Una din ambulanțele care au activat în Balcani a purtat chiar numele de „Ambulanța femeilor romîne din Transilvania”.

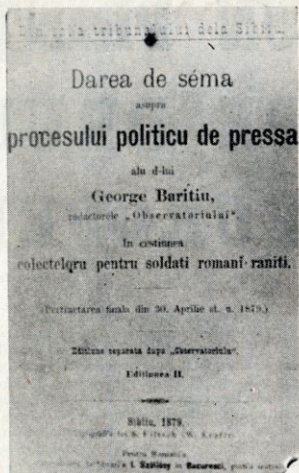
Acțiunea inițiată n-a rămas însă neobservată de autoritățile austro-ungare care, imbrățișind cauza Porții Otomane, au dizolvat comitetele înființate și auzlăntuit prin ziarele reacționare o violentă campanie împotriva voluntarilor și colec-tanților români, și îndeosebi împotriva fe-meilor, considerate ca principale „instiga-toare” ale acestei activități profund umane. Guvernul nu s-a mărginit însă numai la aceste manifestații de intimidare, ci pen-tru a contracara acțiunea românească, a inițiat și el prin organele de stat, o co-lectă pentru sprijinirea armatei otomane. Arătându-și astfel și prin aceasta ostilita-tea față de tînărul stat român care lupta pentru consfințirea independenței sale. Luînd astfel de măsuri, ele își arătau teama că independența statului român ar da o și mai mare amploare mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania.

Aceste măsuri nu puteau rămîne fără un răspuns din partea presei române. Cel care și-a luat sarcina de a da acest răs-puns și în același timp de a oferi femeilor colectane satisfacția și îmbărbătarea aş-teptată, a fost bătrînul ziarist George Ba-rițiu, a cărui soție — Maria Velisar — și ale cărui fiice — Victoria, Aurelia, Maria, Octavia — se aflau în fruntea acțiunii de colectare.

Răspunsul lui Barițiu s-a dat prin „Ga-zeta Transilvaniei” de la Brașov (1877, nr. 39) și el constituie una din cele mai viguroase pagini din istoria presei româ-nești. Intitulat „Spre folosul românilor rî-niți” articolul lui Barițiu înfiera aserți-unile ziariștilor guvernamentali, arătînd: „Ei acuză pe bărbații de stat ai acesteia (ai României — n.n.) de felonie și trădare fiindcă luptă pentru libertatea țării lor”, în timp ce noi, ziariștii români, „i-am fi acuzat de trădare și poltronerie dacă ar fi stat cu mîinile în sîn, iar astăzi îi gratulăm și îi îmbărbătam pentru patriotismul lor”.

Cît despre acțiunea întreprinsă de fe-meile române, care urmăreau aceleași scopuri ca și „Crucea roșie” din diferite țări, Barițiu arăta în încheiere că „femeile române vor merge înainte cu pași siguri pe calea ce le arată inima lor, voința na-țională și exemplul Europei luminate, dis-prețuind orice metehne ale tiraniei și egoismului ucigător de patrie”.

Cum era și de așteptat, articolul lui Ba-rițiu a stîrnit un viu răsunet în opinia publică transilvăneană, dînd un și mai mare avînt acțiunii pentru sprijinirea răz-boiului de independență a României.

Ecoul lui, prin importanța autorului și prin consecințele sale, a reținut și atenția guvernului austro-ungar, care a cerut ju-decarea lui Barițiu pe baza unui articol din Codul penal, care prevedea pedeapsa cu închisoare pînă la cinci ani. Cauza, fiind vorba de un proces de presă, a fost defer-ită Curții cu jurați de la Sibiu. Dezbate-rea finală a procesului — după trei amî-nări provocate de boala lui Iacob Mure-șanu, directorul „Gazetei” — a avut loc la 30 aprilie 1879. Jurații sibieni, recrutați dintre micii meseriași și negustori locali, au respins însă acuzațiile aduse lui Barițiu și au dat în unanimitate un verdict de achitare.

Cu o nemărginită satisfacție au fost în-registrate de publicațiile transilvănene, și îndeosebi de „Gazeta Transilvaniei”, care a avut pe front doi corespondenți perma-nenți, luptele de la Grivița și Plevna, rele-vîndu-se vitejia dorobanților români și a voluntarilor plecați din Ardeal și Banat.

Căderea Plevnei a fost sîrbătorită nu numai prin articolele apărute în ziare și reviste, ci și prin mari manifestații popu-lare organizate în orașele Brașov, Sibiu, Blaj, Cluj, Gherla, Năsăud, Beiuș, Arad și altele.

Războiul de independență a României a relevat o dată mai mult puternicul senti-ment de unitate națională a poporului ro-mân de pe ambele versante ale Carpaților.

UN PRINȚ VALAH PE DRUMURILE EUROPEI

Prof. univ. ION IONAȘCU

Timp de aproape două veacuri țările române au fost nevoite să poarte lupte grele cu Imperiul otoman pentru a-și apăra libertatea. Marile victorii antiotomane, ciștigate de poporul român sub conducerea străluciților comandanți de oști Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, au atras admirația suveranilor din Europa, dar aceștia n-au înțeles să susțină și cu oști uriașele eforturi ale acestor țărișoare pentru zăgăzuirea torentului musulman. Și astfel, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, țările române s-au văzut silită să accepte, în condiții de luptă inegale, situația grea a vasalității față de Poarta otomană. S-au impus Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei apăsătoare obligații politice și economice. Domnii aveau să fie numiți de sultan, care trecea, uneori, peste propunerea adunărilor de stări privilegiate ale țărilor, instituind astfel mezzatul tronului.

Altă cale pentru obținerea scaunului domnesc era aceea de a atrage simpatia și sprijinul diplomatic al unor monarhi europeni, în relații bune cu turcii și cu agenții la Constantinopol. O asemenea cale a ales și Petru Cercel, fiul lui Pătrașcu cel Bun (1554—1557) din Țara Românească. Născut prin 1545, Petru a fost trimis de tatăl său, pe când avea 10 ani, ostatec la Poartă. După moartea lui Pătrașcu Vodă, Petru fu exilat în insula Rodos, apoi în Siria.

Deosebit de inteligent, el învăță în cursul acestor peregrinări limbile turcă, greacă și italiană. Intrînd în relații cu boieri munteni ostili lui Alexandru II Mircea (1568—1577), Petru reuși să fugă din închisoarea de la Alep în anul 1569, se strecură apoi în Țara Românească nădăjduind să ocupe tronul, însă nu izbuti și se refugie în Transilvania. Cînd Ștefan Báthori fu numit de turci principe al Transilvaniei (1571), tînărul pretendent muntean, negreat de acesta, trecu în Polonia. Aici intră în relații de prietenie cu cîțiva nobili poloni,

printre care și aventurierul Albert Laski. După moartea ultimului rege iagelon, Sigismund II August (1572), rege al Poloniei fu ales Henric de Valois, fiul fostului rege francez Henric al II-lea și al vestitei italiene Ecaterina de Medici. Stăpînirea acestui francez în Polonia fu de scurtă durată, el trebuind să revină ca rege în Franța la 1574 sub numele de Henric al III-lea, astfel că influența politicii franceze în Polonia, opusă celei a Casei de Austria, n-a putut cunoaște desfășurarea scontată, iar coroana polonă trecu, prin intervenția turcilor, asupra principelui transilvănean Șt. Báthori (1575—1586), fără asentimentul Franței.

Noua întorsătură a situației politice din Polonia, cu instaurarea unui rege care nu-l agreea, l-a obligat pe Petru să se refugieze la Viena, atras de împăratul Maximilian. Aici se împrieteni cu ambasadorul papal la curtea vieneză și după doi ani plecă în Italia, moartea lui Maximilian îndepărtîndu-i speranța de a fi ajutat să obțină tronul muntean. Poposi mai întîi la Genova (1577), unde cunoscuse pe viitorul său secretar, Franco Sivori, care ni-l descrie avînd „un foarte frumos aspect fizic și de frumoasă prezentă; purta părul lung căzîndu-i pe spate, făcîndu-l și mai maiestuos.” Petru le apărui cunoșcătorilor și ca „un valoros învățat”, ale cărui cunoșcătoare și vor dezvolta zi de zi în mediul italian îmbibat de Renaștere și umanism. Avînd înclinații spre literatură și artă, practica o asiduă lectură literară, pe prim plan găsindu-se operele poetilor Ariosto și Ronsard. Aceste împrejurări vor face ca excepțional de înzestratul principe român să-și lărgescă orizontul de idei în așa măsură, încît să se poată manifesta ca un bărbat de înalt nivel intelectual, corespunzător celei mai înfloritoare culturi din Europa acelei epoci.

Sfătuit de prieteni și admiratori, Petru plecă la Roma. Acolo rămase opt luni și fu primit în audiență de papa Grigore al XIII-lea, care îl recomandă regelui Franței Henric al III-lea.

Tinărul principe se adresează către rege cu un întins memoriu în italiană, în care descriindu-și originea domnească roagă să intervină la sultan pentru a i se da tronul Țării Românești, „fiind foarte dorit de poporul său oprimat”. În ianuarie 1579, pribeagul principe român se găsea la Paris la curtea italianizată a regilor de Valois, unde tronau rafinamentul artistic și orgoliul de putere ale Ecaterinei de Medici.

Cu frumoasa lui înfățișare și talentul de a vorbi mai multe limbi, remarcându-se prin eleganța graiului italian și a alcătuirii de meșteșugite poezii emfactice, de genul celui ales „Imn către dumnezeu”, Petru cunoscute la palatul Luvru o excepțional de bună primire. Regele îi acordă o subvenție importantă, care îi va permite să rămână doi ani la Paris, de unde va scrie Papei iscăluindu-se „Petru Demetrius princeps de porte Mag-nae Valachiae” și punându-și pecetea cu legenda slavonească „Io Petru voevod”.

Pe lângă farmecul personal al acestui român chipeș și cult, ceea ce a determinat primirea-i afectuoasă din partea regelui Henric al III-lea și a reginei-mamă Ecaterina, care îi spunea „foarte dragul nostru verișor și bun prieten”, a fost și interesul politic al Franței de a-și menține și dezvolta influența în sud-estul Europei. Henric al III-lea considera pe Șt. Báthori un uzurpator al tronului polon, intenționa ca fratele său mai mic să devină rege al Poloniei și socotea că acest plan ar avea mai mulți șorți de izbândă dacă pe tronul Țării Românești s-ar urca Petru Cercel, iar pe al Moldovei alt favorit al Curții franceze, Albert Laski.

Pentru a grăbi la Poartă numirea ca domn a lui Petru, căruia i s-a spus de popor „Cercel” pentru cercelul de aur ce-i împodobește urechea după moda din Franța acelei vremi, Henric al III-lea numi ambasador la Constantinopol, în aprilie 1579, pe Jacques de Gernigny, dându-i instrucții de modul cum să procedeze. În același timp trimise sultanului o scrisoare cuprinzând întreaga poveste a vieții agitate a pretendentului favorit, stăruind să se repare nedreptatea dându-i-se scaunul Țării Românești, căci boierii îl recunosc ca „adevăratul, unicul și naturalul lor voievod”.

De Gernigny expuse chiar de la audiența de prezentare la marele vizir, Sokoli, dorința regelui, ieșind cu încredințarea că lucrurile se vor desfășura favorabil. Însă agentul diplomatic se înșela, fiindcă prin sumele uriașe de bani plătite sultanului, serailui și marilor demnitari ai Porții de către domnul muntean Mihnea și mama sa, Ecaterina, toate eforturile lui de Gernigny erau zadarnice. Aflând de rezistența cercurilor conducătoare din Constantinopol, Petru socoti util și sprijinul altor monarhi, înaintând ample memorii Elisabetei, regina Angliei și lui Filip al II-lea al Spaniei, dar încercările rămân fără ecou.

Petru Cercel. Portret votiv din biserica minăstirii Călu (1588)

Abia în septembrie 1580, ca rezultat al insistențelor lui Henric al III-lea și ale lui de Gernigny, sultanul îngădui pretendentului român să vină la Constantinopol. La începutul anului următor, o dată cu plecarea lui Petru din Paris, regele și Ecaterina de Medici îi încredințau scrisori de recomandare către ducii de Savoia și Ferrara și dogele Veneției, rugându-i prin termeni măgulitori să înlesnească drumul „prințului de Valahia”. La Veneția, unde ajungea în martie, i se făcu favoritului Curții franceze o primire solemnă, curtenitoare, dându-i-se prilejul să rostească în senatul Senioriei, într-o fermecătoare limbă italiană, un impresionant discurs.

Cu banii și galera echipată a Senioriei, Cercel trecu de la Veneția la Ragusa, de aici

își continuă drumul pe uscat ajungînd la Constantinopol în mai 1581, instalîndu-se la ambasada franceză. Speranța că fără întîrziere i se vor da însemnele domniei fu iluzorie; aveau să mai treacă doi ani pînă la împlinirea marii așteptări, cu toate intervențiile repetate ale Curții franceze.

Numai îndrăzneala lui Cercel de a ieși cu suita în calea sultanului ce mergea la vîna-toare și a-i vorbi în perfect grai osman de cumplita exploatare a locuitorilor din Valahia exercitată de Mihnea Vodă, a determinat promisiunea luării de măsuri. S-a convenit ca favoritul Casei de Valois să numere mai întîi 500 000 de scuzi, bani împrumutați de la cămătarii din Constantinopol. Alți bani au mers în mîinile marilor demnitari și ale favoritelor din Serai. Au trebuit apoi plătite datoriile făcute în timpul lungii șederi în Istanbul și costul unui palat cumpărat de Petru aici, așa că la 15 august 1583, cînd pleca spre țară cu mare alai ca domn, datoria lui la cămătari se urca — după socoteala secretarului său Sivori — la suma colosală de un milion de galbeni, lucru ce avea să influențeze negativ asupra guvernării lui, mai ales în al doilea an de domnie, și să-i înstrăineze și simpatiiile Curții franceze.

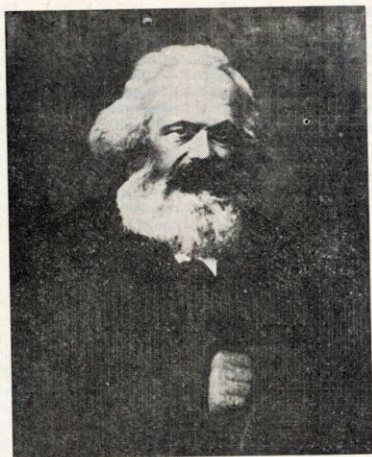
Dornic să imite Curtea franceză, aduse cu el în țară mai mulți italieni culti, printre ei remarcîndu-se Sivori, Francesco Pugiella, jurist și poet, francezi (ca Berthier), raguzani, cretani etc. Convins că reședința din București, aproape de turci, constituie o permanentă amenințare, Petru își mută curtea, din februarie 1584, la Tirgoviște, mai aproape de Transilvania, unde se putea refugia mai ușor la nevoie. Aici, în timp de șase luni, cu cîte o mie de lucrători pe zi, Cercel transformă Curtea domnească existentă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, adăugîndu-i o aripă spre sud, parterul fiind rezervat gărzii și curtenilor, iar etajul „cu apartamentele frumoase și magnifice” domnului. În fața palatului a pus să se facă trei fîntîni cu apă adusă pe țevi de pin de la cîțiva km. Palatul era înconjurat cu grădini frumoase „alla italiana”, avînd și „sere frumoase și mari” pentru plante exotice. Alături de palat, domnitorul dispuse să se zidească o biserică, legată de palat încît putea să intre înăuntru fără să fie văzut. În apropierea palatului fu ridicată turnătoria de tunuri, prima cunoscută în Țara Românească, parcul de artilerie fiind chiar în piața palatului. A ajuns pînă în zilele noastre o țevă de tun turnată atunci, pe care se vede săpată în slavonește inscripția: „A făcut Petru vv., fiul lui Pătrașcu vv., nepotul Radului voveod”. Figurează pe țevă stema Țării Românești.

Noul domn, al cărui chip caracteristic, cu mustațile răsucite și cercelul în ureche, se conservă pe frescele interioare de la minăstirea Căluș, ctitoria boierilor Buzesți, căuta să dea țării o politică de orientare spre Occident, după cum rezultă și din informația lui Sivori, că vovevodul hotărîse să trimită la Roma șase copii de boieri, printre care și doi nepoți ai

săi, ca să se instruiască „în litere și în limbă și obiceiurile italiene”. Desigur se gîdea și la organizarea unui front antiotoman. De toate acestea turcii nu puteau fi satisfăcuți. Conflictuale religioase din Franța impuneau lui Henric al III-lea să lase pe plan secundar problema influenței franceze în sud-estul Europei și a continuității domniei favoritului muntean, fapt pe care Poarta l-a folosit, hotărînd mazierea acestuia. Cînd trimisul sultanului îi aduse mazierea și invitația de a merge la Poartă, domnul simulă că nu are nimic împotriva, însă în timpul nopții încercă în 43 de care banii și toate obiectele de preț, împreună cu corespondența, cîteva steaguri și tunuri și trecu însoțit de curteni, musafiri străini și boieri devoțați în Transilvania, de unde nădăjduia să ajungă în Italia și apoi la Paris. Era la începutul lui aprilie 1585. Principele ardelean, influențat de regele polon, Băthori, unchiul său, se purtă dușmănos, dispunînd ca domnul fugar să fie închis, iar averile ce mai scăpase de faful gărzii domnești infidele față de Cercel să fie confiscate și date sultanului. După o detențiune de un an în Cetatea Chioar din nordul Transilvaniei, Cercel e transferat la Hust, unde stă încă un an; de aici evadează în august 1587, cu ajutorul lui Sivori, trece în Cașovia, apoi la Viena, Venetia și Roma, făcînd demersuri la papă și la Henric al III-lea spre a-și relua tronul. În 1589, veni la Constantinopol, dar Henric al III-lea nu-l mai putea ajuta, fiind asasinat. Banii și relațiile lui Mihnea Turcitul la Poartă reușesc să arunce pe Cercel în închisoarea „Șapte turnuri”. În anul următor, scos cu nasul și urechile tăiate, pornit spre insula Rodos, fu ucis pe drum și aruncat în mare. În aceste tragice condiții se pune capăt acestui vlăstar de domn, Petru Cercel, strălucit reprezentant al umanismului românesc, prin dispariția sa încheindu-se și un episod al influenței franceze în Europa de sud-est.

Stema munteană pe un tun turnat în vremea lui Petru Cercel (1583—1585)

ARTICOLE NECUNOSCUTE ALE LUI MARX CU PRIVIRE LA UNIREA PRINCIPATELOR

Prof. univ. MIRON CONSTANTINESCU

În perioada imediat următoare revoluțiilor din anii 1848 și 1849, problema unificării naționale a devenit predominantă în Europa. În majoritatea țărilor răscolite de revoluție, nu se rezolvaseră în mod democratic problema națională și nici problema agrară. Marx arăta, în septembrie 1853, că se puteau vedea simptome revoluționare în Spania, Italia, în Danemarca, în Principatele dunărene, Grecia și Turcia asiatică¹. Efervescența revoluționară era prilejuită și de faptul că sarcinile majore ale revoluției din 1848 și 1849 au rămas neîmplinite. O parte a burgheziei și nobilimea liberală, speriate de forța revoluționară a

maselor populare, nu au susținut revoluția până la capăt, trecind în unele țări de parte a contrarevoluției. Dar dezvoltarea economică accelerată după 1853, analizată de Marx și Engels, nu mai semnala iminența unei noi revoluții sociale în vestul Europei.

Progresul economic și social, cristalizarea și maturizarea ideii naționale impuneau însă în acești ani, cu insistență, necesitatea înlăturării tuturor barierelor vechi, de orice formă, a fărâmițării politice, care împiedicau formarea pieței unice în Italia, Germania și în Principatele române. Mazzini, conducătorul mișcării de eliberare și de unitate națională din Italia, nu reușise

Însă să atragă în revoluție masele și republica unitară italiană nu s-a putut astfel înfăptui. Unificarea Italiei constituia, deci, o problemă vitală pentru poporul italian. Cavour, primul ministru al Sardiniei din anul 1852, relua organizarea luptei pentru uniune, în jurul Piemontului.

Marx, care urmărea cu deosebit interes evoluția evenimentelor în țările în care mișcarea de eliberare și unitate națională luase o mare amploare, își exprima opiniile cu privire la căile de înfăptuire ale unității naționale în Italia, în articolul său „Problema unificării Italiei”, publicat în „New York Daily Tribune” din 24 ianuarie 1859. Analizând starea de agitație generală care exista în Statul papal, în Venetia, în Lombardia, pentru un război împotriva Austriei, precum și poziția diferitelor guverne statale și grupări politice față de războiul pe care îl pregătea Cavour împotriva stăpînirii austriece, Marx conchide: „Toate eforturile partidului național sînt îndreptate spre a desăvîrși organizarea peninsulei, spre a convinge poporul să se unească în vederea unui ultim efort suprem și să nu pornească lupta pînă ce nu se va simți destul de puternic pentru a începe marea revoluție națională”². Se pare deci că Marx considera ca principală cale de eliberare națională, de înfăptuire a statului unificat, revoluția națională și populară, cale pe care de altfel o vedea posibilă de urmat și pentru unificarea statului național român.

În această perioadă, problema reorganizării și unificării Principatelor române devenise o problemă general europeană, în contextul chestiunii orientale. Congresul de la Paris (25 februarie — 30 martie 1856), încheiat cu semnarea Tratatului de pace dintre Anglia, Franța, Austria, Turcia, Prusia și Sardinia, pe de o parte, și Rusia, de partea cealaltă, luase în discuție, între problemele majore, și reorganizarea și unirea celor două Principate române, precum și reglementarea navigației pe Dunăre.

Hotărârile adoptate prevedeau ca Principatele române să fie menținute sub suzeranitatea Imperiului otoman, însă sub garanția colectivă a marilor puteri, în sensul respectării drepturilor și imunităților celor două țări. Turcia trebuia să respecte administrația independentă a Principatelor și, de asemenea, libertatea comerțului, navigației, cultului, legislației.

În vederea reorganizării Principatelor, Tratatul stipula instituirea la București a unei comisii formată din reprezentanții puterilor semnatare, în care trebuia să intre și un comisar al Turciei, cu misiunea de a

propune măsurile cu privire la organizarea celor două țări. În cel mai scurt timp, Turcia urma să convoace, în fiecare din cele două Principate, adunările ad-hoc — Divanurile —, alcătuite din reprezentanții tuturor claselor, pentru a fi cunoscute năzuințele poporului român asupra viitoarei organizări a Principatelor.

Perspectivile existenței unui stat unitar român la gurile Dunării implicau soluționarea problemelor navigației și comerțului pe acest fluviu. Tratatul prevedea instituirea unei comisii europene permanente, cu sediul la Galați, comisie alcătuită din reprezentanții statelor riverane dunărene, în rîndul căreia erau incluși și comisarii Principatelor române, care urma să aibă sub controlul ei întreaga navigație pe toată întinderea Dunării maritime.

În aceste condiții, în primăvara anului 1856, reorganizarea și unificarea Principatelor române și problema Dunării au intrat în dezbaterile cercurilor politice europene și a opiniei publice din lumea întreagă. În același timp, mișcarea pentru unificarea națională a poporului român luase un avînt mare, intrînd într-o etapă nouă. Aceste evenimente preocupau și proletariatul internațional și nu puteau, fără îndoială, să scape atenției și interesului conducătorilor săi.

După revoluția din 1848—1849, Karl Marx și Friedrich Engels au publicat numeroase articole în presa engleză și americană — mai cu seamă articolele din „New York Daily Tribune” (S.U.A.) de sub redacția lui Charles Dana — în care erau dezbătute, cu mare atenție și competență, problemele Europei răsăritene și îndeosebi cele cu privire la țările dunărene.

Este însă puțin cunoscut faptul că în anul 1856, cînd evenimentele de mare importanță politică și frămîntările crescînde agitau și poporul român, Karl Marx a scris trei articole speciale cu privire la Principatele române. Nu se cunoaște exact data cînd au fost ele scrise și nici conținutul lor. Se știe doar că aceste articole au fost restituite în septembrie 1856 lui Marx de către Charles Dana ca fiind nepublicabile.

Unele aspecte ale conținutului acestor articole necunoscute le putem deduce din corespondența lui Marx cu Engels. O primă mențiune găsim în scrisoarea lui Marx adresată lui Engels, la 22 septembrie 1856: „Tribune hat mir die nichtgedruckten Artikel zurückgeschickt. Es sind, all in all, der Panlawismus und meine Artikel über Danubian Principalities. Herr Dana schreibt, wenn ich die Sachen nicht anderswo an-

bringen könne, müssten sie den „loss“ von rechtswegen tragen, da sie nicht zu rechter Zeit Einspruch getan. Im gegenteiligen Falle erwarten sie part ihrer expenses zurück. Nous verrons³. („Tribune mi-a restituit articolele netipărite. Sint, toate, cele despre panslavism și articolele mele despre Principatele dunărene. Domnul Dana scrie că dacă nu le pot plasa în altă parte, vor trebui să suporte ei de drept pagubele, deoarece nu au făcut întâmpinarea la timp. În caz contrar, așteaptă restituirea unei părți a cheltuielilor lor. Vom vedea“).

Se confirmă, deci, prin această scrisoare restituirea celor trei articole de către redactorul șef al ziarului menționat mai sus, fără însă a se indica de ce acesta a refuzat să le publice. Însă scrisorile următoare ale lui Marx către Engels, din 30 octombrie 1856 și 16 februarie 1857, dau această explicație: „Herr Dana, bei der Zurückschickung meines Manuskript über die Donaufürstentümer, hat vergessen, te blatt out eine in französischer Sprache geschriebene Bemerkung desselben Gurowski. Er bemerkt nämlich bei meinen statistischen Angaben über die rumänische Bevölkerung: „Tous ces chiffres sont exagérés pour faire mousser l'idée de nationalité Roumaine. Ils sont démentis par les faits, l'histoire et la logique“⁴. („Domnul Dana, la returnarea manuscrisului meu privind Principatele dunărene, a uitat să șteargă o observație scrisă în limba franceză de același Gurowski. El face anume următoarea remarcă privind populația română: „Toate aceste cifre sînt exagerate pentru ca să promoveze ideea de naționalitate română. Ele sînt desmintite de fapte, de istorie și de logică“).

De asemenea „Bei dieser Gelegenheit habe ich entdeckt, dass dieselbe fremde Handschrift — (die ich einstweilen mir die Freiheit nehme, für die des polnischen Renegaten Gurowski zu halten) — die über meine zurückgesandten Danubian Principalities Artikel schrieb: „Tous ces chiffres sont exagérés“... auch die Panslawismus-artikel mit Randglossen geziert hat“⁵. („Cu această ocazie am descoperit că același scris de mîna străin (pe care deocamdată îmi iau libertatea să-l atribui renegatului polonez Gurowski), care scria despre articolele mele restituite referitoare la Principatele dunărene: „Toate aceste cifre sînt exagerate“, a ornat cu glose marginale și articolele despre panslavism“).

Reiese clar, din confruntarea acestor texte, că „New York Daily Tribune“, a respins cele trei articole deoarece Marx susținea, pe bază de argumente, ideea naționalității

și unității române. El situa într-o lumină favorabilă însemnătatea națiunii române în aceste părți ale Europei, sprijinindu-se pe date statistice și istorice, ceea ce ar fi putut — după părerea lui Dana — să afecteze orientarea politică externă a acestui ziar. Redactorul șef își însușise observațiile negative ale lui Gurowski, recenzen-tul acestor articole, invocînd „faptele, istoria și logica“, care, în realitate, confirmau ele însele tezele lui Marx despre România.

În scrisoarea sa din 26 septembrie 1856, Engels insistă pentru necesitatea publicării articolelor lui Marx: „Die Principalities würde ich grade jetzt, wo der Tuck noch fortdauert, einem englischen Blatt oder Monthly anbieten. Wie geht's voran mit Urquhart (...?) zweifle sehr daran (...?) bis jetzt seh ich keine Möglichkeit“⁶. („Articolele despre Principate⁷, le-aș oferi tocmai acum, cîtă vreme mai continuă gălăgia (agitația), unui ziar sau reviste englezești. Cum merge treaba cu Urquhart⁸ (...?), mă indoiesc foarte mult de aceasta (...?) pînă în prezent nu văd vreo posibilitate“).

La 20 martie 1857, Engels scria din Manchester lui Marx cu privire la unele articole apărute în „London Free Press“, fără a se preciza despre ce articole este vorba. Dar în ediția „Opere“ de Marx-Engels nu figurează nici un articol scris de Marx și care ar fi fost publicat în această revistă, în lunile februarie și martie 1857. Probabil că este vorba de unele articole rămase necunoscute celor care au editat volumul al XIII-lea din această ediție. Iată textul scrisorii lui Engels:

„Hast Du noch einige Duplikate, die Du mir schicken kannst, und auch ein komplettes Exemplar Deiner im Londoner Urquhart-Blatt abgedruckten Artikel? Letzteres wird dort wohl leicht aufzutreiben sein. Ich kann die Sachen sehr gut gerade jetzt gebrauchen“⁹. („Mai ai cîteva duplicate pe care mi le poți trimite și, de asemenea, un exemplar complet al articolelor tale tipărite în ziarul Urquhart din Londra? Ultimul va putea fi găsit, desigur, ușor acolo. Pot folosi lucrurile (acestea) tocmai acum foarte bine“).

Se pare că Engels se referă în această scrisoare la lucrarea pe care Marx intenționa să o scrie cu privire la istoria relațiilor diplomatice anglo-ruse din secolul al XVIII-lea publicată pentru prima dată în „Sheffield Free Press“ și „The Free Press“ din Londra (ziare burgheze engleze editate de David Urquhart și de alți adepți ai săi și la care au colaborat Marx și Engels din iunie 1856 pînă în aprilie 1857) sub titlul „Revelations of the Diplomatic History of the XVIII-the Century“¹⁰. Este, de asemenea,

posibil ca Engels să se fi referit poate la alte studii.

O confirmare a colaborării lui Marx la cele două reviste menționate mai sus, între 1856—1857, o deținem tot de la Engels cu ocazia reeditării, în noiembrie 1892, a unei bibliografii intitulată „Marx Heinrich Karl” publicată în *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*¹¹.

Referitor la unele lucrări publicate în „The Free Press” din 9 aprilie 1857, Marx scria lui Engels: „Meine Artikel in der Free Press sind erst fünf”. („Articolele mele din Free Press sînt cu totul cinci”)¹².

Pînă în prezent, cele trei articole referitoare la Principatele Române, în care Marx se ocupa de formarea națiunii și statului național român, nu au fost găsite și nici publicate în vreo ediție a operelor lui Marx-Engels. Este, de altfel, foarte posibil ca toțișii Engels să fi reușit să le publice în „The Free Press” sau în altă publicație engleză, așa după cum rezultă din insistența transmisă lui Marx prin scrisoarea din 26 septembrie 1856. O cercetare minuțioasă a publicațiilor engleze la care Marx a colaborat între 1856—1857, sau a arhivelor Marx-Engels ale Institutului Internațional de Istorie Socială din Amsterdam ar putea duce la găsirea celor trei articole rămase pînă astăzi necunoscute. Este posibil, însă, că pînă în mai 1857, aceste articole să fi fost totuși publicate, întrucît după această dată nu se mai face nici un fel de mențiune despre ele în corespondența dintre Marx și Engels. Marx n-ar fi putut renunța la publicarea lor, dată fiind importanța lor politică în conjunctura epocii creată după Congresul de la Paris, precum și din motive strict personale, date fiind greutățile materiale prin care trecea Marx în această vreme.

Subliniem importanța acestor articole, care relevă opiniile lui Marx și Engels în legătură cu formarea națiunii și statului național român, din perioada premergătoare înfăptuirii unirii Principatelor (1859). Este posibil că în aceste articole, Marx și Engels și-au exprimat părerile lor în mod mai ferm și direct decît în notele făcute pe marginea lucrărilor lui Elias Regnault „Histoire politique et sociale des Principautés danubiennes” și „La foi des traités. Les puissances signataires et l'Empereur Napoléon III”¹³.

Orice presupunere despre conținutul celor trei articole, despre opiniile lui Marx cu privire la această problemă de importanță europeană, la mijlocul secolului al XIX-lea, este fără îndoială riscantă.

Credem însă că Marx a abordat nu numai problema unității naționale, dar și

chestiunea agrară din cele trei țări românești, precum și problema căilor de făurire a unității naționale a poporului român.

Ideii apropiate de cele ale lui Marx au fost exprimate și de Nicolae Bălcescu, marele democrat revoluționar român. În scrisoarea adresată de la Paris, la 4 martie 1850, lui Alexandru C. Golescu, Bălcescu — analizînd condițiile în care s-a desfășurat revoluția burgheză-democrată din 1848 și 1849 — arăta care sînt perspectivele ce se deschid revoluției în viitor: „Cette révolution réalisée, il vous restait deux autres révolutions à faire: une révolution d'unité nationale et, plus tard, d'indépendance nationale pour faire rentrer de cette manière la nation dans la plénitude de ses droits naturels”. („Această revoluție realizată vă rămîn alte două revoluții de făcut: o revoluție de unitate națională, și, mai tîrziu, de independență națională, pentru a face, în acest fel, ca națiunea să reintre în plenitudinea drepturilor sale naturale”).

Libertatea socială și națională a românilor o vedea posibilă Bălcescu numai prin unirea revoluției sociale cu revoluția de unitate națională și cu revoluția independenței naționale într-un singur șuvoi revoluționar.

Este însă de neîgăduit că opiniile lui Marx (ce rezultă din adnotările lui Gurovski) din articolele menționate mai sus pun în evidență însemnătatea și rolul națiunii române în răsăritul Europei, precum și sensul luptei sale pentru unitatea națională.

¹¹ K. Marx — F. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, pag. 521—522.

¹² K. Marx — F. Engels, *Opere*, vol. 13, Editura politică, București, 1962, pag. 181.

¹³ Marx-Engels, *Briefwechsel*, vol. II (1854—1856), Ed. Dietz, Berlin, pag. 184.

¹⁴ Idem, pag. 184.

¹⁵ Idem, pag. 211—212.

¹⁶ Idem, pag. 188—189.

¹⁷ Articolele despre principatele române, scrise de Marx.

¹⁸ David Urquhart (1805—1877) — om politic burghez și diplomat englez, editor al publicației *Portofolio* și al revistelor *Free Press* din Londra și Sheffield, la care colabora uneori Marx.

¹⁹ Idem, pag. 220.

²⁰ În 1899, lucrarea *Revelations of the Diplomatic History of XVIII-th Century* a fost editată la Londra, în broșură, de către fiica lui Marx, Eleanor Aveling, sub titlul *Secret Diplomatic History of the Eighteenth Century*.

²¹ Retipărită în *Opere*, Marx-Engels, vol. 22, pag. 331—341.

²² Marx-Engels, *Briefwechsel*, vol. II (1854—1856), Ed. Dietz, Berlin, pag. 229.

²³ K. Marx, *Insemnări despre români*, publicată de A. Oțetea, S. Schwann, Ed. Academiei R. S. România, 1964.

May II argintarul lui Brîncoveanu

CORINA NICOLESCU

Constantin Brîncoveanu și doamna Maria. Detaliu de pe ferecătura de carte de la biserica Sf. Gheorghe 1707. (Fotografiile la acest articol au fost realizate de Irina Ghidali)

Relațiile dintre Transilvania, Țara Românească și Moldova constituie un aspect interesant pentru istoria artei românești. O serie întreagă de trăsații, proprii arhitecturii moldovenești din secolele XV—XVII, nu se pot explica decât în raport cu Transilvania, după cum pictura unor biserici transilvănene nu poate fi înțeleasă decât în raport cu cea de la sudul Carpaților.

Un domeniu în care legăturile artistice au fost strînse, avînd ca rezultat totodată opere cu totul originale, este argintăria. Activitatea argintarilor sași de la Brașov, Sibiu, Bistrița, Cluj pentru îndeplinirea comenzilor făcute de domnii și boierimea din Țara Românească și Moldova a preocupat de multă vreme pe cercetători. N. Iorga, Sp. Cegăneanu, I. D. Ștefănescu, V. Vătășianu au subliniat în studiile lor aportul meșterilor argintari la înzestrarea minăstirilor și palatelor de la sud și răsărit de Carpați, cu opere valoroase.

Cercetarea recentă a bogatei colecții de argintărie din Țările Române a Muzeului de Artă al Republicii Socialiste România, în comparație cu alte colecții din țară, a pus în lumină faptul că unii artiști brașoveni pot fi mai bine cunoscuți pe baza operelor lor realizate și păstrate în număr mai mare în Țara Românească. De asemenea, analiza a sute de obiecte a dus la concluzia că se poate vorbi de un adevărat proces de simbioză între artiștii transilvăneni și cei din Țara Românească și Moldova. Lucrările realizate la comandă, de argintarii sași, se deosebesc de cele făcute pentru clientela transilvănească. Întreaga concepție de idei, iconografia lucrărilor făcute pentru Țara Românească și Moldova este cea tradițională, de spirit bizantin. Artiștii locali — zugravi de icoane, miniaturişti sau argintari — trimiteau, desigur, „izvoadele”, adică desenele, colegilor lor de la Sibiu și Brașov. Dar, la rîndul lor, argintarii transilvăneni nu rămîneau doar niște simpli executanți. Ei imprimau nota lor personală acestor opere, în primul rînd prin introducerea motivelor gotice sau de Renaștere. Apoi, în modul de tratare a figurilor, peisajului, arhitecturilor, se resimte, de asemenea, viața unor artiști de concepție occidentală formați în spiritul Renașterii. Din împletirea acestor două concepții artistice au rezultat lucrări originale, proprii țării noastre. Procesul este oarecum similar cu cel petrecut în pictura grecească post bizantină, zisă veneto-cretană, în care fondul tradițional bizantin a dobîndit forme noi, sub înfrîurirea artei venețiene.

Cel mai caracteristic și mai prodigios reprezentant al acestui fenomen artistic este Georg May II, care și-a consacrat toată activitatea sa curții lui Constantin Brîncoveanu, lăsînd peste treizeci de lucrări. Georg May II face parte dintr-o adevărată dinastie de argintari, primind autorizația de calfă în anul 1673, după cinci ani de ucenicie, poate chiar în atelierul tatălui

Taler (anafuriță) purtînd marca lui Georg May II (1659), dăruit de Brîncoveanu mitropoliei din Tîrgoviște

său. Stagiul de calfă a durat unsprezece ani, cînd, așa cum se obișnuia, tînărul artist trebuia să călătorească, concomitent cu lucrul său. Este foarte probabil că, încă din această vreme, el a venit și în Țara Românească.

De pe la 1693 încep comenzile masive de la Constantin Brîncoveanu, în exclusivitate pentru Georg May II, fapt care-l pune în conflict cu breasla, ce dorea ca lucrările să fie împărțite și altor meșteri. Dată fiind cererea expresă a lui Brîncoveanu ca numai acest artist să-i realizeze comenzile, breasla devine mai conciliantă, iar lucrările se succed aproape an de an. În calitate de artist preferat al domnului, Georg May a venit în mai multe rînduri în Țara Românească, primind și unele misiuni confidentiale, legate de administrarea imobilelor și averii lui Brîncoveanu aflate la Brașov. Bogata corespondență adresată de domn burgărilor lui de la Brașov, pentru Georg May II, pune în lumină nu numai activitatea artistului, dar

și gustul și exigența domnului. În anul 1707, datorită meritelor sale, și mai ales veniturilor pe care le aducea breslei prin comenzile sale, Georg May II este ales staroste. La 1712, în ziua de 6 septembrie, Georg May II moare, lăsînd în urma sa ca ucenic pe fiul său, Georg May III.

Studiul monografic asupra vieții și operei lui Georg May II depășește interesul mai limitat de a cunoaște un artist, deoarece întreaga lui activitate oglindește, în fond, un proces economic și cultural cu mult mai amplu, în contextul istoric al relațiilor dintre Transilvania și Țara Românească.

În lumina ultimelor cercetări de arhivă, întregind datele asupra vieții sale și a legăturilor cu Țara Românească și, totodată, judecînd opera sa în ansamblu, Georg May II ne apare azi ca un mare artist, care a aparținut prin creația sa deopotrivă Transilvaniei și Țării Românești.

Ferechură de carte purtând marca lui Georg May II (1707), dăruită de Constantin Brîncoveanu bisericii
Sf. Gheorghe din București

CONFERINȚA DE LA IALTA

4-11 FEBRUARIE 1945
Stenograma integrală (I)

Conferința de la Ialta (Crimeea) a conducătorilor Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, Statelor Unite ale Americii și Angliei (I. V. Stalin, F. D. Roosevelt, W. Churchill), desfășurată către sfârșitul celui de-al doilea război mondial, a avut un rol important în elaborarea politicii comune a celor trei mari puteri vizând desăvârșirea înfringerii militare a Germaniei hitleriste și organizarea lumii postbelice.

Deși în cele două decenii care s-au scurs de atunci, pe arena internațională au survenit schimbări extrem de importante, documentele conferinței nu și-au pierdut semnificația. Pozițiile comune, ca și divergențele dintre cele trei state, oglindite în aceste documente, permit o înțelegere mai cuprinzătoare a evoluției politice mondiale din ultimele două decenii, conduc la originea unor procese politice actuale de prim ordin, care frământă societatea contemporană.

Ținând seama de semnificația istorică pregnantă a Conferinței din Crimeea, considerăm util să împărtășim unui public larg de cititori din țara noastră acea parte a documentelor care au fost date publicității abia în ultimii ani.

Traducerea de mai jos este făcută după revista „Mejdunarodnaia Jizn”, numerele 6—9 din 1965, care reproduce stenogramele delegației sovietice. Ele au fost completate cu fragmente din stenogramele delegației americane — minutele Bohlen, minutele Statului Major Combinat Aliat și minutele Matthews, publicate în Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. The Conferences at Malta and Yalta. 1945. United States Government Printing Office, Washington, 1955) (în text prescurtată cu sigla F.R.). Deosebirile notabile dintre stenogramele americane și cele sovietice sînt semnalate cu următoarele sigle: M. B. (minutele Bohlen), M. M. (minutele Matthews), M.S.M.C. (minutele Statului Major Combinat Aliat). Notele redacției române sînt însoțite de sigla N.R.R.*.

PRIMA ȘEDINȚĂ
ȚINUTĂ
ÎN PALATUL LIVADIA
4 februarie 1945

Stalin îl roagă pe Roosevelt să deschidă ședința.

Roosevelt declară că nici vreo reglementare legală, nici istoria nu prevăd că el trebuie să deschidă conferințele. Numai întîmplător el a deschis și lucrările Conferinței de la Teheran. El consideră o mare cinste să deschidă prezenta conferință. În primul

* Textul a fost pregătit pentru tipar de Eugen Bantea și Mircea Ioanid

W. Churchill, F. D. Roosevelt și I. V. Stalin la Ialta (10 februarie 1945)

Lista participanților¹

STATELE UNITE

Președintele Roosevelt
Secretarul de stat Stettinius
Amiralul flotei Leahy
Generalul de armată Marshall
Amiralul flotei King
Generalul maior Kuter
Generalul maior Deane
Generalul de brigadă
Mc-Farland
Dl. Harriman
Dl. Bohlen

REGATUL UNIT

Primul ministru Churchill
Ministrul afacerilor externe
Eden
Feldmareșalul Brooke
Mareșalul de aviație Portal
Amiralul flotei Cunningham
Feldmareșalul Alexander
Generalul Ismay
Maiorul Birse

UNIUNEA SOVIETICĂ

Mareșalul Stalin
Comisarul afacerilor externe
Molotov
Generalul de armată Antonov
Mareșalul de aviație Hudeakov
Amiralul flotei Kuznetsov
Dl. Vișinski
Dl. Gromiko
Dl. Gusev
Dl. Maiski
Dl. Pavlov

rînd, ar vrea să-și exprime recunoștința pentru ospitalitatea de care se bucură.

Conducătorii celor trei puteri, spune Roosevelt, se înțeleg deja bine unii pe alții și înțelegerea lor reciprocă crește tot mai mult. Ei doresc cu toții ca războiul să ia sfîrșit cît mai repede și să fie instaurată o pace trainică. De aceea, participanții la această conferință pot trece la convorbiri neoficiale. El, Roosevelt, consideră că trebuie să se discute în mod sincer. Experiența dovedește că sinceritatea discuțiilor permite să se adopte mai rapid hotărîri juste. În

fața participanților la această conferință se vor afla hărțile Europei, Asiei și Africii. Dar ședința de azi este consacrată situației de pe frontul de est, unde trupele armatei roșii înaintază cu atîta succes². El, Roosevelt, roagă ca cineva să prezinte situația de pe frontul sovieto-german.

Stalin răspunde că el poate propune ca acest raport să fie făcut de locuitorul șefului

¹ „Spune că știe că atîta timp cît se vor gasa aici, la Ialta, vor aborda probleme referitoare la întregul glob, dar este de părere ca astăzi subiectul discuției să-l constituie chestiunile militare, îndeosebi acelea privind cel mai important front dintre toate, frontul de est” (M. B.).

² Lista participanților este reprodusă după F.R. pag. 573 (N.R.R.).

Marelui Stat Major al armatei roșii, generalul de armată Antonov³.

Antonov : 1. Între 12 și 15 ianuarie, trupele sovietice au trecut la ofensivă pe un front de 700 de kilometri, de la Neman până în Carpați.

Trupele generalului Cernehovski înaintează spre Königsberg.

Trupele mareșalului Rokossovski, de-a lungul malului nordic al fluviului Vistula, izolat Prusia orientală de regiunile centrale ale Germaniei.

Trupele mareșalului Jukov, la sud de Vistula, spre Poznań.

Trupele mareșalului Konev, spre Czecho-Breslau.

Trupele generalului Petrov, în fișia Carpaților, spre Nowy Targ.

Lovitura principală a fost dată de grupul de trupe ale lui Rokossovski, Jukov și Konev pe frontul Ostrolenka⁴ — Cracovia, cu o lărgime de 300 de kilometri.

2. Din cauza condițiilor atmosferice nefavorabile, se sconta că această operație va începe la sfârșitul lui ianuarie, când era de așteptat o ameliorare a timpului.

Intrucât era considerată și pregătită ca operație vizând scopuri decisive, a existat dorința ca ea să fie efectuată în condiții mai favorabile.

Ținându-se însă seama de situația alarmantă care s-a creat pe frontul de vest, în urma ofensivei întreprinse de nemți în Ardeni, comandamentul suprem al trupelor sovietice a ordonat să se înceapă ofensiva nu mai târziu de mijlocul lui ianuarie, fără a se mai aștepta ameliorarea timpului.

3. După ce trupele sovietice au atins Narewul și Vistula, cea mai compactă grupare inamică era cea din sectorul central al frontului, deoarece o lovitură dată din acest sector ar fi dus trupele noastre pe cea mai scurtă direcție spre centrele vitale ale Germaniei.

Pentru a-și asigura condiții mai prielnice de ofensivă, comandamentul suprem sovietic a hotărât să determine această grupare centrală a inamicului să-și degarnisească frontul.

În acest scop a fost efectuată o operație secundară împotriva Prusiei orientale și s-a continuat ofensiva în Ungaria, pe direcția Budapesta.

Ambele aceste direcții erau foarte sensibile pentru nemți, și ei au reacționat repede la ofensiva noastră, dislocând spre flancuri forțe luate din sectorul central al frontului; astfel, din cele 24 de divizii de tancuri aflate pe frontul nostru și care reprezentau

principală forță de izbire a nemților, 11 au fost absorbite de direcția Budapesta, 6 în Prusia orientală (3 divizii de tancuri se aflau în Curlanda) și, astfel, în sectorul central al frontului au rămas numai 4 divizii de tancuri.

Scopul trasat de comandamentul suprem a fost atins.

4. Raportul de forțe pe direcția loviturii principale :

Pe frontul Ostrolenka-Cracovia, adică pe direcția loviturii noastre principale, inamicul dispunea de aproximativ 80 de divizii; noi am creat o grupare destinată să realizeze o superioritate asupra inamicului :

— în infanterie — de peste două ori (până la 180 de divizii de infanterie),

— în artilerie, tancuri și aviație — zdrobitoare.

În sectoarele de rupere s-a creat o densitate de artilerie de 220—230 guri de foc (de la calibrul de 76 mm în sus) pe kilometru de front.

5. Ofensiva a fost începută în condiții meteorologice extrem de defavorabile (plafon jos, ceață), ceea ce a exclus cu desăvârșire activitatea aviației și a limitat observarea de artilerie la vreo sută de metri.

Datorită cercetării prealabile bine efectuate și puternicei ofensive de artilerie, sistemul de foc al inamicului a fost neutralizat și lucrările sale au fost distruse. Aceasta a permis trupelor noastre să înainteze în prima zi a ofensivei 10—15 kilometri, adică să rupă complet întreaga apărare a inamicului pe toată adâncimea ei tactică.

6. Rezultatele ofensivei :

a) Până la 1 februarie, adică în decurs de 18 zile de ofensivă, trupele sovietice au înaintat pe direcția loviturii principale până la 500 de kilometri. Astfel, ritmul mediu de înaintare a fost de 25—30 de kilometri pe zi.

b) Trupele sovietice au atins fluviul Oder într-un sector extins de la Küstrin (nord de Frankfurt) spre sud și au ocupat zona industrială a Sileziei.

c) Au fost tăiate comunicațiile principale ale grupării inamicului din Prusia Orientală cu zonele centrale ale Germaniei.

În felul acesta, în afară de gruparea din Curlanda (26 de divizii), a fost izolată gruparea inamicului din Prusia Orientală (circa 27 de divizii); au fost încercuite și sînt în curs de nimicire un șir de grupări germane fragmentate (în zona Łódź, Toruń, Poznań, Schneidemühl și altele, cu un efectiv total de circa 15 divizii).

d) Au fost rupte puternice poziții defensive nemțești de tip permanent în Prusia Orientală — pe direcțiile Königsberg și Łoetz.

e) Au fost nimicite 45 de divizii nemțești, inamicul suferind următoarele pierderi :
prizonieri — aproximativ 100 000 de oameni
morți — aproximativ 300 000 de oameni
total circa 400 000 de oameni.

³ În F. R. raportul generalului Antonov este reprodus separat, la pag. 581—583. M.S.M.C. înregistrează raportul generalului Antonov (N.R.R.).

⁴ Denumirea rusească a localității poloneze Ostrolenka (N.R.R.).

7. Acțiunile probabile ale inamicului :

a) Nemții vor apăra Berlinul ; în acest scop vor căuta să stăvilească înaintarea trupelor sovietice pe aliniamentul fluviului Oder, organizând aici apărarea cu trupele din retragere și cu rezervele transferate din Germania, Europa occidentală și Italia.

Pentru apărarea Pomeraniei, inamicul va căuta să folosească gruparea sa din Curlanda, transferind-o pe mare de partea cealaltă a Vistulei.

b) Nemții, probabil, vor acoperi mai puternic direcția Viena, consolidând-o cu trupe din rindurile celor ce acționează în Italia.

8. Transferul de trupe inamice :

a) Pe frontul nostru au și apărut :
din zonele centrale ale Germaniei 9 divizii
de pe frontul din Europa occidentală 6 divizii
din Italia $\frac{1}{16}$ divizie

b) Se găsesc în deplasare :

4 divizii de tancuri
1 divizie motorizată
 $\frac{5}{5}$ divizii

c) După toate probabilitățile vor mai fi transferate circa 30—35 de divizii (luate de pe frontul din Europa occidentală, din Norvegia, din Italia și din rezervele aflate în Germania).

Astfel, pe frontul nostru mai pot apărea 35—40 de divizii.

9. Doleanțele noastre :

a) Să se grăbească declanșarea ofensivei trupelor aliate pe frontul de vest, deoarece acum situația este foarte favorabilă în acest sens :

1. înfrângerea nemților pe frontul de est ;
2. înfrângerea grupării germane care a desfășurat ofensiva din Ardeni ;

3. slăbirea forțelor germane din vest, ca urmare a transferului rezervelor lor în est.
Ar fi de dorit ca ofensiva să fie începută în prima jumătate a lui februarie.

b) Prin lovituri date de aviație asupra comunicațiilor să fie împiedicată efectuarea transferului de trupe inamice de pe frontul de vest, din Norvegia și din Italia spre est ; în special să fie paralizate nodurile Berlin și Leipzig.

c) Să nu se permită inamicului să-și scoată forțele din Italia.

(Textul scris al comunicării generalului Antonov a fost predat lui Roosevelt și lui Churchill).

Stalin întreabă dacă nu sînt întrebări⁵.

Roosevelt spune că ar dori să afle cum intenționează să procedeze guvernul sovietic cu locomotivele, vagoanele și căile ferate nemțești. Intenționează oare guvernul so-

⁵ În M.B. este menționată o întrebare a lui W. Churchill referitoare la numărul diviziilor germane aflate în deplasare spre frontul de est, precum și răspunsul generalului Antonov : cinci divizii din Norvegia, douăsprezece de pe frontul de vest, opt din Italia și opt din interiorul Germaniei. M. B. nu menționează intervenția lui I. V. Stalin (N.R.R.).

vietic să modifice căile ferate germane aducându-le la un ecartament mai larg ?

Antonov răspunde că intrucit parcul rulant și locomotivele abandonate de nemți nu prea sînt utilizabile, va fi necesar să se aducă modificări căilor ferate germane pe o serie de direcții principale.

Roosevelt declară că, după părerea lui, ar fi bine ca statele majore ale aliaților să studieze împreună această chestiune, intrucit, în prezent, trupele aliate se apropie repede unele de altele.

Antonov spune că comandamentul sovietic modifică doar un număr minim de trasee, pentru a se asigura aprovizionarea trupelor sovietice⁶.

Stalin spune că o mare parte din căile ferate rămîn nemodificate. Comandamentul sovietic efectuează modificarea căilor ferate fără prea mare tragere de inimă.

Churchill declară că are câteva întrebări de pus. El consideră că există o serie de probleme care s-ar cuveni să fie studiate de către cele trei state majore. De exemplu, problema termenelor. Ar trebui să se lămuirească de cît timp au nevoie nemții ca să transfere din Italia 8 divizii pe frontul sovietic. Ce ar trebui întreprins pentru a împiedica un asemenea transfer ? Nu trebuie oare dirijată o parte a trupelor aliate prin defileul de la Lubiana, pentru a efectua joncțiunea cu armata roșie ?⁷

În consecință va fi necesar, de asemenea, să se stabilească de cît timp este nevoie pentru această acțiune și dacă nu cumva este prea târziu pentru a se întreprinde.

El, Churchill, nu a pomenit decît una din problemele care pot fi discutate de către statele noastre majore. Acum el, Churchill, ar propune ca generalul Marshall să facă un raport asupra operațiilor de pe frontul de vest, a căror realizare va constitui un ajutor pentru armatele sovietice.

Roosevelt spune că este de acord cu primul ministru. Înainte, aliații luptau la distanțe mari unii de alții. Acum, Germania a devenit mică și de aceea are o deosebită însemnătate un contact mai strîns între statele majore ale celor trei țări⁸.

Stalin spune că aceasta este just⁹.

Generalul Marshall declară că pe frontul de vest au fost lichidate consecințele

⁶ M. B. nu menționează această intervenție (N.R.R.).

⁷ În M. B. intervenția lui W. Churchill este înregistrată astfel : „De exemplu, el adaugă că este important să se cunoască de cît timp va avea nevoie inamicul pentru a-și deplasa aceste divizii din Italia și de pe frontul de vest pe frontul de est și dacă nu cumva aliații ar putea da un ajutor mai mare fie întărind frontul de vest, fie lăsîndu-și diviziile în Italia, fie trecîndu-le peste Adriatică, în Balcani“. M.S.M.C. nu înregistrează intervenția lui W. Churchill (N.R.R.).

⁸ M. B. nu menționează această intervenție (N.R.R.).

⁹ M. B. nu menționează această intervenție (N.R.R.).

ofensivei germane din Ardeni. În ultimele săptămâni, generalul Eisenhower și-a regruot diviziile. Totodată, generalul Eisenhower a continuat să preseze inamicul în zona contraofensivei germane. În urma operațiilor pe care le-a efectuat, generalul Eisenhower a aflat că în Ardeni nemții mai dispun de forțe foarte mari. De aceea, generalul Eisenhower a început să-și concentreze forțele în nord.

În partea de sud a frontului, adică la nord de Elveția, obiectivul operației prevăzute este de a respinge pe nemți în zona Mulhouse și Colmar. Obiectivul operațiilor desfășurate la nord de Strasbourg este de a lichida capul de pod de pe malul stîng al Rinului. Actualmente grupul 25¹⁹ de armate și armata 9 americană, aflate sub comanda lui Montgomery, se pregătesc să treacă la ofensivă în sectorul nordic. Armata a 9-a americană va acționa pe direcția nord-est.

Comandamentul aliat speră că prima din aceste operații va începe la 8 februarie. A doua operație va începe o săptămână mai târziu și, poate, chiar ceva mai devreme. Aliații scontează că nemții se vor retrage spre Düsseldorf și că apoi trupele aliate vor înainta spre Berlin. În această ofensivă vor fi angajate atâtea trupe cît va fi posibil din punct de vedere al aprovizionării. Se vor întrebuința trupe parașutate. Se consideră că trecerea Rinului va fi posibilă în nord la începutul lui martie. În nord există trei locuri favorabile pentru forțarea Rinului.

O anumită perioadă de timp, operațiile de pe frontul de vest s-au desfășurat încet, din cauza lipsei de tonaj. Acum, după deschiderea portului Anvers, lucrurile merg mai bine și aliații pot aduce zilnic între 70 000 și 80 000 de tone de încărcătură solidă și 12 000 de tone de carburanți lichizi. Nemții caută să împiedice aprovizionarea aliaților și continuă să bombardeze Anversul cu bombe zburătoare. Azi s-au primit informații că în 24 de ore au căzut în zona Anvers 60 de bombe zburătoare și 6 rachete.

Stalin spune că bombe și rachetele nimeresc rar ținta¹¹.

Marshall răspunde că este întotdeauna posibil ca bombe să lovească vasele aflate în port.

El declară că aviația aliaților a fost activă ori de cîte ori timpul a permis. Avioanele de vîntătoare, avioanele de bombardament ușor și greu au provocat mari distrugerii. Astăzi s-au primit date că au fost efectuate atacuri aeriene împotriva unor garnituri de tren cu trupe aflate în deplasare spre frontul sovieto-german. Au fost provocate mari distrugerii căilor ferate la nord de Strasbourg. Avioanele de bombardament greu au acționat mai ales asupra uzinelor de

carburanți, spre a priva Germania de posibilitatea de a-și aproviziona tancurile cu carburanți.

În Germania producția de carburanți a scăzut cu 60%¹². Aviația efectuează de asemenea atacuri asupra căilor de comunicații. Atacuri masive au fost executate împotriva unor uzine constructoare de tancuri.

În ce privește situația din Italia și la sud de Elveția, el, Marshall, poate comunica următoarele: la sud de Elveția nemții dispun de una sau două divizii, iar în Italia de 27 de divizii. Aliații dispun și ei în Italia de forțe egale cu cele ale nemților. În afară de aceasta, în Italia aliații dispun de forțe aeriene care nimicesc materialul rulant al nemților și distrug căile ferate și podurile.

Este posibil, declară Marshall, ca în curînd nemții să reînceapă ofensiva submarină întrucît ei au creat un tip perfecționat de submarin. Acum nemții dispun de aproximativ 30 de submarine. În pofida numărului redus de submarine, ele pot constitui un pericol serios pentru navigația aliaților, deoarece aparatul creat de aliați nu poate detecta aceste submarine de construcție îmbunătățită. De aceea, acțiunile avioanelor noastre de bombardament greu au fost îndreptate împotriva șantierelor unde se construiesc submarine. Totodată, aceste operații ale bombardierelor nu s-au efectuat în detrimentul loviturilor aplicate de aviație asupra industriei din Germania, în special asupra uzinelor producătoare de carburanți.

Churchill declară că ar vrea să ia cuvîntul feldmareșalul Brooke și amiralul Cunningham. Acum este foarte importantă rapiditatea înaintării trupelor sovietice, întrucît Danzigul este unul din locurile unde sînt concentrate multe submarine.

Stalin întreabă ce alte locuri de concentrare a submarinelor există.

Churchill răspunde că asemenea locuri mai sînt Kiel și Hamburg¹³.

Brooke declară că, după părerea lui, s-a făcut o expunere completă asupra planurilor și operațiilor privind frontul de vest¹⁴.

Churchill declară că înainte ca participanții la conferință să treacă la alte probleme, nemilitare, el ar vrea să se oprească asupra unei chestiuni legate de forțarea cursurilor de apă¹⁵. Aliații au un centru spe-

¹¹ În M.B. și M.S.M.C. este înregistrată cifra de 80 la sută (N.R.R.).

¹² În M. B. această intervenție este atribuită amiralului Cunningham. M.S.M.C. înregistrează intervenția ca fiind a lui W. Churchill.

¹³ M. B. nu înregistrează această intervenție.

¹⁴ M. B. înregistrează astfel acest pasaj din intervenția lui W. Churchill: „Primul ministru Unite, am dobîndit o mare experiență în traversarea oceanelor în vederea operațiilor de debarcare, dar sperăm să beneficiem de experiența rusească în ce privește traversarea cursurilor de apă”. M.S.M.C. înregistrează succint intervenția, conținutul fiind similar cu stenograma sovietică (N.R.R.).

¹⁵ Stenograma înregistrează greșit numărul avioanelor de armate. În M. B. grupul de armate este înregistrat corect cu numărul 21 (N.R.R.).

¹⁶ M. B. înregistrează conținutul acestei intervenții (N.R.R.).

cial pentru studiarea problemei forțării cursurilor de apă. Ofițerul care este șeful acestui centru se află în prezent la Ialta. Noi, spune Churchill, am fi recunoscători dacă acest ofițer ar putea intra în contact cu militarii sovietici ca să capete informații despre forțarea cursurilor de apă. După cum se știe, rușii posedă o mare experiență, mai ales în ce privește forțarea cursurilor de apă pe gheață.

Stalin spune că are câteva întrebări. Ar vrea să știe care va fi lungimea frontului unde se va efectua ruptura.

Marshall răspunde că se intenționează ca ruptura să fie efectuată pe un front de 50 pînă la 60 de mile.

Stalin întreabă dacă nemții au lucrări de fortificație pe frontul unde ar urma să aibă loc ruperea¹⁶.

Marshall răspunde că nemții au creat lucrări de tip greu în acest sector al frontului.

Stalin întreabă dacă aliații vor avea rezerve pentru dezvoltarea succesului.

Marshall răspunde afirmativ.

Stalin spune că pune această întrebare întrucît comandamentul sovietic cunoaște cît de mare importanță au rezervele. Acest lucru a devenit evident în mod deosebit în cursul campaniei de iarnă. El ar vrea să întrebe cîte divizii de tancuri au concentrat aliații în sectorul rupturii probabile. În timpul rupturii realizate în cursul iernii, comandamentul sovietic a concentrat în partea centrală a frontului aproximativ 9 000 de tancuri.

Marshall răspunde că nu știe aceasta, dar aproximativ la trei divizii de infanterie va exista una de tancuri, cu alte cuvinte, la 35 de divizii vor fi circa 10—12 divizii de tancuri¹⁷.

Stalin întreabă cîte tancuri are o divizie a aliaților.

Marshall răspunde — 300 de tancuri.

Churchill spune că pe întregul teatru din Europa occidentală aliații dispun de 10 000 de tancuri.

Stalin spune că asta nu-i puțin. Pe frontul loviturii principale comandamentul sovietic a concentrat între 8 000 și 9 000 de avioane. Cîte avioane au aliații?

Portall răspunde că aliații au aproape tot atitea avioane, dintre care 4 000 de bombardiere în stare fiecare să poarte o încărcătură de bombe între 3 și 5 tone.

Stalin întreabă ce superioritate au aliații în infanterie. Comandamentul sovietic a avut pe frontul loviturii principale o superioritate în infanterie de 100 divizii, la 80 de divizii nemțești.

¹⁶ M. B. înregistrează această intervenție a mareșalului Stalin și următoarea sub o formă generală. M.S.M.C. nu înregistrează această intervenție, însă înregistrează răspunsul generalului Marshall (N.R.R.).

¹⁷ M. B. înregistrează o serie de detalii privind organizarea armatelor anglo-americane, precum și a diviziilor germane care luptau pe frontul de vest (N.R.R.).

Churchill declară că în ce privește infanteria, aliații n-au avut și nu au niciodată o mare superioritate, dar că ei au dispus cîteodată de o mare superioritate în aviație¹⁸.

Stalin spune că comandamentul sovietic are o mare superioritate în artilerie. Prezintă oare interes pentru aliați să afle cum acționează artileria sovietică? Noi, spune Stalin, fiind camarazi de luptă, putem face schimb de experiență cu aliații. Acum un an comandamentul sovietic a creat o artilerie specială de ruptură. Aceasta a dat rezultate bune. O divizie de artilerie cuprinde între 300 și 400 de tunuri. De exemplu, la mareșalul Konev, pe un front de 30—40 de kilometri au fost dispuse 6 divizii de artilerie de ruptură. Acestor divizii li s-a adăugat și artileria corpurilor de armată. Ca urmare la fiecare kilometru de rupere au revenit circa 230 de tunuri. În urma bombardamentului de artilerie, mulți nemți au fost uciși iar alții au fost răniți și nu și-au putut multă vreme veni în fire. În acest chip, în fața armatei roșii s-au deschis porțile. Progresele ulterioare nu a mai fost ceva greu.

El, Stalin, se scuză că a răpit atîta timp relatînd aceste lucruri. Noi, spune Stalin, ne-am exprimat doleanțele în ce privește ajutorul pe care armatele aliate îl pot aduce trupelor sovietice. Ar vrea să știe care sînt doleanțele aliaților în privința trupelor sovietice.

Churchill declară că ar vrea să se folosească de acest prilej pentru a-și exprima profunda admirație față de forța de care a dat dovadă armata roșie în cursul ofensivei sale.

Stalin spune că aceasta nu este o doleanță.

Churchill declară că aliații își dau seama de greutatea sarcinii lor și nu o subapreciază. Dar aliații sînt convinși că vor rezolva sarcina ce și-au propus. Toți comandanții superiori aliați sînt pătrunși de această încredere. Deși se planuiește ca lovitura să se dea acolo unde apărarea nemților este cea mai puternică, aliații sînt încredințați că această lovitură va fi încununată de succes și va fi utilă pentru operațiile trupelor sovietice. În ce privește doleanțele, aliații doresc ca ofensiva armatelor sovietice să continue cu același succes.

Roosevelt declară că este de acord cu Churchill¹⁹.

¹⁸ M. B. înregistrează astfel intervenția lui W. Churchill: „Primul ministru, răspunzînd remarcilor mareșalului Stalin că 180 de divizii sovietice se află pe frontul central din Polonia față de 80 de divizii germane, spune că armatele anglo-americane n-au avut niciodată superioritate în forță vie, însă că superioritatea lor constă în forța aeriană și în armament”. M.S.M.C. înregistrează succint această intervenție, cu un conținut similar stenogramei sovietice (N.R.R.).

¹⁹ M. B. nu înregistrează această intervenție. M.S.M.C. o înregistrează pe larg (N.R.R.).

Stalin spune că ofensiva de iarnă a armatei roșii, pentru care Churchill și-a exprimat recunoștința, a însemnat îndeplinirea unei datorii camaraderesti. Potrivit hotărârilor adoptate la Conferința de la Teheran, guvernul sovietic nu era obligat să efectueze o ofensivă de iarnă.

Președintele l-a întrebat dacă el, Stalin, îl poate primi pe reprezentantul generalului Eisenhower. Bineînțeles, el, Stalin, a acceptat. Churchill i-a trimis un mesaj în care îl întreba dacă el, Stalin, nu intenționează să treacă la ofensivă, în cursul lunii ianuarie. El, Stalin, a înțeles că nici Churchill, nici Roosevelt nu solicită direct o ofensivă și apreciază această delicatețe a aliaților, dar și-a dat seama că această ofensivă era necesară aliaților. Comandamentul sovietic a început ofensiva, și în plus chiar înainte de termenul stabilit. Guvernul sovietic a considerat aceasta ca o datorie a sa, datorie de aliat, deși el nu avea obligații formale în această privință. El, Stalin, ar dori ca conducătorii puterilor aliate să țină seama de faptul că conducătorii sovietici nu numai că își îndeplinesc angajamentele, ci înțeleg să îndeplinească și îndatoririle morale pe măsura posibilităților.

În ce privește doleanțele, el a pus această întrebare pentru că Tedder²² și-a exprimat dorința ca trupele sovietice să nu înceadă ofensiva până la sfârșitul lui martie. El, Stalin, a înțeles că aceasta nu este, poate, numai dorința lui Tedder, ci și a altor șefi militari aliați. Noi, spune Stalin, ne vom continua ofensiva dacă timpul va permite și drumurile vor fi practicabile.

Roosevelt declară că este într-un totu de acord cu părerea mareșalului Stalin. La Conferința de la Teheran nu s-a putut înlocui un plan general al operațiilor. El, Roosevelt, concepe că fiecare aliat era dator din punct de vedere moral să înainteze cât mai repede posibil. Când a avut loc Conferința de la Teheran exista o mare distanță între trupele aliate care înaintau din est și respectiv din vest. Dar acum a sosit timpul când este necesară o mai minuțioasă coordonare a operațiilor trupelor aliate.

Churchill declară că el salută cuvintele mareșalului Stalin. El, Churchill, crede că poate afirma următoarele în numele său personal și în numele președintelui: dacă la Teheran aliații nu au încheiat un acord cu Uniunea Sovietică în ce privește operațiile viitoare, aceasta se datorează încrederii nutrite în poporul sovietic și în militarii săi.

Roosevelt răspunde că Conferința de la Teheran a avut loc înainte de re alegerea lui. Nu se știa încă dacă poporul american

va fi de partea lui. Iată de ce era greu să se elaboreze planuri militare generale²³.

Churchill declară că problema ridicată de Tedder în cursul convorbirii sale cu mareșalul Stalin poate fi discutată ulterior de statele majore ale aliaților. Desigur, spune Churchill, am putea fi criticați pentru faptul că ofensivele aliaților nu au fost coordonate. Dacă starea timpului va stingheri operațiile trupelor sovietice, atunci oare aliații vor mai desfășura ofensiva pe frontul lor? Dar această problemă trebuie rezolvată de către statele noastre majore.

Stalin afirmă că s-au ivit nepotriviri. Toamna trupele sovietice și-au încetat ofensiva. Tocmai atunci au început ofensiva aliații. Acum se întâmplă invers. În viitor ar trebui să se evite acest lucru. N-ar fi oare nimerit ca militarii noștri să discute planurile operațiilor de vară?

Churchill spune că este poate necesar să se facă aceasta. Militarii noștri, spune el, s-ar putea ocupa de problemele militare, în timp ce conducătorii s-ar ocupa de cele politice.

Stalin răspunde că este bine așa²⁴.

Cunningham spune că ar vrea să completeze relatarea generalului Marshall. Pericolul unui nou război submarin din partea nemților este mai curând potențial decât real. Nemții au obținut succese însemnate în perfecționarea submarinelor. Dar aceasta nu este altul de important. Important este că nemții construiesc deja noi tipuri de submarine. Aceste submarine vor fi înzestrate cu ultimele dispozitive tehnice și vor dispune de o mare viteză sub apă. De aceea, forțelor navale le va fi dificil să lupte cu ele. Nemții își construiesc submarinele la Bremen, Hamburg și Danzig. Dacă lui, Cunningham, i s-ar îngădui să-și exprime o doleanță, ar ruga, în calitate de reprezentant al departamentului naval, ca trupele sovietice să ocupe cât mai degrabă orașul Danzig, întrucât acolo se află concentrată 30% din producția de submarine.

Roosevelt întreabă dacă Danzigul se află sub focul artileriei sovietice.

Stalin răspunde că Danzigul nu se află încă sub focul artileriei sovietice. Comandamentul sovietic speră că, în curând, Danzigul va ajunge sub bătaia focului de artilerie.

Churchill spune că militarii s-ar putea întâlni mâine dimineață²⁵.

Stalin spune că este de acord cu aceasta. Propune ca această întâlnire să fie fixată pentru ora 12²⁶.

Churchill declară că în cursul acelei întâlniri militarii vor trebui să examineze nu

²² M. B. înregistrează această intervenție în continuarea celei anterioare făcute de F. D. Roosevelt (N.R.R.).

²³ M. B. nu înregistrează această intervenție, însă menționează hotărârile comune privind întâlnirile din ziua a doua (N.R.R.).

²⁴ M. B. nu înregistrează această intervenție (N.R.R.).

²⁵ Sir Arthur Tedder, Mareșal englez de aviație, trimisul generalului Eisenhower la care se referă I. V. Stalin (N.R.R.).

numai situația de pe fronturile de est și vest, ci și de pe frontul italian, precum și problema folosirii cât mai judicioase a forțelor existente. Churchill propune să se stabilească pentru mine o ședință consacrată problemelor politice, și anume, despre viitorul Germaniei, dacă în general ea va mai avea un viitor²⁵.

Stalin răspunde că Germania va avea un viitor²⁶.

A DOUA ȘEDINȚĂ ȚINUTĂ ÎN PALATUL LIVADIA

5 februarie 1945

Roosevelt declară că azi ședința va fi consacrată afacerilor politice. Ar trebui să alegem probleme referitoare la Germania. Cît privește problemele cu caracter mondial — ca problema Dakarului, Indochinei — ele pot fi aminate. Una din problemele care se puneau și înainte în fața guvernelor noastre este aceea a zonelor de ocupație. Nu e vorba de o ocupație permanentă, ci de una provizorie. Această problemă devine tot mai actuală.

Stalin declară că ar dori ca la ședința de azi să fie discutate următoarele probleme: În primul rînd propunerile cu privire la dezmembrarea Germaniei. În această chestiune a avut loc un schimb de păreri la Tehe-

ran și apoi între el, Stalin, și Churchill, la Moscova, în octombrie 1944. Nici la Teheran, nici la Moscova nu au fost adoptate nici un fel de hotărîri. Acum este cazul să ajungem la o părere sau alta în această chestiune.

Mai există o problemă referitoare la Germania. Vom admite oare ca în Germania să se formeze vreun guvern central sau ne vom limita ca în Germania să se creeze o administrație, sau, dacă se va hotărî totuși ca Germania să fie dezmembrată, atunci se vor crea cîteva guverne pe numărul fișiiilor în care va fi tăiată Germania? Trebuie să se lămurească aceste aspecte.

A treia problemă se referă la capitularea necondiționată. Ne situăm cu toții pe temeiul capitulării necondiționate a Germaniei. Dar el, Stalin, ar vrea să știe: aliații vor păstra sau nu guvernul lui Hitler dacă acesta capitulează necondiționat?²⁸ Una din aceste ipoteze exclude pe cealaltă²⁹. Dar dacă treburile stau așa, trebuie spus acest lucru răspicat. Aliații au experiența capitulării Italiei, dar acolo au existat cerințe concrete care constituiau conținutul capitulării necondiționate. Nu ne gîndim oare să limpezim conținutul concret al capitulării necondiționate a Germaniei? Trebuie să se lămurească și această chestiune.³⁰

În sfîrșit, problema reparațiilor, a compensării de către Germania a pagubelor, problema cantumului acestei compensări.

El, Stalin, ridică toate aceste chestiuni ca o completare la chestiunile puse de președinte.

Roosevelt declară că, pe cît înțelege, problemele puse de mareșalul Stalin se referă la o situație permanentă. Totuși, ele decurg din problema zonelor de ocupație a Germaniei. Poate că aceste zone vor fi un prim pas pe calea dezmembrării Germaniei.

Stalin declară că dacă aliații intenționează să dezmembreze Germania, atunci trebuie să se spună lucrurilor pe nume. În două rînduri a avut loc un schimb de păreri între aliați cu privire la dezmembrarea Germaniei, care să se efectueze după înfringerea ei militară. Prima dată aceasta s-a întîmplat la Teheran, cînd președintele a propus ca Germania să fie împărțită în cinci părți. Primul ministru era de asemenea, la Teheran, pentru dezmembrarea Germaniei, deși șovăia. Dar atunci n-a fost decît un schimb de păreri.

"M. B. înregistrează astfel acest pasaj din intervenția mareșalului Stalin: „...de exemplu, dacă Hitler ar accepta să capituleze necondiționat, am trata noi cu guvernul lui?” M. M. înregistrează pasajul într-o nuanță similară cu stenograma delegației sovietice (N.R.R.).

"M. B. nu înregistrează această propoziție. M. M. o înregistrează (N.R.R.).

"M. B. nu consemnează sfîrșitul acestei intervenții a mareșalului Stalin. M. M. înregistrează această parte a intervenției (N.R.R.).

Lista participanților."

STATELE UNITE

Președintele Roosevelt
Secretarul de stat Stettinius
Amiralul flotei Leahy
Dl. Hopkins
Dl. Byrnes
Dl. Harriman
Dl. Matthews
Dl. Bohlen

REGATUL UNIT

Primul ministru Churchill
Ministrul afacerilor externe Eden

Sir Archibald Clark-Kerr
Sir Alexander Cadogan
Sir Edward Bridges
D. Dixon
D. Wilson
Maior Birse

UNIUNEA SOVIETICĂ

Mareșalul Stalin
Comisarul afacerilor externe Molotov

Dl. Vișinski
Dl. Maiskii
Dl. Gusev
Dl. Gromiko
Dl. Pavlov

"M. B. nu înregistrează această intervenție (N.R.R.).

"M. B. nu înregistrează această intervenție (N.R.R.).

"Lista participanților este reprodusă după F.R., pag. 611 (N.R.R.).

A doua oară problema dezmembrării Germaniei a fost discutată de el, Stalin, și de primul ministru în octombrie anul trecut, la Moscova. A fost vorba de planul englez al dezmembrării Germaniei în două state — Prusia cu provinciile sale și Bavaria; iar în acest cadru se intenționa ca Ruhrul și Westfalia să se afle sub control internațional. Dar la Moscova nu s-a luat vreo hotărâre și nici nu se putea lua, întrucât la Moscova nu se afla președintele.

Churchill declară că în principiu este de acord cu dezmembrarea Germaniei, dar că metoda însăși a trasării frontierelor diferitelor părți ale Germaniei este prea complexă pentru ca problema să poată fi rezolvată aici în decurs de 5—6 zile. Sint necesare o studiere foarte minuțioasă a datelor istorice, etnografice și economice, precum și o discuțare îndelungată, timp de săptămâni a acestei probleme, în cadrul subcomitetului sau al comitetului ce vor fi create pentru elaborarea de detalii a propunerilor și prezentarea recomandărilor privind modalitatea de acționare. Tratatelvele pe care le-au purtat la Teheran în această chestiune șefii celor trei guverne, iar apoi discuțiile neoficiale pe care el, Churchill, le-a avut cu mareșalul Stalin la Moscova reprezintă o abordare a chestiunii în liniile cele mai generale, fără un plan.

El, Churchill, nu ar putea să răspundă imediat la întrebarea: cum să fie împărțită Germania? El ar putea doar sugera cum i s-ar părea oportun să se facă aceasta. Dar el, Churchill, ar trebui să-și păstreze dreptul de a-și schimba părerea după ce ar primi recomandările comisiilor de studiere a acestei probleme³¹. El, Churchill, consideră că puterea Prusiei este cauza principală a tuturor relelor. Se înțelege de la sine că dacă Prusia va fi desprinsă de Germania, posibilitățile ei de a începe un nou război vor fi considerabil îngrădite. Personal, i se pare că înființându-se în sud încă un stat german mare, a cărui capitală ar putea fi Viena, s-ar asigura o demarcație între Prusia și restul Germaniei. Populația Germaniei ar fi împărțită egal între aceste două state³².

Există și alte probleme care trebuie examinate. Înainte de toate, sintem de acord că Germania trebuie să piardă o parte din teritoriul care a și fost cucerit într-o măsură însemnată de trupele rusești și care trebuie predat polonezilor. Mai există probleme referitoare la valea Rinului, la fron-

tiera dintre Franța și Germania și problema posesiunii regiunii industriale Ruhr și a Saarului, care dispun de un potențial militar (în sensul posibilității de a se fabrica acolo armament). Aceste regiuni trebuie oare predate vreunei anumite țări, cum ar fi Franța?, sau trebuie păstrate sub conducerea unei administrații germane, sau trebuie să se instituie asupra lor controlul unei organizații mondiale sub forma unui condominiu pe o perioadă îndelungată, însă precizată în timp — toate acestea trebuie examinate. El, Churchill, trebuie să spună că nu poate exprima în numele guvernului său idei conturate în această problemă. Guvernul britanic trebuie să-și pună de acord planurile cu planurile aliaților.

În sfârșit, se pune întrebarea dacă Prusia va fi supusă la rindul ei unei împărțiri după ce va fi fost izolată de restul Germaniei? La Teheran s-au desfășurat discuții pe această temă. Se pare că o chestiune poate fi foarte repede rezolvată, și anume aceea a creării aparatului care să examineze toate aceste probleme. Un asemenea aparat va trebui să pregătească rapoartele pentru guverne înainte ca guvernele să adopte hotărâri definitive.

El, Churchill, ar vrea să spună că aliații sint destul de bine pregătiți pentru a primi capitularea imediată a Germaniei. Toate amănuntele acestei capitulări au fost elaborate și sint cunoscute de cele trei guverne. Rămâne să se ajungă la o înțelegere oficială asupra zonelor de ocupație și asupra aparatului de control din Germania. Dacă admitem că Germania va capitula peste o lună sau peste 6 săptămâni, sau 6 luni, aliaților nu le rămâne decât să ocupe Germania pe zone³⁴.

Stalin spune că toate acestea nu sint clare. O anumită grupare din Germania poate spune că a dorit guvernul, așa cum a procedat Badoglio în Italia. Vor fi aliații de acord să aibă de a face cu un asemenea guvern?

Eden spune că acestei grupări îi vor fi puse condițiile de capitulare asupra cărora s-a căzut de acum de acord în cadrul comisiei consultative europene³⁵.

Churchill declară că el ar vrea să expună desfășurarea probabilă a evenimentelor

(Va urma)

³¹ M. B. înregistrează astfel sfârșitul acestei intervenții: „Singurul lucru de care mai e nevoie este un acord definitiv asupra zonelor de ocupație și a chestiunii unei zone care să fie atribuită Franței”. M. M. menționează într-un pasaj anterior referitor la dezmembrarea Germaniei: „Franța trebuie desigur să fie consultată”. Sfârșitul intervenției este înregistrat în termenii asemănători stenogramelor sovietice (N.R.R.).

³² M. B. nu înregistrează această intervenție. M. M. o consemnează parțial, deoarece în stenogramă survine în acest moment o întrerupere, întrucât Matthews a părăsit sala de ședințe pentru a aduce textul cu privire la prevederile capitulării (N.R.R.).

Histria și Burebista

Prof. univ. DIONISIE PIPPIDI

membru corespondent al Academiei

De-a lungul jumătății de veac scurse de la începerea săpăturilor în colonia milesiană a Histriei, specialiștii — de la Vasile Pirvan până la actuala echipă de cercetători ai Institutului de arheologie al Academiei — au fost aduși să constate, la diferite adâncimi, urme de incendii de o asemenea importanță și pe o atît de mare întindere, încît îndreptățesc presupunerea că, de mai multe ori în existența-i zbuciumată, cetatea dobrogeană a suferit distrugerii pustitoare. Ca să mă restrîng la observațiile cele mai bine verificate, pare neîndoios că la sfîrșitul secolului al VI-lea î.e.n. (la mai puțin de două veacuri de la întemeiere), Histria a trecut printr-o grea încercare. O catastrofă similară pare s-o fi atins spre sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n., o a treia către jumătatea secolului I î.e.n. În sfîrșit, cum a devenit tot mai evident, pe măsura continuării cercetărilor, la jumătatea secolului al III-lea e.n. orașul de pe țărmul lacului Sinoe a suferit o a patra distrugere — de data aceasta totală — ușor de constatat după aspectul ruinelor și, de altminteri, confirmată de un izvor scris, culegerea de biografii imperiale cunoscută sub numele de *Historia Augusta*.

În cel din urmă caz, autorii prăpădului ne sînt arătați anume: e vorba de goți. În toate celelalte, sîntem reduși la presupuneri și, dacă ipoteze plauzibile n-au lipsit nici cu privire la întîmplările din secolele al VI-lea și al IV-lea î.e.n., un început de dovadă nu s-a putut aduce decît pentru pustirea din secolul I î.e.n., atribuită cu multă verosimilitate geților lui Burebista.

Despre politica regilor din stînga Dunării, față de cetățile grecești de pe litoralul dobrogean și pontic îndeobște, s-a scris în ultima vreme de mai multe ori. Pornind de la unele documente, autorul acestor rînduri a susținut într-o serie de scrieri că, din zilele lui Dromikhaite (sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n.) pînă la cucerirea de către romani a malului drept al Dunării (în preajma erei noastre), căpeteniile geto-dace din nordul fluviului n-au încetat să

tindă la stăpînirea pămîntului dintre Dunăre și Mare, controlînd politicește cetățile grecești de pe coastă și percepînd de la ele un tribut care a putut varia după vremuri, dar n-a lipsit niciodată.

Abia întrevăzute în cazul unor regi ca Dromikhaite (abia pomenit), ori Zalmodigikos și Rhemaxos (respectiv din secolele al III-lea și al II-lea î.e.n.), legăturile la care facem aluzie ne sînt mai bine cunoscute în zilele lui Burebista, despre care un istoric de la începutul erei noastre ne informează că, „trezînd Dunărea fără frică, pustia Tracia pînă la hotarele Macedoniei” și care, într-o inscripție importantă din Balcic (în antichitate Dionysopolis), e înfățișat ca „primul și cel mai mare dintre regii Traciei, stăpîn al ținuturilor de dincolo și de dincoace de fluviu”. Alte izvoare istoriografice și epigrafice ne lasă să înțelegem că Burebista a stăpînit, cît a trăit, coloniile grecești de pe țărmurile de vest și de nord ale Mării Negre, de la Olbia (la limanul Bugului) pînă la Apollonia (azi Sozopol, în R. P. Bulgaria). De bună seamă, mîna-i aspră n-a cruțat nici cetățile de pe litoralul dobrogean: Histria, Tomis, Callatis. Cum am încercat s-o dovedesc cu ani în urmă, ecouri ale acestor întîmplări stăruie într-un important document histrian, decretul în cinstea lui Aristagoras, fiul lui Apaturos, în care, sub o formă învăluită, se vorbește de o „nenorocire abătută asupra orașului”, de stăpînirea exercitată de „barbari” asupra teritoriului, de luarea în captivitate a unui mare număr de locuitori.

De amploarea distrugerilor (cu excepția zidului de apărare) nu se vorbește în inscripția din care lipsește, pe de altă parte, orice aluzie lămurită la identitatea dușmanilor. Interpretarea corectă a documentului și-a făcut totuși loc atunci cînd cercetările întreprinse într-unul din cartierele de seamă ale Histriei au arătat

fără putință de înșelare că, la data decretului pentru Aristagoras, așa numita *Zonă sacră* a orașului a suferit o distrugere ale cărei urme sînt vizibile pe întreaga suprafață explorată. La Histria, în secolul I î.e.n., o catastrofă de asemenea proporții n-a putut fi însă pricinuită decît de geți, de unde concluzia că în cursul campaniilor ce aveau să-i aducă stăpînirea cetăților de la mare, Burebista n-a lăsat să-i scape vechea colonie milesiană, cum n-a lăsat să-i scape Odessos (astăzi Varna), ori Mesembria (azi Nesebar), de unde ne-au rămas știri clare despre luptele purtate împotriva geților.

Același episod din istoria Histriei, asupra căruia n-am încetat de a atrage atenția începînd din 1957, îmbracă o semnificație nouă în lumina unui document abia descoperit, o inscripție greacă gravată pe un mare bloc de marmoră, altădată bloc de cornișe într-un templu ionic. Inscripția e lungă, dar din textul relativ bine conservat nu ne interesează aci decît intitulăția, al cărei înțeles în românește e: „*Noroc bun! Aceștia sînt binefăcătorii din tribul (urmează o lacună), după cea de-a doua întemeiere (sau zidire) a orașului*”.

În fraza reprodușă, singurul element incert e numele tribului, căzut în rușină. Dar e ușor de văzut că interesul documentului stă în mențiunea cu totul neașteptată a unei „a doua zidiri” a cetății, care nu poate să însemne decît că — distrusă în împrejurări prea cunoscute de contemporani pentru a mai trebui amintite — Histria a revenit la viață în condiții care pentru locuitorii ei echivalau cu o „a doua întemeiere”.

Fată de revelațiile neașteptate ale noului document, două sînt întrebările la care e ținut să răspundă istoricul: ce dată se poate atribui inscripției, pentru a fixa în istoria Histriei locul evenimentului pe care-l pomeneste? Dacă, în funcție de acest prim rezultat, mai există mărturii făcute să susțină eventuala încadrare cronologică?

Fără să fie lesnicios, răspunsul la prima întrebare se poate formula precum urmează: forma literelor și limba documentului fixează inscripției o dată în secolul I înainte sau în secolul I al erei noastre. Scrisul e același ca în decretul pentru Aristagoras — pe temeiuri admise de cei mai mulți — atribuit epocii lui Burebista, iar caracterele-i fonetice îl situează fără șovăire în aceeași vreme. Se impune deci concluzia că „a doua zidire” pomenită de inscripție a urmat distrugerii Histriei de geți, iar despre aceasta sîntem întemeiați să spunem acum că trebuie să fi fost totală sau aproape totală. Acest prim rezultat e întărit de o seamă de indicii presărate în documente cunoscute, prea multe pentru a fi aci examinate, dar despre care, fără

teamă de a exagera, putem face afirmația că încheie șirul dovezilor, transformînd ipoteza în certitudine.

Astfel, o dată mai mult și în chipul cel mai neașteptat, un text scris pe piatră ne face serviciul de a ne păstra știri neconsemnate în vreo altă scriere literară sau istoriografică. E o dovadă, între altele, a serviciilor pe care epigrafia le poate aduce studiului antichității, iar pentru istoric un îndemn de a folosi într-o măsură cît mai mare asemenea documente, nealterate de intervenția succesivilor copişti și care — suprimînd întrucîtva pe intermediarii — ne dau sentimentul că sorbim de-a dreptul din izvoarele cunoașterii trecutului.

Inscripție histriană amintind „a doua zidire” a cetății

IULIE 1936 TITULESCU- LITVINOV

O PAGINĂ
A RELAȚIILOR
ROMÂN-O-SOVIETICE

Dr. I. M. OPREA

Relațiile internaționale dintre cele două războaie mondiale au cunoscut, în evoluția lor neîntreruptă, o serie de momente care au marcat îngustarea treptată a posibilităților de menținere a păcii, însă cel mai periculos dintre toate a fost apariția Germaniei hitleriste la orizontul politicii europene. Intrucît politica hitleristilor și a statelor care gravitau în jurul lor era indisolubil legată de revizionismul teritorial, generator de războaie, lupta pentru stăvilirea fascismului și pentru apărarea statu-quoului european a devenit în perioada interbelică singura cale de menținere a păcii generale. Succesul acestei lupte nu putea să fie asigurat decît prin încadrarea tuturor țărilor dornice de pace într-un sistem de securitate colectivă.

Sintetizînd în chip magistral raportul dintre lupta pentru securitatea colectivă și lupta pentru menținerea statu-quoului european, ministrul de externe al U.R.S.S., M. Litvinov declara: „Noi considerăm că nu se poate lupta pentru pace fără ca să apărăm în același timp intangibilitatea obligațiilor internaționale, și îndeosebi acele obligații care sînt legate nemijlocit de menținerea granițelor actuale, de înarmare și de agresiunea politică sau militară. Nu se poate să luptăm pentru organizarea securității colective fără a lua măsurile colective împotriva încălcării obligațiilor internaționale”.

Ca promotori ai acestei politici, U.R.S.S. și Franța, susținute de o serie de țări, con-

siderau că pentru desăvîrșirea planului de securitate colectivă era necesară încheierea unor pacte de asistență mutuală, bilaterale și multilaterale, care să formeze o largă rețea de alianțe capabile să facă războiul imposibil.

În procesul complex al luptei pentru făurirea acestei țesături de alianțe interstatuale, acțiunea diplomatică a României, desfășurată în deplină concordanță cu politica externă a celorlalte state din Mica Înțelegere și din Înțelegerea Balcanică, s-a distins prin consecvență și loialitate.

Participarea României la lupta generală pentru securitatea colectivă a fost dirijată de eminentul diplomat și om de stat Nicolae Titulescu. Ea a fost susținută de tot ce era mai lucid și mai realist în viața politică a țării, deoarece sistemul securității colective era condiția sine-qua-non a menținerii păcii, iar înfăptuirea acestei condiții slujea în mod nemijlocit interesele naționale ale poporului român. Realizarea deplină a acestei participări era condiționată, pe de o parte, de accentuarea legăturilor României cu Franța, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, iar pe de altă parte, de reluarea și strîngerea raporturilor sale cu U.R.S.S. În cursul dezvoltării lor spre culmile ajutorului mutual, relațiile româno-sovietice au trecut printr-o succesiune de momente pregătitoare.

Evenimentul care a marcat începutul apropierei dintre România și U.R.S.S. a fost încheierea convențiilor asupra definiției agresiunii, propusă în numele Uniunii Sovietice de Litvinov în 1933 și susținută activ de reprezentantul României, N. Titulescu, atît pentru faptul că această definiție venea în întîmpinarea exigențelor păcii, cit și pentru că ea asigura sub raport juridic și moral independența națională și integritatea teritorială a statelor semnatare.

Convențiile asupra definiției agresiunii, ca și încheierea aceluiași gentlemen's agreement verbal, care i-a urmat, au dus în anul următor la reluarea relațiilor diplomatice dintre România și U.R.S.S.

Apropierea româno-sovietică a creat o atmosferă propice negocierii unui pact de asistență mutuală între cele două țări vecine, pact conceput ca o parte componentă a sistemului de securitate colectivă.

Primele schimburi de păreri asupra necesității încheierii unui asemenea tratat de alianță au avut loc între Litvinov și Titulescu în luna iunie 1934, cu prilejul definitivării formalităților privitoare la reluarea relațiilor diplomatice dintre cele două țări.

Pentru a putea să înceapă negocierea pactului, Titulescu a cerut împuternicirea

necesară de la guvernul Tătărăscu și de la regele Carol al II-lea. În luna iulie 1935, după o serie de reticente și șovăieli, aceștia au acordat ministrului de externe plenipotența solicitată.

O primă discuție în jurul încheierii pactului de asistență s-a purtat între Litvinov și Titulescu în septembrie 1935 la Geneva, discuție care a fost răstălmăcită prin judecări de rea credință, timp de aproape un an de zile, de către cercurile politice reacționare interne și internaționale. Pentru a desăvârși această acțiune diplomatică, Nicolae Titulescu a reluat în luna iulie 1936 negocierile pactului proiectat. Discuția sa cu ministrul de externe al Uniunii Sovietice a avut loc într-o perioadă când statele fasciste, Germania, Italia și Japonia amenințau pacea lumii, vizând în mod deosebit atât U.R.S.S., cât și România. Era perioada când în planul politicii interne românești se constata de asemenea o vizibilă ascensiune a fascismului. Atitudinea concesivă pe care o manifestau regele și guvernul față de organizațiile fasciste, cu scopul de a le ține în subordine și a le folosi pentru diferite manevre politice, ca și ieșirile naționaliste ale unor organe de presă fasciste și profasciste i-au creat lui Titulescu anumite dificultăți în activitatea sa peste hotare. Invocând informațiile sale despre ceea ce se petrecea în politica internă românească, informații care l-au dus la concluzia eronată că România s-ar fi aflat atunci în pragul hitlerizării, Litvinov și-a exprimat îndoiala că pactul mai putea să fie semnat.

Pentru a risipi confuziile și exagerările ce-și făcuseră loc, Titulescu a explicat ministrului de externe al Uniunii Sovietice că manifestările organizațiilor de extremă dreaptă nu exprimau decît interesele unei minorități infime, că ele nu erau dovezi ale schimbării liniei politice interne și externe a țării și că fidelitatea față de linia politicii externe a Franței și menținerea relațiilor de bună vecinătate cu U.R.S.S. constituiau un adevărat comandament al politicii externe românești. Titulescu a explicat, de asemenea, lui Litvinov că în mod logic dacă România ar fi intenționat să facă o politică hitleristă, atunci rămîneau de neînțeles eforturile ei atât de insistente în direcția încheierii pactului de asistență mutuală cu U.R.S.S.

Cu toate că discuția purtată între cei doi remarcaabili diplomați a dus la înlăturarea neînțelegerilor ce se iviseră, Titulescu, „încărcat de durere”, după cum singur afirma, s-a reîntors în țară la începutul lunii iulie 1936 și a înaintat președintelui Consiliului de miniștri actul demisiei. Răspunzînd la hotărîrea guvernului și a regelui de a-i respinge demisia, Titulescu a cerut drept condiție a rămînerii sale mai departe în fruntea Ministerului de Externe, să se statueze

într-un document liniile politicii externe pe care România va trebui să-o urmeze în viitor.

În vederea elaborării acestui document s-au întrunit, în ziua de 14 iulie 1936, președintele Consiliului de miniștri Gh. Tătărăscu, ministrul de interne Ion Inculeț, ministrul de finanțe Victor Antonescu și Nicolae Titulescu. Documentul întocmit cu acest prilej stabilea în esență hotărîrea guvernului român de a continua să promoveze și în viitor aceeași linie a politicii externe care fusese urmată pînă atunci. El fixa ca unul din principalele obiective ale politicii externe românești continuarea eforturilor diplomatice pentru încheierea unui pact de alianță unică între Franța și Mica Înțelegeră, îndreptat împotriva oricărei agresiuni, obiectiv asupra căruia se căzuse de acord încă de la întrunirea șefilor de stat ai Micii Înțelegeri, din luna iunie 1936.

Cu privire la atitudinea României față de U.R.S.S., actul consemna fără echivoc decizia Consiliului de Miniștri de a menține împotrimea deplină acordată în luna iulie 1935, lui Titulescu pentru încheierea pactului de asistență mutuală româno-sovietic.

Urmărind să realizeze o atmosferă generală propice apropierei de U.R.S.S. și să creeze în opinia publică românească și străină un curent favorabil încheierii acestui pact, guvernul a înscris în documentul menționat hotărîrea sa de a întreprinde o serie de măsuri cu caracter politic și administrativ. În consecință s-a precizat că fără a abandona lupta împotriva comunismului intern, guvernul se obliga, pe de o parte, să interzică orice atac al presei românești împotriva Uniunii Sovietice, iar pe de altă parte, să dispună începerea unei propagande care să favorizeze apropierea României de U.R.S.S., pe tărîmul politicii externe. În articolele de presă consacrate acestui obiectiv, trebuia, potrivit prevederilor înscrise în document, să se pună în evidență adevărul incontestabil că România nu putea să-și păstreze și să-și consolideze alianțele sale cu Franța, Cehoslovacia și Turcia dacă nu realizează o înțelegere cu U.R.S.S. ori dacă devine inamicul vecinului său, care deja era aliatul aliaților statului român.

După cum se stipula mai departe în document, guvernul se obliga să folosească și întrunirile publice ale partidului liberal pentru a dezvoltă aceste idei și a le asigura o cît mai largă arie de răspîndire.

Cu acest prilej, guvernul Tătărăscu a hotărît să interzică atacurile presei contra oricărui stat străin, și în special contra regimului lor politic intern, chiar dacă politica externă a acestora nu era în concordanță cu politica României.

În legătură cu încercările tot mai frecvente ale diplomaților țărilor fasciste de imixtiune în treburile interne, guvernul avea în vedere reprimarea oricărei tentative a

N. Titulescu între M. Litvinov (dreapta) și Politis

străinilor de a se amesteca în afacerile interne ale României.

În acest scop s-a prevăzut: „Supravegherea tuturor legațiilor fără deosebire, care se amestecă în viața noastră internă și aducerea la cunoștința Ministrului de Afaceri Străine a raporturilor de poliție făcute în acest scop, precum și luarea tuturor măsurilor ca toate legațiile străine — fără deosebire — să nu mai iasă din rolul lor diplomatic și să nu mai continue imixtiunea lor în viața politicii noastre interne, fie prin propagandă de la om la om, fie prin imixțiuni în presă...”.

Întrucât se considera în mod eronat de către unele cercuri politice nu numai în țară, dar și peste hotare, că ministrul de externe al României ducea o politică personală, s-a menționat în acest document că guvernul român se solidariza în chip desăvârșit cu politica externă pe care o dirija Titulescu, deoarece ea era expresia orientării guvernului, a parlamentului și a țării.

Acest ansamblu de măsuri și hotărâri a fost pus a doua zi în discuția Consiliului de miniștri care, în urma unui expozeu făcut de Titulescu asupra politicii externe românești, l-a aprobat în întregime, fără nici o rezervă.

Investit pentru a doua oară cu împuternicirea necesară, Titulescu s-a reîntors la Montreux hotărât să reia cu Litvinov negocierea pactului de asistență mutuală româno-sovietic.

În jurul clauzelor viitorului pact, care potrivit unei înțelegeri prealabile cu Litvinov, au fost redactate de Titulescu, s-a purtat o îndelungată și fructuoasă discuție. La capătul acestor dezbateri, reprezentanții guvernelor sovietic și român au căzut de acord asupra bazelor pactului de asistență mutuală.

Primul punct al Proiectului de pact prevedea că statele contractante își vor acorda ajutor reciproc în cadrul Societății Națiunilor, după exemplul pe care-l ofereau tratatele de asistență sovieto-francez și sovieto-cehoslovac. Spre deosebire însă de aceste tratate, care vizau agresiunea unei singure țări, și anume Germania, pactul româno-sovietic era îndreptat împotriva oricărui agresor european, fiind astfel un tratat de asistență generală.

O asemenea clauză, prin conținutul și scopul ei, prezenta o importanță deosebită, deoarece în virtutea ei Uniunea Sovietică urma să completeze sprijinul pe care România l-ar fi primit la nevoie de la țările semnatare ale pactelor Miciei Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, sau, mai mult, ea urma să suplinească acest sprijin în ipoteza că cele două pacte din cauza unor deficiențe imprevizibile nu ar fi putut să funcționeze.

În ceea ce privește executarea obligațiilor de asistență reciprocă Proiectul de protocol de la Montreux condiționa intrarea sa în funcțiune de acțiunea prealabilă a Fran-

tei. Această clauză din protocol a fost, de altfel, singura asupra căreia punctele de vedere ale celor doi diplomați n-au coincis. Litvinov a obiectat față de acest punct. Potrivit părerii lui Titulescu, aceasta nu făcea parte din categoria celor mai importante prevederi ale pactului.

A treia clauză a acordului stipula că trupele fiecăruia dintre statele semnatare nu puteau să treacă niciodată granița, pentru a-și îndeplini obligațiile de asistență, decât la cererea formală a părții contractante care a căzut victimă agresiunii. Și, în sfârșit, potrivit punctului ultim al protocolului, trupele care acordau asistența trebuiau, la cererea formală a statului contractant care a primit ajutor, să se retragă imediat pe teritoriul pe care s-au aflat înainte de a acorda asistența, respectiv la est sau la vest de granița dintre cele două state.

Definitivarea și semnarea pactului de asistență nu s-a realizat în momentul cînd cei doi miniștri au stabilit principalele lui clauze.

Deși avea împuterniciri depline pentru a semna pactul fără un nou aviz din partea guvernului, Titulescu, potrivit relatărilor sale cuprinse într-un memoriu adresat regelui, a acceptat propunerea lui Litvinov de a amîna semnarea tratatului pînă în luna septembrie 1936. Nu cunoaștem motivele care l-au determinat pe Maxim Litvinov să nu definitiveze și semneze pactul în iulie 1936. Este posibil ca Litvinov, spre deosebire de Titulescu, să nu fi avut împuterniciri speciale și prin amînarea semnării pactului să-și fi creat un răgaz pentru a le obține.

În perioada care s-a scurs din momentul elaborării acestui proiect de tratat și pînă la data fixată de Litvinov pentru semnarea pactului de asistență mutuală, adică în răstimp de aproape două luni, evenimentele internaționale s-au precipitat cu o repeziune uimitoare.

Eșecul sancțiunilor economice îndreptate împotriva Italiei fasciste care atacase Abisinia producea mari dezamăgiri în lumea diplomatică și semăna neîncredere în forța Ligii Națiunilor ca factor al păcii. Atitudinea pasivă a guvernelor Franței și Angliei față de rebeliunea franchiștilor dovedea că marile puteri apusene erau pe punctul de a renunța în chip mascat la lupta activă pentru menținerea și consolidarea sistemului securității colective, iar pregătirea hitleriştilor și fascistilor de a se infiltra în spațiul balcanic și de a comite noi acte agresive învenina în mod vizibil atmosfera politicii europene. Astfel, în condițiile cînd reacțiunea internă și internațională, dar în special căpeteniile hitleriste și fasciste unel-

teu cu tot mai multă înverșunare împotriva ministrului de externe al României și cînd sistemul securității colective intra în agonie, cercurile guvernante române în frunte cu regele Carol au ajuns la viziunea falsă că nu trebuie să mai dea aceeași expresie vie și fermă pe care Titulescu o imprima acțiunilor întreprinse în politica externă românească. Sub influența situației interne și internaționale, guvernul Tătărașcu și regele Carol al II-lea, care urmărea să-și satisfacă veleitățile sale de dictator, au sacrificat pe marele diplomat, înlăturîndu-l din guvern la 29 august 1936, crezînd că astfel vor dobîndi pe viitor mină liberă de acțiune în politica internă și externă a țării, ceea ce s-a dovedit ulterior iluzoriu.

Înlăturarea lui Titulescu din guvern, după cum arăta el însuși, a fost interpretată de către Litvinov ca un act care echivala cu o schimbare a politicii externe românești. Pornind de la acest considerent, el a comunicat lui Titulescu în septembrie 1936 că proiectul pactului de asistență mutuală nu mai era valabil. Titulescu a condamnat aspru pe cei care l-au înlăturat din guvern, făcîndu-i răspunzători pentru neîndeplinirea mandatului pe care i-l dăduseră de a încheia tratatul de alianță româno-sovietic. El atrăgea atenția cercurilor guvernante românești că încheierea pactului de asistență mutuală sovieto-român, destinat să joace rolul unui factor important în sistemul securității colective și în apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a României trebuia să se facă în timp util și anume înainte ca Germania să declare război Uniunii Sovietice sau să-i ofere posibilitatea unei apropieri pe plan extern.

În acest răstimp, însă, guvernanții din România n-au mai reluat ideea încheierii unui pact de asistență mutuală; ci au căutat să mențină relații de bună vecinătate cu U.R.S.S.

Evenimentele internaționale din perioada postmuncheneză, ale căror consecințe grave pentru U.R.S.S. și România deveneau din ce în ce mai previzibile, au determinat unele cercuri politice românești, și în special guvernul prezidat de Armand Călinescu, să manifeste față de guvernul sovietic dorința de a întreprinde unele acțiuni de natură să contribuie la dezvoltarea legăturilor dintre cele două țări.

Prin nerealizarea proiectului de tratat din 1936 s-a pierdut un prilej excepțional a căruia fructificare putea să aibă urmări inestimabile pentru frînarea agresiunii hitleriste.

Spionajul hitlerist în România

„REPORTAJELE” DIN BUCUREȘTI ALE „VERIȘOAREI” LUI HIMMLER

ILIE PETRE

În primăvara anului 1940. În restaurantele de lux, în saloanele și la recepțiile protipendadei din Capitala României își făcuseră apariția chipuri noi.

La restaurantul Athénée Palace, dr. Guido Schmidt devenise un consecvent client. Omul care îl pusese pe Schuschnigg la che-remul lui Hitler se găsea în București în calitate oficială de șef de vânzări pentru uzinele „Hermann Göring-Werke”. Aceste uzine anexaseră întreprinderile cehoslovace „Skoda”. Schmidt „studia” posibilitatea de a furniza României arme și muniții în schimbul petrolului în așa fel încât aceste tranzacții să netezească drumul expansiunii hitleriste în sud-estul Europei.

În același restaurant se remarcă cu ușurință un cuplu: o femeie blondă, a cărei aparență nepăsare era dezmințită de expresia de extremă curiozitate care i se citea în ochi, și un bărbat de vreo 40 de ani cu părul încăruntit. De la începutul războiului, acest duo fusese des întâlnit la Berlin, la München, la Praga în timpul crizei cehoslovace, sau la Varșovia.

Pentru un observator atent și cunoscător al sistemului practicat de Hitler de a-și eșalona cu grijă victimele, prezența în București a acestor personaje, care făceau parte din „elita” Gestapoului, dovedea că pregătirile pentru asaltul asupra României ajunseseră la apogeu. Se studia „la fața

locului” găsirea celei mai favorabile soluții pentru Reich.

Bărbatul se numea Alfred Sommer. În mod oficial el se afla la București în calitate de delegat al Ministerului german al transporturilor. Partenera sa blondă nu era alta decât Edit von Coler, care, pretextând că ar fi verișoara șefului poliției secrete germane, Heinrich Himmler, întreținea o permanentă legătură cu șeful Gestapoului, cu care era categoric înrudită prin obligații profesionale.

Oficial, Edit von Coler „scria” reportaje pentru ziarul „Deutsche Allgemeine Zeitung”. „Reportajele” ei nu au apărut niciodată în ziarul amintit. În realitate, sarcina ei consta în sondarea opiniei publice românești, în spionarea cercurilor mondene din București cu prilejul unor dejunuri, recepții și flirturi organizate cu grijă și în recrutarea de adepți care să acționeze în folosul Reichului. Dispunând de largi credite, trăind confortabil pe cheltuielile Gestapoului, ea se achita cu promptitudine de sarcinile misiunii sale. Reușise cu ușurință să pătrundă în cercurile industriașilor români, fiind nelipsită din saloane. Prin intermediul Elenei Lupescu, ușile îi sînt deschise spre persoanele din anturajul regelui Carol al II-lea, cucerirea camarilei constituind unul dintre obiectivele ei.

În același timp, Edit von Coler primise din partea Gestapoului și complicata misiune de a supraveghea întreaga activitate a personalului legăției germane din România. În acest scop, ea introdusese, pe lângă unii dintre consilierii și atașatii din legăție, oameni de încredere ai lui Himmler.

Bazat pe relațiile stabilite de Edit Coler în București, Fabricius, șeful legăției germane din România, propunea în 1938 ministrului afacerilor externe al Germaniei să fie sprijinită inițiativa lui Malaxa de a fonda un ziar propriu. „Scopul acestui ziar — scria Fabricius — ar fi să servească îmbunătățirea relațiilor dintre Germania și România. Dacă în această chestiune el ni se adresează acum nouă, aceasta se datorește faptului că în persoana doamnei von Coler el a cunoscut o personalitate care i se pare a poseda capacitatea de a da acestui ziar orientarea dorită. Sarcina ei va fi nu numai de a sfătui redacția ziarului, ci și de a da ziarului formă și orientare”.

Cuplul Sommer-Coler folosea întreaga rețea a spionajului hitlerist din România, în care se găseau numeroși „veterani” ai S.S.-ului, pe care campaniile făcute în Aus-

tria, în Cehoslovacia, în Polonia și famili-rizaseră cu îndatoririle lor de soldați în civil.

Atenția spionilor hitleriști era concentrată în acel timp spre găsirea căilor necesare sporirii cantităților de petrol importate de Germania din România. O notă alarmantă sosită de la Berlin declanșase starea de neliniște în care se găseau: de la începutul războiului cantitățile de petrol livrate Germaniei atinseseră în medie 32 000 de tone pe lună, adică mai puțin decît a patra parte din cifra de 130 000 de tone cît prevedeau contractele încheiate. Guvernul german era cu atît mai îngrijorat, cu cît exportul de petrol românesc în Marea Britanie înregistra o anumită creștere.

Grupul spionilor hitleriști lucrează, face calcule și propune soluții. El insistă la Berlin ca guvernul german să urgenceze acțiunile în vederea subjugării economice și politice a României, considerînd că evoluția situației internaționale devenea favorabilă atingerii acestui obiectiv.

În acest sens, edificatoare este scrisoarea trimisă din București de Edit von Coler către dr. Lammers, șeful cancelariei Reichului, la 8 ianuarie 1940.

N.M. Nr. 144 / 40A y

FRAU EDIT von COLER

12
BUCUREȘTI, den 8. Jan. 1940
Hotel Athénée-Palace

persönlich!

Herrn
Reichsminister Dr. L a m m e r s
Reichskanzlei
B e r l i n W 8
Voßstraße 6

D. Herm pers. Ref.

Vorgänge beifügen.

Sehr verehrter Herr Dr. Lammers!

Oberst Gerstenberg ist hierher zurückgekehrt und mit Freuden hörten wir, die wir seit einem Jahr für den deutschen Einfluß in Rumänien kämpfen, daß man sich jetzt in Deutschland mehr für dieses Land interessiert.

Mit den besten Wünschen für ein gutes und erfolgreiches Jahr für Sie und Ihre Familie und Heil Hitler!

grüßt Sie

Ihre

Eda Coler

Doamna EDIT von COLER

București, 8 ianuarie 1940
Hotel Athénée-Palace

personal !

Domnului ministru al Reichului, dr. Lammers,
Cancelaria Reichului, Berlin W 8
Poss. Strasse 6

Mult stimată domnule dr. Lammers !

Colonelul Gerstenberg s-a întors aici și noi, care de un an luptăm pentru influența germană în România, am aflat cu bucurie că în Germania există acum mai mult interes pentru această țară.

Dacă se izbuteste acum ca rușii să fie ținui departe de România și suveranitatea României să fie menținută cu ajutor german, atunci baza de materii prime și de aprovizionare cu alimente din România este asigurată pentru Germania. Pentru aceasta însă este absolut necesar ca România să știe și să simtă că trebuie să-i mulțumească Germaniei că trăiește. Acest lucru ar trebui accentuat aici.

Dacă Germania ar lăsa să treacă această situație avantajoasă ar da posibilitatea Rusiei să se înțeleagă cu România în spatele nostru (așa cum încearcă s-o facă englezii), ceea ce ar însemna excluderea Germaniei din Balcani.

Germania însă poate să-și mențină și să-și consolideze poziția sa aici, dacă-i dă de înțeles României că Germania exercită aici conducerea politică. Dar în acest scop nu trebuie pierdut timpul, pentru că altfel popoarele de aici se înțeleg fără Germania.

Măsurile amiralului Canaris (șeful secției de spionaj și contraspionaj din Ministerul de război german — n.r.) și ale generalului S.S. Himmler par să promită aici succese și să asigure achizițiile economice și exporturile.

Anglia luptă cu indirjire pentru această țară și dacă noi nu accentuăm ritmul activității noastre, vom pierde șansele noastre, cu toate marile posibilități existente.

Tratatările lui Clodius cu privire la cursul leului par foarte îmbucurătoare la prima vedere, însă ele nu reprezintă totuși decât o mică soluționare parțială, care peste câteva luni va fi iarăși depășită. Aici poate fi de folos numai o soluție atotcuprinzătoare a problemelor, și anume :

1. Ridicarea legăției la rang de ambasadă și cu Wohlthat ca ambasadador.
2. Consilier financiar Schacht, pentru a mobiliza în favoarea Germaniei forțele economice și financiare latente aici (reorganizarea valutei).
3. Organizarea neîntârziată a transporturilor (ofițer cu transporturile) și începerea lucrărilor de construcție în cadrul acordului Wohlthat.

Au trecut 4 luni de război și acest timp n-a fost utilizat aici jos. Aici posibilitățile în vederea aprovizionării Wehrmachtului și poporului german încă nici n-au fost utilizate. Numeroase organizații mici activează în paralel și împotriva celorlalte, în loc să mășăluiască unite.

Germania are greutăți în ce privește îndeplinirea obligațiilor sale în mărfuri și din punct de vedere financiar față de România. România își poate finanța ea însăși reconstrucția ei și poate acorda Germaniei creditul necesare pentru livrările de materii prime și alimente de care are nevoie, dacă cu ajutorul nostru se creează o nouă ordine financiară bazată pe bogățiile subsolului etc. Obținem dreptul pentru aceasta dacă asigurăm România din punct de vedere politic. Aici este nevoie de o politică realistă, nu de predici morale. Pentru obținerea unei mai strinse colaborări cu forțele germane din Turcia s-ar putea propune ca Gerstenberg să devină atașat al aerului și pentru Turcia.

Mult stimată domnule dr. Lammers, vă rog să nu vă supărați că v-am scris toate acestea. Trebuie însă să-mi descarc sufletul de griji și să-mi convinsă că mă înțelegeți. Aici în România nu trebuie pierdut timpul, căci problema este pentru noi ori de a pierde totul, ori de a câștiga totul.

Cele mai bune urări pentru un an bun și de succes pentru dumneavoastră și familia dumneavoastră. Vă salut cu Heil Hitler !

A dv. Edit Coler

SCHLIEMANN

ÎN

CETATEA

LUI

PRIAM

C. W. CERAM

TROIA — VISUL UNEI VIEȚI

Nu pare o poveste? Este oare cu puțință ca un om ajuns la cea mai înaltă treaptă materială să lase totul baltă și să plece pe urmele unui vis din tinerețe? Să aibă curajul (și astfel ajungem la cel de-al doilea capitol al acestei vieți uluitoare) ca, înarmat doar cu cunoașterea aprofundată a operelor lui Homer, să înfrunte lumea științifică, să opună credința lui în fața îndoielii universale, să disprețuiască pana filologilor și să ia hîrleșul în mînă, ca să limpezească o problemă pe care sute de lucrări n-au făcut decît s-o încurce încă și mai mult?

Contemporanii lui Schliemann îl considerau pe Homer drept un poet legendar. Existența personajului și veridicitatea operei erau deopotrivă puse sub semnul îndoielii; cărturarilor epocii nici nu le trecea prin minte că, într-o bună zi, succesorii lor îi vor decerna lui Homer titlul de „primul corespondent de război”. Po-

Publicăm mai jos un fragment din cartea publicistului vest-german C. W. Ceram „Zeii, moriminte, cărturari”, care va apărea curînd, în Editura științifică, în traducerea semnată de Florica-Eugenia Condurache. „Romanul arheologiei”, cum își subintitulează cartea Ceram, a cunoscut, de la apariția ei, un mare succes.

Fragmentul pe care-l publicăm se referă la descoperirea Troiei de către Heinrich Schliemann (1822—1890), acest simplu negustor autodidact, ajuns unul dintre marii savanți ai lumii.

Fiu al unui preot sărac, Schliemann și-a făurit încă din copilărie visul de a descoperi cetatea lui Priam, a cărei imagine (presupusă, firește), o văzuse prima dată în „Istoria universală ilustrată” a lui Jerrer, pe cînd avea 7 ani.

Băiat de prăvălie, funcționar la o firmă comercială olandeză, la vîrsta cînd alți tineri își făceau studiile universitare, Schliemann învăța, paralel cu munca grea de contabil, limbile engleză, franceză, olandeză, spaniolă, portugheză, italiană, rusă etc. și începu să aibă succese în afaceri, succese care aveau să-l facă, la 40 de ani, posesorul unei mari averi. Nici un moment însă n-a renunțat la visul făurit în îndepărtata sa copilărie. Și într-o zi, Heinrich Schliemann, în vîrstă de 46 de ani, părăsi afacerile, începînd uluitoarea aventură a descoperirii teatrului pasionantei epoei descrise de Homer în „Iliada”: cetatea Troiei.

vestirea asediului palatului lui Priam era privită cu tot atît de puțină încredere ca și vechile epoei; adesea chiar era socotită drept un mit. Doar *Iliada* începe așa: că Apollo, cel care țințeste departe, a trimis în rîndurile aheilor o boală ucigătoare; că Zeus însuși ia parte la luptă, ca și Hera „cea cu minile de crin”; că zeii devin oameni, vulnerabili ca și aceștia, încît zeița Afrodita simte bronzul sulței!

Mituri, povești, legende — pline de scînteia divină a unui dărmător al mai marii poezii. Și încă ceva: Grecia *Iliadei* trebuie să fi fost o țară cu o cultură înaintată. În vremea cînd grecii intrară însă în lumina istoriei noastre ei apar ca un popor mic, care nu iese din comun nici prin măriștea palatelor, nici prin puterea regilor, nici printr-o flotă cu mii de corăbii. Într-adevăr, era mult mai simplu să crezi că Homer a fost dăruit cu inspirație

Laokoon și fiii lui, înălțuți de serpi.
(Grup executat de sculptorii Agasandros, Polydoros și Athenodoros, care au trăit pe insula Rhodos în sec. I î.e.n.)

poetică, decât să admiți că o civilizație evoluată a putut fi înecată într-o stare primitivă de barbarie, după care a urmat înflorirea societății elenice.

Asemenea considerații nu erau însă în stare să zdrucăne credința lui Schliemann care trăia, în mintea lui, într-o lume homerică. Pentru el, aceste povestiri însemnau adevărul curat; la 46 de ani mai păstra încă sufletul băiețușului care privea ilustrația reprezentând fuga lui Enea. Când citea despre scutul lui Agamemnon, împodobit cu gorgone, când vedea aieva cureaua scutului de forma unui șarpe cu trei capete, când auzea despre carele de luptă, despre armele și uneltele descrise pînă în cele mai mici amănunte, era pentru el neîndoios faptul că avea în fața ochilor descrierea unei realități grecești.

Să fi fost simple invenții toți acești eroi, Ahile și Patrocle, Hector și Enea? Invenții și faptele lor, prietenii lor, ura și dragostea lor? Schliemann credea în existența lor ca indivizi. Și, în această credință a lui, se simțea alături de întreaga antichitate grecească și de marii istorici Herodot și Tucidide, care considerau războiul troian ca un eveniment real, iar pe luptători ca niște personalități istorice.

Înarmat cu această credință, milionarul Heinrich Schliemann porni, în al 46-lea an al vieții sale, nu în Grecia modernă, ci direct în regatul aheilor. Desigur că entuziasmul lui a fost întărit de faptul că primul om înfilit în cale a fost un fierar din Itaca, pe a cărui soție o chema Penelopa și ai cărui fii se numeau Odiseu și Telemac! Pare de necrezut, dar așa s-a întîmplat: într-o seară, s-a așezat în piața satului — el, bogatul și uimitorul străin — și le-a citit fiilor acelora care muriseră cu trei mii de ani în urmă, cel de-al 13-lea Cînt din *Odissea*. A fost cuprins de emoție și a plîns; și o dată cu el plîngeau bărbății și femeile din satul grec!

Oricum ar fi, urmarea povestirii nu poate decât să ne uimească. S-a mai văzut vreodată în Istorie ca entuziasmul, singur, să ducă înspre succes? Cuvîntul „noroc” este cel mai puțin indicat aici. Că Schliemann a fost un om capabil, în sens științific arheologic, adică a fost un om de știință, acest lucru este cel mai puțin controversat, în privința primelor sale săpături. Norocul însă îi va surîde ca nimănui altul. După părerea savanților epocii, dacă Troia a existat într-adevăr, atunci locul ei este marcat de sătucul Bunarbași, care nu se deosebea de altele decât printr-o trăsătură ciudată: fiecare dintre casele satului purta, pe acoperișul ei, pînă la 12 cuiburi de barză (așa cum de altfel se întîmplă și astăzi). Se mai aflau acolo și două izvoare care îi îndemnară pe unii arheologi să emită presupunerea îndrăzneată după care Troia s-ar fi ridicat pe vremuri în acest loc. Cîntul XXII din *Iliada* (versurile 145—150) cuprinde într-adevăr acest fragment:

*Trec pe la apa cea limpede a două fîntîni
curgătoare,
Unde izvoarele sîntesc și de unde porcede
Scamandrul.
Șuruit apă-ncropită dintr-unul și iese de-acolo
Abure-ntocmai ca fumul ce iese cînd focul
se-aprinde;
Chiar peste vară celalt e întocmai ca grindina
rece
Ori ca omătul pe munte, ba chiar și ca
apa-nghețată.¹⁾*

¹ Traducere de G. Murnu.

Schliemann tocmai o călăuză, dându-i 45 de piaștri, încăleacă pe un cal fără frâu și fără șă și-și aruncă ochii pentru prima dată peste țara din visurile copilăriei sale. „Mărturisesc că abia mi-am putut stăpîni emoția cînd am văzut dinainte-mi imensa cîmpie a Troiei, a cărei imagine îmi plutise în fața ochilor încă din visurile primei copilării”.

Văzu însă de îndată că acest loc, situat la cale de trei ceasuri de mal, nu putea fi așezarea Troiei, pentru că eroii lui Homer făceau, de cîteva ori pe zi, drumul de la corăbiile lor la fortăreață. Cum s-ar fi putut înălța, pe această colină, palatul lui Priam, cu cele șazece și două de încăperi, cu zidurile lui ciclopice și cu poarta cea mare prin care a fost introdus în cetate calul de lemn al istelui Ulise?

Schliemann cercetă izvoarele, și clătina din cap. Pe o distanță de cinci sute de metri, numără treizeci și patru de izvoare (în timp ce Homer nu cita decît două). De altfel călăuza lui susținea că se înșelase la numărătoare și că erau de fapt patruzeci; iată de ce locul se numea *Circ ghioz*, adică „cei patruzeci de ochi”.

Homer nu vorbea însă de un izvor cald și de altul rece? Schliemann, care lua textul întocmai, slovă cu slovă, cum făcuseră primii teologi cu Biblia, vîrî un termometru în fiecare dintre cele treizeci și patru de izvoare și află pretutindeni 37 de grade și jumătate.

Merse mai departe. Deschise *Iliada* și citi versurile în care este vorba despre cumplita luptă dintre Ahile și Hector, citi cum Hector o rupse la fugă și ei doi ocoliră de trei ori murul cetății lui Priam, iar zeii stau martori cu toții².

Schliemann apucă pe acest drum. Dădu de un povîrniș atît de abrupt, încît a fost nevoit să coboare de-a bușilea și de-a îndărăteala, lucru care i-a întărit ideea că Homer, în topografia căruia avea toată încrederea, nu s-ar fi gîndit o clipă măcar să-i pună pe eroii săi să coboare această pantă „zburînd mereu” unul după altul.

Cu ceasul într-o mină și cu opera lui Homer într-alta străbătu distanța care despărțea așa-

zisa colină a Troiei de contraforturile care adăposteau portul aheilor. Urmări prima zi de luptă troiană, așa cum este descrisă în Cuvîntările II—VII ale *Iliadei* și constată că, dacă Troia ar fi fost așezată pe același loc unde se află astăzi Bunarbași, aheii n-ar fi putut străbate, în nouă ceasuri, 84 de kilometri!

În afară de aceasta, îndoielile lui au fost confirmate de absența totală a unor ruine oarecare, pînă chiar și a unor cioburi de ceramică. În alte părți se găsesc grămezi mari de astfel de cioburi, încît cineva a făcut următoarea observație: „După descoperirile făcute în săpăturile arheologice s-ar putea trage concluzia că vechile populații n-au avut altă ocupație decît făurirea vaselor, pe care — la dispariția lor — au avut micimea de caracter să le sfărîme, lăsînd moștenire cele mai frumoase piese transformate în jocuri de cuvinte încrucișate”.

„Micene și Tirint — scria Schliemann (în 1868) — sînt distruse de 2335 de ani și totuși ruinele existente sînt atît de bine conservate că ar mai putea rezista încă 10 000 de ani.” Troia nu fusese distrusă decît cu 722 ani mai devreme; zidurile ei ciclopice nu puteau dispărea fără urmă, și totuși nu se zărea nici cea mai mică ruină.

PE HISSARLIK

Ruinele se aflau altundeva. La prima aruncătură de ochi, le puteai zări între resturile Noului Ilion, care poartă în prezent numele de Hissarlik (care poate fi tradus prin „castel”), la două ore și jumătate spre nord de Bunarbași, și la numai o oră distanță de mare. Schliemann a explorat de două ori vîrfurile unei coline care se termina cu un podiș pătrat, avînd latura de 233 metri. După care a fost convins că a descoperit Troia. A început să adune dovezi. Și-a dat seama curînd că nu numai el îmbrățișase această opinie. Frank Calvert, proconsul american, englez de origine, care era proprietarul unei porțiuni din colina Hissarlik, începuse unele săpături care l-au condus la aceleași ipoteze, ca și cele ale lui Schliemann, fără să fi tras însă toate concluziile. Mai era și savantul scoțian, C. Mac Laren, și germanul Eckenbrecker, cărora nu li s-a dat ascultare.

Unde se aflau deci izvoarele lui Homer, sprijinul principal al teoriei Bunarbași? Certitudinea lui Schliemann a fost pentru o clipă zdruncinată: nu găsea nici o urmă de izvor, în timp ce la Bunarbași numărase 34. O observație a lui Calvert i-a sărit în ajutor: într-un răstimp relativ scurt, multe izvoare calde au dispărut în solul vulcanic, ca mai apoi să

² Traducere de G. Murnu.

Scene de luptă din războiul troian, reprezentate pe vase grecești: Aiax și Ulise luptându-se pentru armele lui Ahile

Neoptolemos îl ucide pe Priam ; în spatele său Andromaca

reapară. Înlătură deci pur și simplu acest fapt, căruia savanții i-au atribuit o atât de mare importanță. Argumentele de care se folosise ca să respingă teza deveneau acum, pentru el, adevărate dovezi. Urmărirea și lupta dintre Hector și Ahile nu erau cu nimic de necrezut, căci colina se înclina în pantă dulce. Dacă ei au făcut de trei ori înconjurul cetății, însemna că au parcurs 15 kilometri, iar Schlie-mann, la a doua încercare, consideră că distanța nu era prea lungă pentru doi luptători învinși în înfocarea unui duel înverșunat.

O dată mai mult, judecata celor vechi i se păru mai hotărâtoare decât erudiția epocii sale.

Doar Herodot ne istorisește că Xerxes ar fi vizitat Noul Ilion, că ar fi văzut ruinele „Per-gamului lui Priam” și că ar fi sacrificat o mie de boi pe altarul Minervei iliace ?

După Xenofon, generalul spartan Mindar, ar fi făcut la fel, ca și Alexandru cel Mare (de data aceasta după Arian), care nu s-a mulțumit doar să aducă sacrificii, dar a mai luat din Troia și arme, pe care străjerii săi le purtau dinainte-i în luptă, ca să împrăstie duhurile rele. Cezar a făcut multe lucruri pentru *Ilius Novum*, mai întâi din admirație față de Alexandru, mai apoi deoarece credea că are dovezi sigure despre înrudirea sa cu locuitorii Ilionului.

Oare toți aceștia au fost victimele unei nă-luciri? Deținem oare false informații din acea vreme?

Închind capitolul dovezilor, Schliemann lasă la o parte orice savantlic, privește vrăjit peisajul și scrie, așa cum ar fi strigat în vremea copilăriei: „Și vreau să adaug că, de îndată ce pui piciorul pe cîmpia troiană, ești cuprins de umire la vederea frumoasei coline de la Hissarlik, care pare a fi menită de natură să poarte o cetate mare, cu toate bastioanele ei. Într-adevăr, acest loc, dacă ar fi fost bine întărit, ar fi dominat întreaga cîmpie a Troiei. Cît vezi cu ochii nu-i alt punct care s-ar putea compara cu acesta. De la Hissarlik se vede și muntele Ida, de pe virful căruia Jupiter privea orașul Troia“.

Schliemann se așternu la treabă cu mult zel. Întreaga sa energie, care a făcut dintr-un simplu băiat de prăvălie un milionar, o întrebuința acum la realizarea visului său. Nu și-a precupețit nici averea, nici întreaga sa ființă.

În anul 1869 se căsătorise, în Grecia, cu Sofia Engastromenos, la fel de frumoasă ca și Elena, care s-a dedicat pe dată și cu totul, ca și el, sarcinii nobile de a regăsi locurile homerice. Au împărțit împreună și oboseala, și încercările, și greutatea. Schliemann și-a început săpăturile în 1870; în 1871 a săpat timp de două luni, iar în următorii doi ani, timp de patru luni. Dispunea de o sută de lucrători. Nimic nu-l putea împiedica să muncească fără preget; nici frigurile malariei răspîndite de ținării bălților din împrejurimi, nici lipsa de apă potabilă, nici neascultarea lucrătorilor, nici îneceteala administrativă, nici neînțelegerea savanților din lumea întreagă care îl tratau drept nebun și chiar mai mult decît atît.

După Homer, templul Atenei era construit pe o înălțime. Poseidon și Apollo ridicaseră zidurile cetății Pergam. Trebuia deci ca templul să se afle în mijlocul colinei și, de jur împrejurul lui, să existe zidul zeilor, construit pe terenul primitiv. Schliemann începu să sape. Dărmăa cîteva bucăți de zid în aparență lipsite de interes. Găsi arme și ustensile casnice, bijuterii și vase, dovezî neîndoelnice despre existența unei cetăți bogate, dar mai găsi și altceva și, pentru întia oară, numele lui Schliemann făcu înconjurul pămîntului: dedesubtul ruinelor Noului Ilion află alte ruine și, sub acestea, din nou altele. Colina semăna cu o ceapă uriașă, căreia trebuia să i se desfacă rînd pe rînd foile. Straturile păreau să fi fost locuite în cele mai diferite epoci; acolo trăiseră și dispărușeră diferite populații, fuseseră construite orașe, căzute apoi în ruină, totul pierise prin foc și sabie, o civilizație în-

locuise pe alta și, de fiecare dată, cetatea celor vii se ridicase din nou peste cetatea celor morți.

În fiecare zi apărea o altă surpriză. Plecat în căutarea Troiei homerice, Schliemann găsi în cîteva zile șapte orașe acoperite și, ceva mai tîrziu, alte două. Nouă aspecte deosebite ale unei lumi primitive, a cărei existență era ignorată de întreg pămîntul.

Care dintre cele nouă orașe era Troia lui Homer, Troia eroilor și a luptei epice? Stratul inferior era evident cel mai vechi (atît de vechi încît locuitorii nu cunoșteau încă întrebuintărea metalelor); stratul superior însemna că este cel mai recent și conținea fără îndoială vestigiile Noului Ilion, acolo unde Xerxes și Alexandru aduseseră sacrificii zeilor.

Schliemann își continuă cercetările. În cel de-al doilea și al treilea strat, pornind de jos, descoperi urme de incendiu, apoi resturile unor întărituri colosale și ruinele unei porți imense. Nu stătu la îndoială: această incintă înconjurase de bună seamă palatul lui Priam și această poartă era poarta Scee!

Găsi tezaure — din punct de vedere arheologic. După ce specialiștii examinară obiectele trimise, se constituî în sfîrșit o imagine completă, precisă și amănunțită asupra poporului și epocii în care trăise.

TRIUMFUL LUI SCHLIEMANN ȘI AL LUI HOMER

Acest lucru însemna triumful lui Schliemann, dar totodată era și triumful lui Homer. Ceea ce fusese considerat drept un mit și o legendă, zămislită de imaginația unui poet, devenise acum o realitate.

Un val de entuziasm zgudui lumea. Iar Schliemann care, împreună cu lucrătorii lui, scormonise peste 250 000 de metri cubi de pămînt, își acordă o clipă de odihnă binemeritată. Începu să nutrească noi visuri. La 15 iunie 1873 luă hotărîrea să oprească săpăturile. Și, în ajunul zilei stabilite, descoperi minunea care urma să-i încoronze opera și să pună stăpînire pe imaginația multîmii.

Incidentul a fost dramatic. Pînă și astăzi și se oprește răsufierea cînd citești povestirea acestei descoperiri. Într-o dimineață cu soare arzător, Schliemann, împreună cu soția lui, inspecta terenul. Nu credea că va mai putea găsi ceva interesant, totuși atenția lui era trează. Coborînd cam la nouă metri adîncime, ajunseră în fața zidului pe care Schliemann îl atribuia palatului lui Priam. Deodată, privirea îi fu atrasă de un punct precis și emoția care

îl cuprinse îl împinse neîntîrziat la acțiune : Cine știe ce ar fi făcut niște lucrători necinstiți dacă ar fi văzut ceea ce vedea Schliemann ? O prinse pe soția lui de braț. „Aur ! ” îi șopti. Ea îl privi uluită. „Repede, spuse el, dă drumul lucrătorilor ! ” „Dar... îngăimă tînăra femeie. „Fără nici un dar ; spune-le ce vrei, spune-le că astăzi e ziua mea, că abia acum mi-am adus aminte și că le dau tuturor o zi de concediu. Dar, repede, repede ! ”

Lucrătorii plecară. „Du-te și adu șalul tău roșu”, strigă Schliemann și sări în șanț. Înarmat cu un cuțit, lucra ca un apucat. Enorme blocuri de piatră, ruine seculare ședeau deasupra lui, gata să cadă, dar nu lua în seamă primejdia. „La repezeală am desprins tezaurul cu ajutorul unui cuțit mare ; n-am izbutit decît adunîndu-mi toate puterile și punîndu-mi viața în pericol ; căci zidul gros, pe care trebuia să-l sap, amenința să-mi cadă în cap în orice clipă. Însă privești atîtor obiecte, avînd fiecare din ele o valoare neprețuită, mă umplea de o îndrăzneală nebunească și nu mă mai gîndeam la riscuri”.

Strălucirea mată a fildeșului, zornăitul aurului ! Soția își ținea șalul care, încetul cu încetul, se umplea cu bijuterii, a căror valoare părea incalculabilă. Tezaurul lui Priam ! Tezaurul unuia dintre cei mai puternici regi din preistorie, podoabele acelor oameni asemănători zeilor, bijuteriile udate cu sînge și lacrimi, îngropate de trei mii de ani sub ruinele a șapte împărății dispărute și readuse în sfîrșit la lumină. Schliemann nu se îndoi nici o singură clipă că a găsit tezaurul vestit. Abia cu puțină vreme înaintea morții lui se dovedi că se lăsase amăgit de entuziasm, că Troia nu se afla nici în al doilea, nici în al treilea, ci în al șaselea strat pornind de jos și că tezaurul era al unui rege care trăise cu o mie de ani înaintea lui Priam.

Schliemann și soția lui aduseră odoarele în baracă, pe furis, ca niște hoți urmăriți. Apoi urmă clipa în care adună bijuteriile într-un morman, pe masa grosolană de lemn. Erau acolo diademe și agrafe, lanțuri, paftale și nasturi, ciucuri, fire, șerpîi. „Desigur că un membru al familiei lui Priam strînsese în grabă tezaurul în lada pe care a luat-o cu sine, fără să mai aibă vreme să-i scoată cheia din broască. Urcînd pe zid, poate că a fost ajuns din urmă de flăcări sau de un dușman și a fost nevoit să abandoneze lada, care, pe dată, a fost acoperită de pietrele și lemnăria în flăcări a palatului”.

Și Schliemann, vizionarul, ia o pereche de cercei, un colier, cu care își împodobește soția — bijuterii vechi de trei mii de ani pe o femeie de douăzeci de ani ! — o contemplă și murmură : „Elena ! ”

Ce să facă cu tezaurul ? Schliemann nu știe să tacă, astfel că știrea descoperirii se răspîndește pretutindeni. După multe peripeții, cu ajutorul rudelor soției sale, el trimite tezaurul la Atena, de unde este expedit în provincie. Din ordinul ministrului Turciei, poliția sigilează casa lui Schliemann, dar nu află nici urmă de aur.

Schliemann poate fi socotit un hoț ? Legislația turcă privind descoperirile arheologice era vagă. Pe acea vreme domnea bunul plac. Nu trebuie să ne uimească dacă acest om, care își schimbase total viața din pricina unui vis, a vrut, orbit de succes, să păstreze tezaurul pentru el și pentru știință.

Cu șaptezeci de ani mai înainte, Thomas Bruce, duce de Elgin și de Kincardine, procedase la fel, cu o altă comoară. Pe atunci Atena mai era încă sub stăpînirea turcească. Lordul Elgin poseda un firman, care purta mențiunea : nimeni să nu-l împiedice să ia cu sine de pe Acropole cîteva blocuri de piatră cu inscripții și chiar cu figuri. Elgin se folosi din plin de această frază. El trimise la Londra două sute de lăzi încărcate cu podoabele Partenonului. Ani de zile a durat cearta pentru dreptul de proprietate asupra acestor minunate piese din arta greacă. Obținerea lor îl costase pe lordul Elgin 74 200 de lire. Dar în 1816, cînd printr-o hotărîre a Parlamentului, colecția a fost scoasă la vînzare, nu i s-a plătit decît jumătate din sumă, mai precis 35 000 de lire.

Atunci cînd Schliemann scoase la lumină „tezaurul lui Priam” simți că atinsese punctul culminant al vieții lui.

Putea oare să întearcă încă și mai sus ?

Există vieți omenesti în care succesele se adună în chip atît de neverosimil, încît cel ce le descrie trebuie să-și păzească bine condeiul ca să nu cadă în paroxism literar, ca să nu irosească încă de la început superlativele de care va avea nevoie pînă la capăt. Sînt însă și vieți care depășesc superlativele. Este cazul vieții lui Heinrich Schliemann, al cărei caracter de basm devenea pe zi ce trece mai uluitor. Succesele lui arheologice ating trei culmi, dintre care una a fost găsirea „tezaurului lui Priam”, iar a doua va fi explorarea mormintelor regale din Micene.

Urme ale vestitului monument triumfal Dobrogean —
Trajaeum Traiani — ridicat la începutul secolului
al II-lea e.n.

Una din fibulele de aur în formă de pasăre din tezaurul descoperit în părțile Buzăului, la Petroasa (sec. IV. e.n.).

Biserica complexului mănăstiresc Hurezi — vestită ctitorie brîncovenească. (sfîrșitul secolului al XVII-lea)

Cetatea Bran, înălțată în sec. al XIV-lea, monument de arhitectură militară și civilă, care a cunoscut în cursul vremurilor o zbuciumată istorie.

Cucerirea redutei Grijuța la 30 august 1877 (Cromolitografie contemporană. Ca-
binetul de stampe al Bibliotecii)

CUM S-A ÎNFĂPTUIT FRONTUL UNIC MUNCITORESC

Convorbire cu tovarășii
CONSTANTIN PÎRVULESCU și ȘTEFAN VOITEC

C Contacte, discuții în scopul încheierii unității muncitorești de acțiune în vederea răsturnării dictaturii antonesciene și scoaterii României din războiul hitlerist au început, încă din primăvara anului 1943, între reprezentanții Partidului Comunist Român și ai Partidului Social-Democrat — precizează tovarășii Constantin Pîrvulescu și Ștefan Voitec.

Unitatea era necesară ca aerul pentru clasa muncitoare. O doreau și comuniștii și social-democrații. O dorea întreaga noastră clasă muncitoare.

La temelia unității muncitorești, în prag de a se realiza, se aflau numeroasele acțiuni înfăptuite în front unic de clasa muncitoare, în anii precedenți.

Însăși crearea Partidului Comunist Român, în mai 1921, întruchipa spiritul de unitate al clasei muncitoare, el constituindu-se prin transformarea partidului socialist în partid comunist. Sciziunea mișcării muncitorești, petrecută la scurtă vreme după crearea partidului comunist, a avut repercusiuni dintre cele mai grele asupra luptelor revoluționare și democratice din România. De atunci, pe steagul Partidului Comunist Român avea să fie înscris în permanență: UNITATE. Istoria luptelor clasei muncitoare până la 1 mai 1944 consemnea-

ză multe momente importante în care unitatea de acțiune a sporit forțele clasei muncitoare, permițând obținerea unor victorii de prestigiu. Unitatea de acțiune în timpul luptelor muncitorimii ceferiste și petroliste în 1933 situase proletariatul la nivelul cel mai înalt al răspunderii pentru soarta maselor populare, pentru independența țării. Apelurile P.C.R. pentru realizarea unui larg front antifascist, înțelegerile parțiale, locale, cu social-democrații și socialiștii contribuiau la sfărșimarea zăgazurilor existente în calea făuririi frontului unic muncitoresc pe întreaga țară, atât de necesar în momente cruciale pentru proletariat, pentru patria amenințată de Germania hitleristă, de fascism. Adesea porneau în același sens inițiative sau adeviziuni din partea social-democraților, în pofida rezistenței unor lideri reformiști a căror influență nefastă, potrivnică unității, s-a exercitat aproape două decenii în rindurile Partidului Social-Democrat.

Contactele dinaintea războiului, grevele muncitorești desfășurate pe bază de front unic, acțiunile comune în bresle, după dizolvarea sindicatelor de către dictatura regală, înlăturarea unor lideri de dreapta ai P.S.D. care au sprijinit această dictatură (Grigora-vici, Flueraș ș.a.), climatul prielnic creat, mai

trziu, prin autodizolvarea Internațională a III-a și platformele largi ale P.C.R. de raliere a forțelor muncitorești, antifasciste, patriotice, au creat terenul fecund pentru înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc.

„Patria era în pericol. Dincolo de disensiuni, mai mult sau mai puțin însemnate, se aflau interesele fundamentale ale clasei muncitoare, ale poporului român.

Trebuia să ne unim. Social-democrați și comuniști, era firesc să ne căutăm, să ne găsim spre a statornici bazele acțiunii comune, pentru a hotări asupra unității. În București, ca și în alte centre ale țării, în lagăre, în fabrici și în instituții, dorința fermă de unitate, conștiința răspunderii insuflețeau pe militanții celor două partide ale clasei muncitoare” — subliniază tovarășul Ștefan Voitec.

În toamna anului 1943, Lucrețiu Pătrășcanu din partea P.C.R. și Ștefan Voitec din partea conducerii P.S.D. au discutat despre începerea tratativelor. Spre sfârșitul anului 1943 și în ianuarie-februarie 1944, se vor adăuga, pentru tratative, din partea P.C.R. Mihail Magheru, iar a P.S.D. Victor Brătfoleanu. La scurtă vreme, M. Magheru va fi arestat. Întîlnirile au avut loc la început, acasă la Ștefan Voitec, în strada Dr. Obedeanu nr. 8, și la dr. L. Ghelerter, în str. Romulus nr. 70, apoi în diferite case din Piața Rosetti, str. Viitor nr. 79, Intrarea italiană nr. 5 și altele.

„În primele luni ale anului 1944 hotărîrea pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc era luată din ambele părți; se puneau astfel capăt unei lungi dezbinări care cauzase altele daune mișcării muncitorești” — arată tovarășul Constantin Pîrvulescu.

„În conducerea P.S.D. — își amintește tovarășul Ștefan Voitec — s-au purtat îndelungate și uneori controversate discuții. În cursul cărora unele rezerve ale lui C. Titel Petrescu au fost trecute pe plan secundar, aceasta datorită opiniei marii majorități a militanților din conducerea P.S.D. și a înfrîngerii pe care a avut-o hotărîrea vechiului secretar al partidului — Ilie Moscovici —, de a sprijini ideea frontului unic. Și nu lipsit de semnificație este faptul că sub influența evoluției războiului, a succeselor armatelor sovietice și aliate, a ororilor fascisto-hitleriste, în fața situației arave pentru țară și, desigur, a dispoziției pre-sente a celorlalți pentru unitate, vechiul lider părăsise rezervele sale de odinioară, susținînd cu tărie necesitatea unității”.

„Înlăturarea lui Foriș din conducerea partidului comunist a fost urmată de intensificarea acțiunilor P.C.R. pentru perfectarea înțelegerii de front unic cu P.S.D. — precizează tovarășul Constantin Pîrvulescu. Delegații comuniști s-au adresat cu insistență reprezentanților socialiști, arătînd că încheierea imediată a F.U.M. se impune ca o datorie de cea mai mare răspundere față de destinele clasei muncitoare și ale poporului român”.

Avansurile făcute de comuniști în apărările și propunerile lor, care reflectau atmosfera nouă, încrederea reciprocă, erau încurajatoare pentru conducătorii socialiști.

Pe măsura întîlnirilor dintre reprezentanții P.C.R. și P.S.D., se conturau platforma comună de realizare a F.U.M., strategia și tactica acțiunilor ce urmau să se desfășoare.

Tratativele, care pînă în aprilie 1944 au avut loc sporadic și cu discuții la modul general, vor dobîndi regularitate și un caracter mai concret. În continuare, la tratative vor participa ca reprezentanți oficiali ai celor două partide, Constantin Agiu și Ștefan Voitec. Primul finea legătura cu Constantin Pîrvulescu, însărcinat de conducerea P.C.R. cu problemele frontului unic.

„Cu excepția primelor întîlniri, a nîmite mai sus, cele mai multe erau conspirative în care ne întîlneam erau puse la dispoziție de partidul comunist — ne spune tovarășul Ștefan Voitec. Comuniștii, avînd în vedere experiența acumulată printr-o îndelungată practică a conspirativității, asigurau pregătirea, securitatea locuințelor. Întîlnirile s-au desfășurat fără defecțiuni de organizare. Cînd se iveau un dubiu cît de mic se luau imediat măsuri pentru schimbarea locului de întîlnire. Întotdeauna întîlnirile aveau loc noaptea și durau două-trei ore”.

Spre mijlocul lunii aprilie, se stabilise o întîlnire într-o casă conspirativă a P.C.R., din str. Sf. Apostoli. Anularea în ultimul moment a orei și locului de întîlnire s-a făcut la semnalul comuniștilor, care apreciaseră că locuința nu era suficient de sigură. Întîlnirea trebuia să aibă totuși loc neapărat. Urmău să fie discutate unele probleme în legătură cu apariția viitorului manifest comun de front unic. Pentru a se înlătura orice posibilitate de a fi urmăriți și surprinși într-o locuință poate nesigură și neavînd imediat la dispoziție una corespunzătoare, delegații s-au întîlnit, sosind pe căi diferite, în spatele cimitirului militar Ghencea, după miezul nopții, pe cloacurile acelei margini de oraș, sub un cer acoperit de nori amenințători. „Cu alt prilej, tot în aprilie — arată tovarășul Ștefan Voitec — mă găseam împreună cu Constantin Agiu într-un bloc din strada Vasile Lăscăr (azi str. Galați) la ultimul etaj, cînd s-a dat alarma și îndată a început un bombardament intens. Toți locatarii au coborît în adăposturi. Noi nu puteam coborî; bombele cădeau în jur, numeroase case au fost grav avariate. Ieșirea din casă ne-ar fi făcut suspecti și ar fi putut cu ușurință să atragă atenția agenților Siguranței, care mișunau pretutindeni. Am decis să ne distrugem buletinele de identitate ca astfel, pentru orice eventualitate, să nu se creeze nici o pistă de dezvăluire a rostului în casă a celor doi delegați”.

O ploaie torențială de primăvară însoțește pregătirea unei noi întîlniri în strada

Labirint 127 (fostă Mitropolit Ghenadie Petrescu). Sosit cu o mașină lângă piața Obor, reprezentantul P.S.D. se întâlnește cu Constantin Agiu, aflat într-o trăsură postată după un colț. De acolo, taciturni, pornesc spre locuința pregătită. Primul nu cunoștea locul întâlnirii, dar o dată ajunși i s-a părut, prin ploaia deasă, întrucitva cunoscută clădirea. Ezita. Cînd au pășit pe scări pentru a urca în apartamentul unei gazde comuniste la etajul IV și-a dat seama că la etajul anterior, prin dreptul căruia trecuseră, locuia un membru al conducerii P.S.D. — Ion Pas. „Ne întilneam — relatează tovarășul Ștefan Voitec — într-o casă unde locuiau laolaltă comuniști și socialiști, pentru a discuta probleme stringente ale unirii forțelor muncitorești”.

Frontul unic se încheia într-o atmosferă psihologică deosebit de favorabilă în rîndurile clasei muncitoare, sub urmărirea sălbatică a Gestapoului și organelor Siguranței antonesciene, în plină dictatură fascistă, cînd peste o jumătate de milion de militari hitleriști se aflau pe teritoriul României.

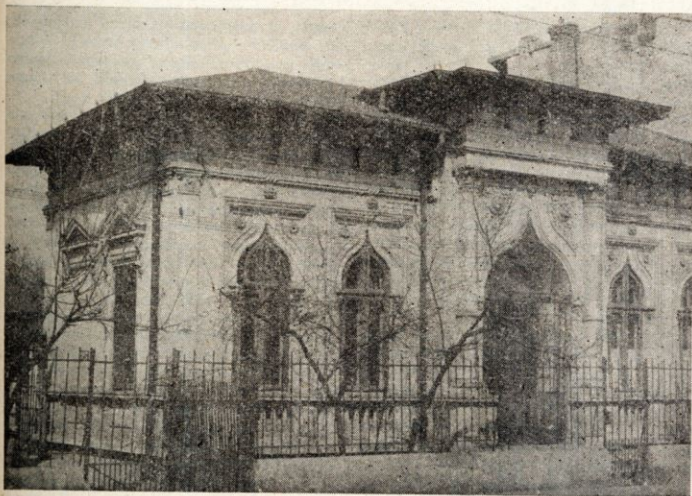
Între 10 și 20 aprilie, manifestul-apel, vestitor al realizării Frontului Unic Muncitoresc, a fost perfectat printr-un șir de discuții. Forma definitivă a fost dată pe șpal-

atul tras la tipografia clandestină a P.C.R., în ziua de 21 aprilie. În aceeași zi începea tipărirea primului manifest de Front Unic Muncitoresc, expresie a unei conștiințe, a unei voințe și răspunderi unice.

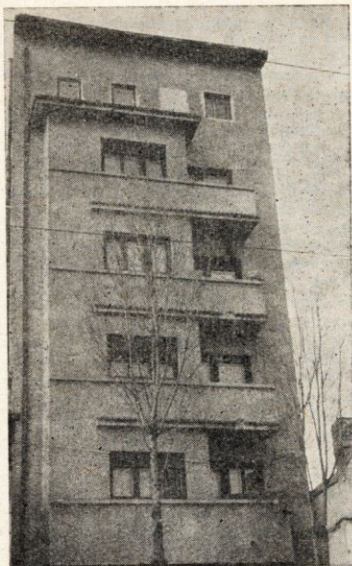
Frontul Unic Muncitoresc era realizat și manifestul comun al conducerilor celor două partide era tipărit cu zece zile înainte de 1 Mai, timp în care s-a pregătit difuzarea manifestelor la organizațiile celor două partide din Capitală și din provincie, unde terenul era deosebit de fecund pentru dezvoltarea conlucrării deja începute.

Data de 1 Mai a fost aleasă de comun acord pentru a face public „Manifestul Frontului Unic Muncitoresc” pornind de la semnificația acestei zile pentru ideea de solidaritate a clasei muncitoare și de unire a forțelor proletariatului.

Referitor la importanța manifestului, tovarășul Constantin Pirvulescu spune: „Manifestul avea să fie primit cu entuziasm de către muncitorime și imediat s-au și făcut simțite ecouri îmbucurătoare din partea altor păături progresiste, patriotice, antifasciste. Acestea vedeau, în sfîrșit, că, spre deosebire de partidele burgheze, P.C.R. și P.S.D. veneau cu un program concret de salvare națională, realizabil și clădit pe tenacitatea și forța celei mai combative forțe antifasciste — clasa muncitoare”.

Casa din str. Viilor nr. 79

Casa din str. Galați nr. 203 (fostă V. Lascăr)

Pînă în august 1944, în numele F.U.M. aveau să fie răspindite mai multe manifeste, dintre care sînt de amintit manifestul din iulie 1944, care chema pe muncitori să lupte cu arma în mînă pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și alungarea hitleriștilor, precum și cel în limba germană, adresat armatelor celui de-al treilea Reich.

Imediat după încheierea Frontului Unic Muncitoresc, Partidul Comunist Român a acționat laolaltă cu P.S.D. pentru realizarea unui larg front național antihitlerist, pornind, prin Petre Constantinescu-Iași, Vasile Bigu (P.C.R.), Ștefan Voitec (P.S.D.), tratative cu P.N.T. (Ghiță Pop și I. Hudiță) și cu P.N.L. (C. Brătianu).

„Tratativele reprezentanților P.C.R. și ai P.S.D., care pînă în primăvară se duseseră separat cu liderii ai P.N.T. și ai P.N.L., se vor desfășura de acum prin reprezentanții Frontului Unic Muncitoresc, ei mergînd permanent pe o linie comună în constituirea Blocului Național-Democrat la 20 iunie 1944” subliniază tovarășul Ștefan Voitec.

Frontul Unic Muncitoresc își va lărgi obiectivele și își va îmbogăți conținutul în

procesul desfășurării revoluției populare. Imediat după victoria insurecției a fost creat Comitetul Central al F.U.M., alcătuit din: Gh. Gheorghiu-Dej, Constantin Pîrvulescu (P.C.R.); L. Rădăceanu, Ștefan Voitec (P.S.D.), ș.a.

La 1 septembrie 1944 s-a creat Comisia de organizare a mișcării sindicale unite din care făceau parte: Gheorghe Apostol, Al. Sencovici (P.C.R.), Brătăleanu, A. Azriel (P.S.D.).

La începutul aceleiași luni s-a realizat frontul unic între Uniunea Tineretului Comunist și Uniunea Tineretului Socialist, U.T.C. fiind reprezentat prin N. Ceaușescu iar U.T.S. prin A. Manea.

Se realiza astfel, la scurtă vreme după 23 August frontul unic al forțelor muncitorești prin partidele sale, prin sindicatele sale și prin organizațiile sale de tineret.

Importanța înfăptuirii Frontului Unic Muncitoresc? Entuziasmul cu care a fost primită realizarea F.U.M.? Urmările acestui act de mare însemnătate, prin care se punea capăt sciziunii de peste două decenii? Ecoul său în mișcarea muncitorească internațională? Evident, toate acestea nu pot fi cuprinse în cîteva rînduri. Trebuie scris „multa et multum”. Dar, indiscutabil, cel mai grăitor în ce privește importanța realizării frontului unic e ansamblul de urmări strîns legate de pregătirea răsturnării dictaturii militare-fasciste, aportul clasei muncitoare unite în insurecția armată, în susținerea războiului antihitlerist, în revoluția populară, în toate evenimentele hotărîtoare ce au precedat crearea partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare, în februarie 1948.

Expresie a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, frontul unic, realizat prin acordul conducerilor P.C.R. și P.S.D. asupra principalelor acțiuni privind lupta antifascistă, n-a însemnat numai o însușire aritmetică de forțe, ci o puternică bază pentru lupte comune, o platformă pentru unitatea organizatorică, politică și ideologică, o mare forță de atracție pentru mase. Unitatea proletariatului devenise coloana vertebrală a unirii forțelor patriotice și democratice pentru salvarea națională a României, pentru instaurarea puterii populare și marca totodată o etapă decisivă pe calea înfăptuirii unității depline a clasei muncitoare — cheazășie a îndeplinirii înaltei misiuni de clasă conducătoare în opera de construire a societății socialiste — conchid tovarășii Constantin Pîrvulescu și Ștefan Voitec.

D. SORESCU

HOREA

Schiță a portretului intelectual

Prof. univ. ȘTEFAN PASCU
Membru corespondent al Academiei

La prima impresie o asemenea încercare ar părea hazardată. Un țăran simplu, un moț, intelectual! Accepțiunea strimă, simplificată a noțiunii, adică o „persoană care posedă o pregătire culturală temeinică și lucrează în domeniul artei, științei sau tehnicii etc.”, ar infirma calitățile intelectuale ale conducătorului răscoalei din 1784. Horea nu întrunea asemenea însușiri, nu poate fi, deci, socotit în acest sens un intelectual. Noțiunea de intelectual are însă și o accepțiune mai largă, mai cuprinzătoare, caracterizând o „persoană care și-a cultivat mintea și se servește de inteligență spre a judeca lucrurile”. În acest caz, poate fi socotit Horea un intelectual?

Răspunsul la această întrebare este oferit de faptele sale înseși. Un țăran care a străbătut de patru ori drumul Vienei și tot de atâtea ori a răzbătut la Curtea imperială și a înfățișat împăratului nedreptățile suferite de țăranii români nu poate fi un om lipsit de inteligență. Un om care a știut cîștiga încrederea unui întreg popor „în care toți românii din toată patria... ca într-un solitaru a cauzei națiunii române puneau și aveau toată nădejdea” încă înainte de răscoală, potrivit unui bun cunoscător al lucrurilor, cum a fost Alexandru Sterea Șuluțiu, nu putea fi un om obișnuit. Acela care era primit, ca un egal, între membrii unor societăți secrete cu caracter politic și cultural, fiind respectat de aceștia și de alți oameni suspuși din capitala Imperiului habsburgic, era dotat, fără îndoială, cu însușiri intelectuale remarcabile. În sfîrșit, omul care a știut făuri cel mai înaintat program al vremii din Transilvania dovedește o mare putere de înțelegere a imperativelor sociale ale timpului.

Contemporanii îl caracterizează ca un cap deschis, cu prisosință înzestrat cu minte, talent de vorbitor, bogat în experiență, născut pentru a conduce, un om cu

„învățătură și mare meșter în iscodiri rafinate” (Schiller). Același Șuluțiu îi creionează portretul intelectual, veridic și complet, ca unul ce-și întemeia spusele pe ale celor mai buni cunoscători ai lui Horea. Conducătorul răscoalei este înfățișat ca un om „înzestrat de la natură cu o minte ageră, isteată și pătrunzătoare”; de aceea era purtătorul de cuvînt în forurile sătești și chiar în întreg cercul Cîmpenilor, apărătorul oamenilor, purtătorul „cu gura — verbaliter — al proceselor”, încercînd, totdeauna, împăcarea părților. De aceea nu numai persoane particulare îl solicitau ca apărător al proceselor lor, „da și obștea toată a poporului întreg din munți, pe Horea îl socoti de cel mai vrednic și mai harnic, cui să-și încrează lucrul și solia la împăratul pentru cîștigarea dreptății”.

Portretele artiștilor care i-au zugrăvit chipul în închisoarea de la Alba Iulia, I. Stock și S. Koréh, înfățișează un om cu fruntea înaltă, care ascundea multă înțelepciune, cu două cute adînci între sprîncene, semn de hotărîre și dirzenie, cu ochii mici și vii, pătrunzători, ce aruncau scînteii în clipe de îndîrjire. Tot astfel i-a descifrat înfățișarea și un publicist al vremii, remarcîndu-i ochii ageri și pătrunzători, plini de foc, observînd tot, fruntea marcantă, figură ce nu poartă un cap comun.

Multă vreme a fost discutată și controversată știința de carte a lui Horea. Există mărturii contemporane pro și contra. Cea mai concludentă dovadă în sens negativ era însăși mărturia lui Horea cu ocazia anchetei la care a fost supus în închisoarea de la Alba Iulia. La întrebarea anchetatorilor dacă știe citi și scrie, dacă a primit sau trimis scrisori, Horea răspunde negativ. Neagația nu are însă valoare probatorie, deoarece la anchetă Horea a negat pînă și lucrurile cele mai evidente. Neștiința de carte a lui Horea a fost afirmată și de

Alexandru Sterca Șuluțiu și, apoi, de mai mulți istoriografi care s-au ocupat cu răscoala din 1784.

Dimpotrivă, mai mulți contemporani socoteau pe Horea un om cultivat. *Journal politique de Bruxelles* afirmă, de pildă, că planurile lui Horea erau inspirate din istoria antică, în care era foarte instruit, iar autorul broșurii semnată cu numele poetului Schiller îl socotea om „cu învățătură”, care vorbea bine limba germană, citise mulți autori germani, dar pe vremea petrecută la Viena se plîngea că nu înțelege bine pe Klopstock, prea greu pentru el. În sfîrșit, autorul broșurii „Proenotatio historica” afirmă că Horea știa să scrie și să citească.

Ultimele cercetări, precum și unele documente, pot oferi un răspuns acestei controverse. Pe grinda bisericii din Cizer, din apropierea Huedinului, la care se știe că Horea a lucrat ca iscusit dulgher ce era, se află săpate cuvintele : *lucrat Ursu*.

S-au păstrat, de asemenea, vreo patru-cinci scrisori scrise de Horea sau din porunca lui. Au fost scrise de Horea personal aceste scrisori sau au fost dictate de el unor secretari ai săi? Unele, potrivit declarațiilor lui Horea, au fost scrise de nobilul Alexandru

Chendi, dictate însă fără îndoială de Horea însuși, după cum rezultă cu evidență din stilul și, mai ales, din conținutul lor, care este gîndit de un țaran. Mentalitatea și limbajul țărănesc sînt prezente în scrisoarea din 3 decembrie 1784, aflătoare în posesia noastră :

„Cînstitului și de bun neam domnișorului solgăbirău Bistrai Ghiuri. Ne închinăm de sînatate noi crîngul Sohodalului și al Peleșului și dăm în știre că noi precum ne-am fost scris în casa popii Morariu plecați porunc împărătești...” Scrisul este citeț și frumos. A fost scrisă de Horea sau de Alexandru Chendi? Scrisul poate fi al celui din urmă, dar fără îndoială cuprinsul aparține lui Horea.

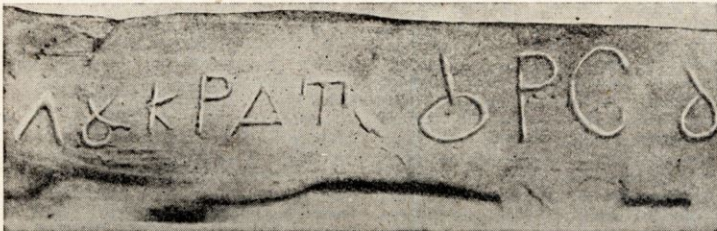
O altă scrisoare, datată la 8 noiembrie 1784 și adresată aceluiași Bistrai, în posesia noastră și aceasta, este și mai concludentă :

„Ne închinăm de sînatate dumitale f. solgă birău Diordie Bistrae. Ne rugăm să faci bine să dai poruncă să fie slobod să vie, la noi, din grația dumitale căci vom plăti omineaste, și au să vie, au să ne spue pentru ce nu veți. veni de să ne lucre ce avem treabă di pe cărțile ceale împărătești. Eu Nicula Urs dau foarte rugă și indegrabă. să ne dați răspuns.

1784 noiembrie în 8 zile”.

Limbajul, construcția frazei, gîndirea aparțin fără îndoială unui țaran. Expresiile „ne rugăm să faci bine”, „să fie slobod”, „vom plăti omineaste”, „să ne lucre ce avem treabă” etc. sînt caracteristice țărănești. Cuvintele „sînatate”, „Diordie”, „dumitale”, „omineaste”, „cărțile” în loc de scrisori, „indegrabă” etc., aparțin unui țaran. Punctuația folosită, de asemenea, la întîmplare, după cum și propoziția neîncheiată, iar iscălitura : „Eu Nicula Urs” este proprie lui Horea. Dubiul este înlăturat de mărturia lui Bistrai însuși, sub proprie iscălitură, anume că a văzut scrisul lui Nicula Urs.

Horea știa deci să scrie, și încă destul de bine. Cel ce știa să scrie asemenea scrisori și putea să-și încresteze numele în lemn, cunoștea și cititul, chiar dacă nu în măsură să înțeleagă pe Klopstock. Horea era un intelectual în accepțiunea largă a noțiunii, un țaran destul de cultivat, mai cultivat decît mulți nobili ai vremii chiar.

Grinda bisericii din Cizer purtînd semnătura lui Horea

PALEOLITIC ÎN ZILELE NOASTRE!

Războinici massai

Pare aproape de necrezut că putem vorbi în zilele noastre, cînd visurile îndrăznețe ale omului contemporan se îndreaptă spre cucerirea cosmosului, despre oameni care trăiesc încă în epoca pietrei. Și totuși, știrile inserate din cînd în cînd în presă, studiile apărute în literatura etnografică de specialitate, demonstrează în mod concludent că există și în prezent populații care se mai află în plină epocă a pietrei.

Unele dintre acestea, cum sînt de pildă chavanjii din pădurile tropicale ale

Casă din regiunea Maprik, la 30 km de Noua Guinee

Brazilei sau cunașii din America centrală, deși cunoscute de mai multă vreme, s-au ferit în mod consecvent să aibă legături mai strinse cu străinii, îndeosebi cu albi. Alte populații, cum sînt, spre exemplu, băștinii australieni sau amerindienii de pe continentul nord-american, au intrat cu mult timp în urmă în contact cu europenii și, ca urmare, întîlnim aici doar urme ale modului de viață din comuna primitivă, îndeosebi la acele colectivități care trăiesc în rezervații. Și, în sfîrșit, alte populații care trăiesc și azi în epoca pietrei au fost descoperite abia recent.

Printre acestea din urmă amintim pe punanii din nord-vestul Kalimantanului, despre al căror mod de trai și cultură cercetătorul francez Pierre Pfeffer a relevat numeroase fapte inedite; populație de vînători și culegători, punanii își duc viața în adîncurile pădurilor acestei insule. Trîind cîteva luni în mijlocul unei grupe de punani, autorul aduce mărturie extrem de interesantă cu privire la așezările lor, la ocupații, obiceiuri, credințe, la viața familială, caracterul și psihologia lor.

Despre o viață asemănătoare, dusă de populația onghe în insulele Andamane, cunoscută de mai multă vreme, relatează S. Vajda, care împreună cu o grupă de etnologi indieni, i-a vizitat recent; onghe cutreieră în căutare de hrană un anumit teritoriu, fără a avea o așezare permanentă cu mai multe locuințe. Aflîndu-se în fața unei colibe și dorind să cunoască satul acestei populații, i s-a răspuns foarte simplu că nu are unde merge în altă parte, deoarece se află chiar în „sat”. Acesta era alcătuit dintr-o singură colibă. Onghe nu folosesc arcul și săgeata decît doar pentru a vîna pește; în rest, nici măcar păsări nu vînează. Exemple de asemenea populații s-ar putea încă da. Așa sînt pigmeii din regiunea tropicală a Africii, din Ceylon, din insulele Lușon sau insula Santo a arhipelagului Noile Hebride etc., boșimanii din regiunea pustiei Kalahari, studiată recent de temerarul învățat francez François Balson, kubu și toala din Oceania și alții, a căror economie e bazată și azi pe vînatore și cules din natură.

Dar una dintre cele mai importante descoperiri de acest fel a avut loc, în ultima vreme, în Noua Guinee. Viața papuașilor, care în veacul trecut trăiau în epoca pietrei, a devenit larg cunoscută datorită jurnalelor de călătorie ale lui N. N. Mikluho-Maklai. Și cînd se părea că între teritoriul Noii Guinee este cunoscut, iată că se descoperă în valea Lavan o populație numerică care nu mai avusese nici un contact cu oamenii albi. Numărul acestei populații se ridică, după evaluarea lui Pierre Dominique-Gaisseau,

la aproximativ o sută de mii de oameni. Și azi folosesc topoare de piatră, răzuitori de os sau așchii de scoică. Bățul de săpat e folosit la papuași și acum, la cultivarea primitivă a plantelor. Mărturiile de trai și cultură ale acestei populații, ca și ale celorlalte de altfel, prezintă interes, firește, nu numai pentru cercetător, ci și pentru cititorul dornic să cunoască viața și cultura diferitelor popoare.

O trăsătură foarte originală caracterizează arta și cultura populațiilor care prin forța unor împrejurări istorice concrete continuă să se afle și în zilele noastre în stadiul de dezvoltare al orînduirii comunei primitive. Făurirea unor bunuri culturale de către omul primitiv, chiar dacă acestea ar putea părea, în stadiul avansat al tehnicii noastre moderne, lipsite de orice importanță, a avut însemnătate pentru viața populației respective și prezintă un deosebit interes pentru istoria culturii universale.

Pictură pe nisip la navahi

Eforturile cercetătorilor etnografi sînt pe deplin răsplătite cînd, în baza cercetării vieții și culturii acestor populații, se cunosc mai în profunzime nu numai istoria societăților studiate ca atare, ci și unele aspecte general-istorice din perioadele mai timpurii de dezvoltare a societății omenești. Este neîndoielnic că studiarea etnografică a triburilor recent descoperite sau încă puțin cunoscute, va îmbogăți cunoștințele științifice cu privire la modul în care se desfășura viața oamenilor în epoca pietrei.

ION VLĂDUȚIU
doctor în științe istorice

CONSTANTIN ARGETOIANU

MEMORII

Lovitura prințului Carol • Întilnirea cu Lupeasca în Franța • Hotărîrea de a nu se mai înapoia în țară • Motivele care au provocat această hotărîre • Renunțarea prințului la drepturile sale constituționale • Consiliul de Coroană de la Sinaia • Hotărîrile de la 4 ianuarie 1926 • Consecințele politice ale actului prințului Carol și tulburarea raporturilor între partide.

Reproducem mai jos fragmente din memoriile inedite ale lui C. Argetoianu (1871—1952). Însumînd cîteva zeci de volume, aceste memorii cuprind aprecieri, date și fapte privitoare la evenimentele petrecute în anii 1877—1940, precum și la personalitățile cu care autorul a venit în contact.

În lunga lui activitate politică, C. Argetoianu a fost în repetate rînduri deputat și senator, a făcut parte din numeroase guverne, iar în perioada dictaturii regale (1938—1940), pentru scurt timp a deținut postul de prim ministru. Fiind unul dintre reprezentanții de frunte ai marilor societăți capitaliste din România, strîns legat de monopolurile internaționale, C. Argetoianu s-a situat în viața politică pe pozițiile cercurilor reacționare, de dreapta, iar în preajma celui de-al doilea război mondial s-a orientat tot mai mult spre grupările fasciste, prohitleriste. Poziția de clasă a autorului, orientarea lui politică reacționară, concepțiile lui retrograde, se reflectă pregnant și în memorii.

Lectura memoriilor prezintă totuși interes atît pentru cercetătorii istoriei, cît și pentru publicul larg. Aflat multe decenii în anturajul familiei regale și al camarilei, trecut prin aproape toate partidele vremii, C. Argetoianu a fost în măsură, mai mult decît oricare alt om politic, poate, să cunoască îndeaproape culisele vieții politice din România burghezo-moșierească. Împins de sentimente sau resentimente, filtrînd evenimentele prin prisma intereselor grupurilor de care era legat, Argetoianu dezvăluie multe din răcilele politicianismului burghez, din moravurile de la Curte, din rapacitatea și venalitatea liderilor partidelor reacționare, întregind astfel cu aspecte inedite tabloul lumii pe veci apuse, din care și el a făcut parte. Stilul original, uneori sarcastic, alteori burlesc pînă la vulgar, portretele satirice, notele de sinceritate cinică sau chiar autoironice, dau savoare textului memoriilor.

Fragmentele redau împrejurările în care, la sfîrșitul anului 1925, prințul moștenitor Carol a renunțat la tronul României. Omisiunile din text, făcute în cea mai mare parte, din cauza unor expresii cu caracter vulgar sînt semnalate prin puncte între paranteze drepte.

M. C. STĂNESCU

Cap. XIX

Pe cînd mă frîmîntam cu gîndurile mele și nu găseam soluția ce-mi trebuia, un eveniment se pregătea, care urma să tulbure adînc toată viața publică românească și să modifice raporturile dintre diferitele noastre forțe politice: în ajunul crăciunului a izbucnit bomba prințului Carol!

Cam pe la 20 decembrie — nu mai țin bine mînte data — prințul plecase la Londra să reprezinte pe rege la funeraliile reginei Alexandra, văduva lui Eduard al VII-lea și mătușa reginei noastre. Trimiterea prințului Carol a fost hotărîtă și pusă în executare în cîteva ceasuri. Prevenit la 11 dimineața, prințul a trebuit să plece la 3 după-amiază ca să poată ajunge la Londra la timp pentru înmormîntare, și a plecat însoțit de aghiotantul și confidentul său colonelul Condiescu.

După cîteva zile, zvonuri de necrezut au început să circule în București despre purtarea scandalooasă a prințului la Londra, de unde, îndată după înmormîntare ar fi șters-o fără măcar să participe la masa de familie la care fusese poftit, și fără să-și ia rămas bun de la regele și de la regina Angliei. Se mai șoptea că fugise din Londra ca să se întîlnească la Paris cu o doamnă Lupescu și lumea se întreba cine era această doamnă Lupescu. Eu știam cine era, și tocmai fiindcă știam cine era, nu mi-a venit să cred că zvonurile puteau fi întemeiate. Cîte nu se povesteau la București dez-

mințite a doua zi de fapte! De data asta însă zvonurile n-au mai fost dezmințite a doua zi, ci confirmate. Ba se mai adăuga că prințul intenționa să renunțe la drepturile sale de succesiune la tron și să nu se mai reîntoarcă în țară... Am alergat la Costică Hiott, pe care l-am găsit cu o mutră de un cot, și care m-a primit cu cuvintele: „Ce zici de nenorocirea asta, Argetoianu? E mai rău decît se spune. A plecat să se sinucidă. Chestia cu femeia e secundară, simplă garnitură! E nebun! Ce zici, Argetoianu?” Ce să zic; mi s-au tăiat picioarele, am căzut pe un scaun și n-am mai zis nimic...

Nu mai văzusem pe prinț din iunie. Petrecusem foarte puține zile la Sinaia¹, iar în toamnă, înapoiindu-mă la București, am aflat că lucrurile mergeau prost între dînsul și prințesa Elena, așa încît nu le-am dat ghies, așteptînd să fiu chemat, dacă ar fi avut chef să mă vadă. Dar nu m-au chemat. Raporturile mele cu prințul Carol erau de natură pur politică, și așa au rămas pînă la sfîrșit. Nu m-am vîrît niciodată în intimitățile lui și am rămas totdeauna străin de porcăriile pe care le-a săvîrșit. Po-

¹ N-am achiziționat vila din strada Mănăstirei decît în 1927 și a trebuit să o refac căci era ruinată. Nu m-am putut instala în ea decît în 1928. În 1925 soția mea petrecuse vara la Ungarh, unde am coborît și eu din cînd în cînd pentru 2-3 zile.

liticește știam că continua să fie alături de noi, și atît îmi era de ajuns. Dar aceste lămuriri ca să explic cum s-a făcut că n-am fost de loc în curent cu sbuciumările sale sufletești din toamna anului 1925. Aflasem la Sinaia, ca toată lumea, că se amoresase de soția unui căpitan Tempeanu, de la Vinătorii de munte, o roșcovană frumuseică. Venea noaptea la vila Carola², cînd căpitanul nu era acasă, și da cu pietricele în geam pînă ieșea duduia la fereastră și cucoanele, care suprinsese de mai multe ori manevra și mi-o povestise, făceau mare haz de această idilă. Într-o zi, luam aperitivul la Capșa; două dame au trecut pe terasă și Paul Prodan mi-a indicat pe una din ele ca fiind doamna Tempeanu despre care începuse să se vorbească. Pînă să mă întorc — stam cu spatele la terasă — damele au trecut, așa încît n-am putut prinde decît farmecele posterioare ale ibovnicei prințului. Nu i-am văzut fața decît 13 ani mai tîrziu, în plină glorie, la un bal al „Asociației Finanței și Marelui Industrii” [...] La București am aflat că mai era și [c...], și că se da, îndată după război, pe cîțiva franci. Dezgustat, Tempeanu ceruse divorțul, care tocmai se pronunțase și doamna Tempeanu de la Sinaia devenise la București doamna Lupescu. Nimeni nu dăduse importanță acestei aventuri

² O anexă a pensiunii Ungarh.

banale, și cercurile palatului erau mai preocupate de crescînda tensiune dintre prinț și prințesă decît de legătura cu d-na Tempeanu-Lupescu, socotită un „passe-temps” vremelnice. Se spunea chiar că prințesa Elena împingea pe prinț în brațele Roșcovaanei, ca să scape de asiduitățile conjugale, care o plictiseau. Prințesa suferise îngrozitor cu sarcina și nașterea fiu-său Mihai, și pentru nimic pe lume nu voia să mai rămîie o dată însărcinată...

Unii au afirmat mai tirziu că prințul Carol „aranjase” toate dinainte ca să nu se mai întoarcă și să rămîie în străinătate cu Lupeasca — alții, că toate au fost puse la cale de Brătianu și de Știrbey și că Carol a căzut victima celor doi cumetri care se temeau de domnia lui. Mulți în fine au rămas convinși că neașteptata hotărîre a prințului moștenitor **acoperea un mister**, și cite legende nu s-au creat! Nu s-a spus că prințul a surprins pe Știrbey după perdele, în camera reginei, și l-a palmuit? Nu s-a povestit că a trimis lui Brătianu o scrisoare prin care-l prevenea că nu era loc în România pentru amîndoi și că unul din ei trebuia să dispară? Nu s-a scris că **moralitatea** lui (!!) n-a putut să se împace cu „moravurile desfrîinate” ale reginei și cu „coarneaule ilustrului său părinte”? Nu s-a șoptit că „o dramă îngrozitoare”, fără să se a-rate care, dar care se va afla odată, a determinat neașteptatul gest al moștenitoru-i tronului?

Prințul Carol a fost în mare parte răspunzător de crearea acestor legende, care îi conveneau, ca să acopere mirșăvia faptei sale. A lăsat într-adevăr un vâl de mister să planeze, de la început pînă la sfîrșit, asupra evenimentelor care au precedat hotărîrea sa, hotărîre pe care nu a justificat-o decît prin argumente lăaturalnice sau

prin invocarea unor fapte pe care le tănuia. Cînd s-a înapoiat în țară prima mea întrebare a fost: „De ce ai plecat?” — întrebare la care mi-a răspuns: „**Am să-ți spun odată** — și ai să vezi că am avut dreptate...” Nu mi-a spus însă niciodată nimic. Și tot așa a fost și cu alții. În interviul pe care l-a dat ziaristului danez Bogholm și care a fost publicat în ziarul francez „**Le Matin**” din 7 ianuarie 1926, și în care s-a arătat pe rînd monarhist, țărănist și fascist, prințul Carol a explicat dezertarea lui prin faptul că „Brătianu a căutat să-l silească să renunțe la tron”. Adică cum? El, care nu putea să-l suferă, a plecat tocmai ca să facă plăcerea lui Brătianu? Fiindcă se supărase că zisul Brătianu nu-l numise în Consiliul de Regentă, pe timpul absenței regelui **din țară?** Motivatul măr-turisit era copilăresc. În actul său oficial de renunțare, n-a dat nici măcar atît...

Dacă prințul Carol ar fi dispărut din istorie după **fapta sa** din decembrie 1925, e probabil că așa fi rămas și eu nedumerit asupra resorturilor care l-au aruncat dincolo de graniță și mi-aș fi făurit probabil și eu o legendă întemeiată pe puțin ce cunoșcusem **dintr-insul pînă atunci**, puțin care nu îi era defavorabil de loc. Din nenorocire, evenimentele ni l-au readus în 1930 (și cu cîtă nădejde l-am primit!) și l-am **păscut zece ani!** Am văzut lîmpele în su-fletul lui de veleitar, și mi-am lămurit pe deplin și actul din 1925. Preme-ditare? Brătianu? Știrbey? Moralitatea reginei? Complot? Mofturi! Fuga lui n-a fost decît fapta unui degenerat priapic care a dat cu piciorul la tot ca să satisfacă acel „libido” pe care Freud l-a analizat atît de bine în

lucrările sale. Că în mo-mentele lui de depresiune nervoasă s-o fi gîndit la o renunțare la tron ca să scape de tot ce îi sta în calea pornirilor sale erotice, e foarte posibil — dar ca să fi făcut un plan de evadare e exclus. Că ura cu toată încăpățînarea lui de nevropat și pe Brătianu și pe Știrbey — că nu iubea pe mumă-sa este iarăși sigur, dar ca să le fi sacrificat viitorul său de rege — este și mai exclus.

Ipoteza unui complot între Brătianu și Știrbey trebuie și ea exclusă, deși și unul și altul nu-l puteau suferi. Brătianu era foarte tulburat de ideea unei întotdeauna posibile schimbări de domnie, mai ales că regele Ferdinand era de sănătate subredă și se întreba cu îngrijorare ce va da Carol după suirea lui pe tron. Dar de aci pînă „a complota” era deosebite mare. Și în tot cazul asemenea complot nu putea fi pus la cale cu complicitatea victimei. S-a spus că Brătianu a fost acela care a trimis pe Lupeasca după prinț ca să-l ademenească și să-l hotărască la ruptură. Mai tirziu, Brătianu mi-a dezmințit cu energie faptul, și Condiescu mi-a mărturisit — era în toate confidențele îndrăgostiților — că Lupeasca a părăsit Bucu-reștii în secret a doua zi după plecarea lui Carol, care n-a aflat decît la Londra despre prezența ei la Paris.

Nu incăpe îndoială că toată lovitură a fost pusă la cale de Lupeasca și că Carol, care și-a găsit într-însa femeia ce l-a îngenuchiat pe viață, s-a supus, ca un căzut și decă-zut ce era [...]. Femeie deșteaptă Lupeasca și-a dat seama că lucrurile nu mai puteau merge cum mergeau, că criza era iminentă și că un deznodă-mînt era fatal. Carol trebuia să lichideze fie căs-nicia sa cu principesa Elena, fie legătura sa cu dînsa. Și cum îl știa slab

* Călătoria regelui din 1925 la Paris și la Londra.

și influențabil, s-a temut că sechestrat și despărțit eventual de dînsa, sub presiunea regelui, reginei și guvernului, scăpat de sub influența sa directă, să nu se scuture de jugul ei, într-un moment de luciditate sexuală, cum făcuse deja cu Zizi Lambrino. La o precară legătură cu principele moștenitor al României, Lupeasca a preferat una pe viață cu principele Carol de Hohenzollern, și a hotărît să se prăbușească cu dînsul de gît într-un scandal din care nimeni să nu-l mai poată scoate. După spusele lui Condiescu, d-na Lupeasca a încercat de mai multe ori să convingă pe prinț să plece cu dînsa, fără să-l poată aduce la o decizie. Probabil că veleitățile sale de renunțare la tron erau consecutive acestor scene [...]. Văzînd că nu-l poate hotărî să fugă cu dînsa, afurisita femeie a găsit în neașteptata trimitere a prințului la Londra un foarte nimerit prilej să-și încerce norocul, și a plecat dintr-o dată.

Singur, între [...]] damei — Carol a fost un om pierdut. E probabil că a încercat să reziste, dar a fost învins, și restul se cunoaște. Că a luptat, că n-a fost el inițiatorul în această dramă, o dovedește decepțiunea cu care a primit pe Costică Hiott la Milano cînd acesta i-a prezentat la semnătură actul de renunțare, o dovedesc lacrimile pe care le-a vărsat după semnătură⁴, o dovedesc ideile de sinucidere, naive și copilărești, care i-au trecut un moment prin minte. Într-adevăr, în scrisoarea adresată reginei⁵, prin care anunța părinților săi irevocabilă hotărîre de dezertare a datoriilor sale de prinț moștenitor și de soț, Carol

a propus o soluție romantică pentru evitarea scandalului, și anume să se povestească că într-o plimbare de-a lungul lacului Garda căzuse cu automobilul în apă și se înecase... Și adăuga dezamăgitul prinț: „Cine știe dacă lucrurile nu se vor întimpla chiar așa: în tot cazul voi dispărea și nu se va mai auzi de mine...“ O ultimă dovadă că prințul Carol n-a fost „promotorul“ planului de renunțare la tron e că, îndată ce s-a trezit, a început să lucreze la recăstigare drepturilor sale, și nu și-a dat pace pînă nu s-a înapoiat în țară, în 1930, cu rizicul vieții sale.

Am spus mai sus că Brătianu și Știrbey n-au complotat contra prințului ca să-l împingă să plece, și că nu ei au trimis pe Lupeasca după dînsul. Nu e mai puțin adevărat că n-au făcut nimic ca să împiedice pe Carol să-și desăvîrșască prostia. După cum Lupeasca a profitat de prilejul pe care soarta i-l pusese la îndemînă ca să împingă pe nenorocitul prinț în prăpastie, tot astfel s-au folosit și Brătianu și Știrbey de împrejurări ca să pecetluiască în grabă o situație ce îi scăpa pe ei de un vrăjmaș personal și țara de un rege nefast. Repede, să nu se răzgîndească! Ce e mai greu de lămurit, e cum au izbutit să tragă în jocul lor pe regina Maria, care ori și cum, n-ar fi trebuit să uite sentimentele ei de mamă — care, după cum mi-a spus-o de atîtea ori, „pregătise pe Carol ca să domnească!“. Regina Maria era o mare ambițioasă și legase nădejdi mari de domnia fiu-său, Carol, socotind că va juca pe lîngă dînsul un rol covîrșitor, de „inspiratoare“. Nădejdi care de altmîntreli au fost dezmințite ulterior, căci prințul Carol, urcat pe tron, a călcat-o în picioare pînă a murit. Se vede că cei doi cumetri au convins-o că avea un rol mult mai însemnat de jucat cu

un rege minor și cu Regenta supusă...

Oricum, ce e sigur, e că regina a devenit punctul de rezistență, împotriva încercărilor de împăciuire ale regelui Ferdinand, un alt veleitar, galvanizat și el prin voința unei femei — deși la dînsul patima n-a jucat nici un rol, ci numai slăbiciunea. Atît în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 30 decembrie, cît și în audiența lui Iorga de la Cotroceni din ziua de 4 ianuarie 1926, regele Ferdinand s-a înfățișat abulic, cu ochii scurși, cu gesturi incoerente și sacadate, ca o păpușă ale cărei sfori le trăgeau alții.

Am o dovadă irecuzabilă că regina, deși făcea pe nenorocita și pe desperata de plecarea fiului său preferat, n-a voit cu nici un preț „revenirea“ lui Carol. Într-adevăr, îndată ce am aflat despre primirea scrisoarei prințului, m-am dus la Simky Lahovary, dama de onoare și confidenta cea mai intimă a reginei, și i-am declarat că îmi iau angajamentul să aduc pe Carol înapoi, dacă regele și regina (pusesem pe „rege“ de politeță) mă autorizau să o fac. Simky a fost foarte impresionat de propunerea mea, mi-a mulțumit și mi-a spus că îmi va da răspunsul pînă seara. Seara a trecut pe la noi și mi-a adus răspunsul suveranilor: **maiestățile lor îmi mulțumesc foarte mult, dar hotărîre să trimită pe Costică Hiott și deplasarea mea nu mai era necesară...**

Ori, rostul trimerii lui Costică Hiott era cu totul altul. Hiott n-a avut misiunea să împace pe răvrătit și să-l convingă să se înapoieze la datorie, ci **dimpotrivă, să-l facă să semneze fără nici o rezervă următoarea declarație de renunțare**, prin care nenorocitul își pecetluia definitiv soarta:

„Declar prin aceasta că renunț în mod irevocabil la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care în virtutea Constituției și a

⁴ Fapt mie raportat de C. Hiott.

⁵ Copia acestei scrisori mi-a fost citită de C. Hiott. Și Averescu poseda o copie pe care mi-a arătat-o în 1934.

Statutului Familiei Regale, m-am bucurat până azi ca principe moștenitor al României și ca membru al familiei domitoare.

Renunț totdeodată la drepturile ce mi-ar reveni prin legile țării asupra fiului meu și a averii sale.

Mai declar că nu voi avea nici o pretențiune asupra drepturilor la care am renunțat de bună voie și din propria mea inițiativă și mă angajez, pentru binele tuturor, să nu mă întorc în țară timp de zece ani, iar după expirarea acestui termen să nu mă întorc fără autorizația Suveranului”⁴.

Costică Hiott trăise până atunci o viață de om cunoscut. Făcându-se coadă de topor, și-a necinstit bătrânețea. Dar se încuscase cu Știrbey, și viața de Curte (!) îi tăiase toată rîvna sa de independență... Condiescu care, cu învoirea regelui, nu părăsise pe prinț și care l-a asistat în acele grele momente, mi-a povestit că Carol aștepta vizita lui Hiott cu nerăbdare, gata să cedeze la suplicațiunile lui și să se înapoieze în țară. Spre marea lui mirare, Hiott a salutat, n-a spus nici o vorbă, i-a remis o scrisoare din partea reginei și i-a prezentat nota de plată... adică declarația redactată de Constantin Porcu, rugându-l să o copieze cu mîna lui și să o semneze. Prințul a deschis scrisoarea reginei: regrete, lacrimi, reproșuri și sfaturi — dar nici o încercare de împăcare, nici aci... Carol și-a mușcat buzele, a mototolit scrisoarea și a spus: „bine”. A luat declarația, a citit-o, n-a făcut nici o observație, a copiat-o și a isălit-o, adăugînd: „Milano, 28 decembrie 1925...”

Numai după aceste lămuriri ale lui Condiescu

⁴ Nu lipsea decît formula: „Pentru cheituleii și speze va îngrijii întreținerea”! Hiott era însărcinat să li- niștească în această privință pe prinț!

am priceput de ce n-au vrut să mă trimită pe mine la Milano, și au trimis pe Costică Hiott. Pe Hiott l-am văzut la înapoierea sa, dar mi-a povestit lucrurile cu totul altfel: „Prințul n-a vrut să știe de nimic, și a semnat actul fără nici o greutate. E hotărît și pornit împotriva tuturor... Nici tu n-ai fi putut să-l îndupleci!” Dovadă că propunerea mea fusese discutată și respinsă „în comitet”, era că știuse și Costică Hiott despre ea!

Ședința Consiliului de Coroană de la Sinaia, din 30 decembrie, a fost agitată. Lumea politică fusese surprinsă de eveniment și partidele au fost silite să ia poziție fără deliberări și chibzuiri. În Partidul național lovitură a fost greu simțită, excluderea prințului moștenitor fiind socotită ca o înstăpînire și mai desăvîrșită a lui Brătianu și a Partidului liberal asupra Coroanei [...] Încît mă privea pe mine, dezamăgirea era mare. Din cîte am povestit pînă acum s-a putut vedea că pusese mări nădejdi în viitorul rege și că politiceste mă înțelessem perfect cu el. Nu era mai puțin adevărat că fuga lui cu limba scoasă după o femeie da mult de gîndit, cu atît mai mult că faptul se întimpla pentru a doua oară. Eram nedumerit. Îmi venea greu să renunț la iluziile pe care mi le făcusem, dar mă întrebam pe de altă parte dacă se mai putea pune o temei pe mîntea unui om care renunțase la formidabila perspectivă de a stăpîni o țară, ca să alege consecutiv după două tirfe. Mă simțeam adînc afectat, dar m-am abținut de la orice comentariu public, rămînînd totuși de partea celor care dezaprobau decapitarea dinastiei, care cereau anularea actului de renunțare și o readucere a prințului pe căile normale ale îndatoririlor sale. Mănu și ardelenii, mai puțin

aproșiți de Carol, pe care-l frecventase foarte puțin — doreau totuși și ei o împăcare, din spirit dinastic, și mai ales fiindcă simțise cît preț punea Brătianu pe expatrierea moștenitorului tronului.

La țărăniști, sentimentele erau împărțite, și mult mai reci. Partid de stîngă radicală, orientat spre rășărit, monarhismul lor era cît se poate de temperat, și oamenii nu puteau să uite că de cînd apăruse pe scena politică, Coroana îi scotise ca inamicii ordinii stabilite și îi tratase în consecință. Cu sau fără Carol, dinastia nu îi încălzea. Conducătorii țărăniști n-au văzut în scandalul prințului Carol decît un nou prilej să lovească în Brătianu. Din momentul în care Brătianu s-a ridicat împotriva prințului, ei s-au declarat pentru el. Dar îi cam dezgusta și pe dinșii nesăbuitul gest și mai era și lucrătura lui Stere, cumătrul lui Știrbey, care căuta să convingă pe Mihalache „et consorts” că prilejul era bine venit pentru o apropiere a partidului de rege, care va fi recunoscut pentru concursul dat în cele mai grele împrejurări ale vieții sale. Și nu va uita nici Brătianu această mîna de ajutor... Ura împotriva lui Brătianu a fost însă mai tare și decît dezgustul provocat de rușinoasa fugă, și decît ademenirile lui Stere: Partidul țărănesc s-a plasat și el, în marea lui majoritate, împotriva celor care voiau să o sfîrșască la repezeală cu Carol.

Singurul partid — în afară de liberali, bine înțeles — care s-a pronunțat categoric împotriva prințului a fost partidul lui Averescu. Între Carol și Averescu, antipatia era reciprocă — și generalul se mai pronunțase odată la Iași, în 1918, cînd cu fuga la Odesa, pentru excluderea fugarului de la succesiunea tronului. Averescu mai avea și un motiv politic să sprijine pe Brătianu:

lepădat de opinia publică, cu popularitatea complet măcinată, cu cadre de partid rudimentare — din sul nu mai spera să ajungă la putere decât impus de șeful Partidului liberal. Înțărirea lui Brătianu față de Coroană, prin alungarea prințului, convenea deci de minune generalului, care, prin atitudinea lui, a mai tras, pe de altă parte, o poliță de recunoștință asupra adevăratului stăpân al țării.

Șefii de partide, Iorga, Maniu, Mihalache, generalul Averescu au fost convocați în ziua de 30 decembrie la un Consiliu de Coroană fixat pentru a doua zi, 31, la orele 4 p.m., la Sinaia. La acest Consiliu, în afară de guvern și de șefii de partide, au mai fost poftiți președinții corpurilor legiuitoare, Ferichide (Senat) și Orleanu (Cameră), Vaida-Voevod și generalul Coandă ca foști președinți de Consiliu, Buzdugan, primul președinte al Curții de Casație și, ca fost șef al armatei în timpul războiului, generalul Prezan. Și a mai fost poftit, „in partibus infidelium”, prietenul nostru Stere, adus pe ascuns la Sinaia, să nu-l vadă Iorga — în scopul care va apare numaidecât. Toți cei convocați au sosit la Sinaia joi dimineața 31 decembrie cu un tren special, afară de Stere, venit cu automobilul lui Știrbey. Șefii opoziției nu știau exact pentru ce fusese chemați, dacă pentru pronunțarea unei decăderi a prințului de la drepturile sale, sau pentru ratificarea unei renunțări a acestuia. Precizez faptul mai ales pentru Iorga, Maniu și Mihalache, pe care i-am dus la gară și care, pînă în acel moment, nu fusese lămurit. Demersul lui Costică Hiott (în ce privea rezultatele lui), ca și scrisorile schimbate cu prințul Carol fusese ținute secrete — și se spusese celor chemați că „Maiestatea Sa îi va primi succesiv în audiență înainte de

Consiliu și îi va pune în curent cu situația”.

Scopul urmărit de guvern era să obție **unanimitatea** în Consiliul de Coroană, ca să taie lui Carol orice velleitate de revenire asupra hotărîrii sale. Pentru atingerea acestui scop, trebuiau ademeniți recalcanții: Iorga, Maniu, Vaida și Mihalache [...]

Ședința Consiliului de Coroană s-a deschis la orele 4 după amiază. Deschizînd ședința, regele a început prin a declara că **n-a convocat Consiliul ca să-i ceară un sfat, ci ca să-l pună în cunoștință cu o hotărîre luată și să ceară membrilor săi să-l ajute să aducă la îndeplinire această hotărîre...** Această „intrare în materie” n-a fost reprodusă în nici o dare de seamă, și nici menționată în comunicatele oficiale. Ea a fost însă determinantă pentru atmosfera ședinței, a cărei temperatură a scăzut numaidecît sub zero [...]

Brătianu a declarat în trei cuvinte că întreg guvernul e hotărît să sprijine înalta decizie a maiestății sale, și toți figuranții de față au declarat la fel. La orele 6,20 ședința a fost ridicată și s-a dat următorul comunicat:

„A.S.R. principele Carol, moștenitorul tronului, comunicînd în scris M.S. regelui renunțarea sa irevocabilă la succesiunea tronului și la toate prerogativele ce decurgeau din această calitate și din aceea de membru al familiei regale, M.S. regele s-a văzut nevoit să primească această renunțare și să convoace pentru azi, 31 decembrie 1925, la castelul Peleş, un Consiliu de Coroană. În acest Consiliu, M.S. regele a comunicat înalta sa hotărîre și a făcut apel la toți frunțașii țării prezenți, de a-l ajuta în executarea ei și la proclamarea A.S.R. principelui Mihai ca moștenitor al tronului.

În acest scop, în urma asigurărilor de sprijin date din partea celor prezenți, reprezentatiunea națională a fost convocată pentru luni 4 ianuarie 1926“ [...]

În zilele de 1, 2 și 3 ianuarie fierberea a fost mare în București și în toată țara. De ura Brătienilor și liberalilor, multă lume a început să se dea de partea prințului Carol și să protesteze împotriva îndepărtării sale, ori cît de blamabilă i-ar fi fost purtarea. Prietenii personali ai prințului au răspindit chiar zvonul că tot ce se istorisise despre „fuga” lui nu era exact, că Brătianu și Știrbey „îi siluise” voința și că „dreptatea” era de partea sa. Partidele politice, un moment siderate de neașteptatul eveniment, și-au revenit și ele în fire, și n-ar fi fost partide românești dacă nu s-ar fi gîndit să profite de conjunctură. La Sinaia, în fața regelui, conducătorii lor se arătau smeriți, întrecîndu-se în acea „captatio benevolentiae” care a caracterizat întotdeauna oamenii noștri politici, cu atît mai mult, cu cît erau mai democrați. La București, în sinul delegațiilor și comitetelor convocate pentru a fi puse în curent „cu situația”, sub influența cafelelor, cluburilor, cucoanelor și a străzii — oamenii s-au îndirjit. S-au îndirjit mai ales cînd au aflat cîmpunerea Regentei. Căci după noua constituție „Adunarea Națională”, compusă din Cameră și Senat, trebuie „să primească” Regenta propusă de rege pentru timpul minorității principelui moștenitor. Opoziția a socotit că pe această chestiune a Regentei putea să facă tărăboi fără să jignească direct pe rege, cum ar fi fost cazul pe chestia Carol[...]

Memorabila ședință, sau mai exact memorabilele ședințe, căci au fost mai multe, s-au ținut într-o atmosferă încordată și emoționantă, dar fără nici

un scandal și fără „lovituri politice”, cum se temuse guvernul. Se poate zice că în ziua de 4 ianuarie 1926, pulsul națiunii a bătut acolo sus, în Dealul Mitropoliei, unde după ședințele Camerei pentru înregistrarea renunțării și pentru votarea Statutului Casei regale, a avut loc și ședința Adunării Naționale pentru consfințirea desemnării Regentei.

Fiindcă a fost un moment decisiv în evoluția istorică a țării noastre, voi reproduce aci după „România”, oficiosul Partidului național, darea de seamă a acelei zile. Cei de mine vor putea astfel să-și dea întruciva seamă despre starea de spirit a celor de ieri, fără a recurge la cercetări în bibliotecă și arhive [...]

Am reproduș această dare de seamă gazetărească, ca să dau o idee de felul cum s-au înfățișat partidele noastre în ceasurile de mare tulburare provocată prin nesăbuitul gest al principelui moștenitor. Grijă fiecăruia „să nu se strice” cu Coroana și să se folosească de împrejurări ca să lovească cît mai tare în guvern, apare lămurită. Dinasticismul altor oameni fără tradițiuni monarhice, coborîtori direcți și succesori de tarabă ai „roșilor” care voiau să înlăture în 1871 dinastia și din mijlocul căroia se ridicase baronul de Hahn (D.A. Sturdza) — s-a conturat pentru ochii observatorului obiectiv tot atît de fărmec ca învinuirea adusă de opoziție, guvernului, că lăsase Coroana descoperită. Parcă putea guvernul să primească sau să nu primească renunțarea prințului moștenitor la tron! Singurul care putea și trebuia să se pronunțe în această schimbare pe linia de devoluțiune a Coroanei, era regele. Era unul din puținele acte constituționale în care regele nu putea fi acoperit de guvernul său. Guvernul, ca și Parlamentul, nu era

chemat decît să ia, sau să nu ia act de hotărîrile suveranului, ca șef al dinastiei. Pe de altă parte, lăsînd constituția la o parte, din punct de vedere pur omenesc, toată drama se desfășurase în sinul familiei regale și în jurul regelui. Că vor fi contribuit întruigile cutăruia sau cutăruia la o anumită întorsătură a evenimentelor, e altă chestie. Intrigați sint pretutindeni și intrigi se urzesc peste tot locul; vina este a celor ce nu se feresc și se lasă prinși în mrejele spurcate... Toți cei ce se îndignase împotriva demiterii lui Carol ar fi trebuit să aibă curajul să lovească în rege și în regină, nu numai în Brătianu, vinovat numai de a fi executat ordinele suveranilor cu prea multă plăcere, și de a fi aruncat undelelemn pe foc.

Cu toate că puternica aripă a istoriei filfise o clipă deasupra ședințelor din 4 ianuarie, pe fețele celor prezenți se citea numai lăcomia de putere; în ochii lor sîcinea ura împotriva celor înscăunați și sufețele lor de iobagi politici erau cuprinse de singura străduință de „a se plasa mai bine” pe drumul ce ducea la guvern. Vorbeau oamenii ca să fie auziți la Cotroceni și să li se dea o notă bună la examenul de conștiință pe care-l treceau...

Caracteristică, în această privință, a fost atitudinea lui Maniu, care, deși atît în Consiliul de Coroană de la Sinaia, cît și la Camera în ziua de 4 ianuarie, se arătase cît se poate de respectuos față de voința regală, a socotit totuși că declarațiunea citită de Iorga, colegul său de șefie, putea să-l compromită, și a simțit nevoia să facă și el, personal, o declarațiune mai categorică de supunere. Cum nu putea să o mai facă în Cameră (unde n-a vorbit decît despre Regentă) după Iorga, fără să supere pe acesta, a făcut-o în afară de Cameră, dic-

tînd-o reprezentanților presei, după sfîrșitul istoricelor ședințe. Pentru completarea tabloului schițat mai sus, dau aici și aceste cuvinte ale semîșefului Partidului național:

„Nu cred că chestiunea succesiunii la tron trebuie atrasă între problemele vieții politice. Prin hotărîrea adusă, ori care ar fi fost anterior părerile personale, chestiunea s-a rezolvit în mod îndesutabil.

Ținerea ei la suprafață nu poate folosi nimănui, cel mult dușmanilor noștri, deci trebuie fără întîrziere scoasă din discuția publică. Avem atîtea probleme mari de stat de discutat și de rezolvit, încît ar fi o neiertată greșală dacă am distrage de la ele atențiunea publică prin discutarea acestei chestiuni.

Durerea înduioșatului pîrînte nu trebuie să o împovărăm stîrnind pe tema aceasta noi frămîntări sufelești suveranului.

Sper că aceasta o va înțelege fiecare”.

Mulțumit de acest supliment de ploconeală, domnul prezident și-a șters obrazul cu hîrtia pudrată care nu-l pîrșea nici o dată și a coborît maiestuos Dealul Mitropoliei încadrat de cițiva Severdani și de cițiva Popamani. Ajuns în piața Bibescu și-a scos masca și a redevenit carlist în conversația sa familiară cu cei ce-l însoțeau. Căci Maniu a trecut prin patru faze: a fost carlist de la 4 ianuarie 1926 la noiembrie 1928, regentist de la noiembrie 1928 la 6 iunie 1930, din nou carlist din iunie 1930 pînă în decembrie 1932 și anticarlist de la ianuarie 1933 înainte. Departe de mine gîndul de a insinua prin aceste schimbări de atitudine o lipsă de consecvență. Maniu a fost cel mai constant om politic din țara noastră: n-a urmărit întotdeauna decît interesul său și nu e vina lui dacă acesta l-a purtat cînd cu

Carol, cînd împotriva lui Carol...

Dacă în fața sau în auzul regelui fiecare politician s-a încadrat în plotonul de execuție a prințului Carol, departe de ochii și de urechile lui Ferdinand fiecare și-a reluat libertatea de gîndire și de simțire. Ura împotriva lui Brătianu era atît de mare, încît mai toată lumea a simpatizat cu prințul, cu tot scandalul dezlănțuit în jurul lui, cu toată plecarea lui rușinoasă. Părăsirea tronului numai pentru plăcerea unei împăcheri cu o tîrfă era atît de neexplicabilă pentru un om în toată firea, cît misterul de care era înconjurată această plecare atît de nepătruns, încît legendele au început să-și facă drum, legende care transformau trăsnaia unui erotoman sadic în sacrificiul unui suflor de elită dezgustat de turpitudinile familiei sale. Lupeasca cădea în născocirea acestor legende pe planul al doilea. O luase martirul cu dînsul, ca să nu fie singur și să se distreze, cum ar fi luat un cățeluș iubit sau o colecție de timbre. Autorii de legende mersese pînă la absurd, afirmînd că Carol propusese principesei Elena să fugă împreună, și că nu-și încărcase bagajele cu Lupeasca decît după refuzul principesei! Ce e mai ciudat — așa încep toate psihozele — e că această poveste era crezută chiar de oamenii ce fuseseră în curent cu scenele violente dintre cei doi soți princieri, cu plingerile desperale și cu cererile de ajutor moral adresate de prințesa regelui și reginei! Afară de liberali — interesați în afacere — și de averescani — atît de puțin numeroși — toată lumea era pentru Carol. Problema înapoierii lui s-a pus astfel de a doua zi după votul adunărilor naționale care pecetluia ca definitivă renunțarea sa la tron.

Comitetul executiv al Partidului național fusese

convocat pentru ziua de 5 ianuarie. În această ședință „în intimitate și fără publicitate” lorga și-a dat drumul și a judecat cu severitate actul săvîrșit de rege, act a cărui răspundere a pus-o în seama reginei, împinsă de Știrbey sub inspirația lui Brătianu. Mai moderat, Maniu a vorbit în același sens, aducînd însă numai acuzaări acoperite. Au vorbit o droaie, și toți la fel.

După ce s-au răcorit, oamenii au votat, după obiceiurile noastre politice, un fel de moțiune care conținea exact contrariul de ce spusese: partidul se înclina înaintea voinei regelui și declara chestiunea renunțării principelui Carol ca tranșată și definitiv înclisă. Moțiunea era pentru public și pentru urechile urechintului... Bine înțeles, această primă parte a moțiunii era completată cu cele mai „strașnice” învinuiri la adresa lui Brătianu (tot pentru urechile regelui).

La țărăniști atmosfera era tot pentru Carol, dar mai calmă — căci la dîinșii intervenise prietenul lui Știrbey, Stere, ca să mai domolească spiritele. Totuși, prințul Carol fiind pentru moment cea mai bună „falcă de măgar” pentru a lovi în Brătianu, o luase și țărăniștii în mină, și îi trăgeau cu dinasa. Cafenelele, restaurantele, saloanele începuseră ele să o ia razna. În presă, numai „Viitorul” liberal și „Adevărul”, sub influența lui Stere, erau anticarliste; toate celelalte gazete simpatizau cu prințul, mai mult sau mai puțin pe față de teama cenzurii.

Curentul carlist a mers astfel tot umflîndu-se și, cum era clandestin, putea deveni periculos [...]

Deși scriu aci amintirile mele, m-am învîrtit în jurul altora în cele cîteva file consacrate însemnatului eveniment. Dacă n-am spus nimic despre mine și despre atitudinea mea, sau

aproape nimic — n-am făcut-o din modestie, ci fiindcă nu aveam nimic de povestit: în toată această nenorocită afacere m-am ținut cît am putut mai mult la o parte. Poate că din toți am fost cel mai atins prin fața prințului. Deși ne văzusem rar, fusesem desigur omul cel mai legat politiceste de dînsul. Ne pricepusem din două cuvinte și pusesem temeriuri mari, în planurile noastre, unul pe altul. Pentru mine, plecarea prințului a însemnat o prăbușire, nu atît fiindcă plecase, dar fiindcă plecase cum plecase. Dacă ar fi fost o plecare onorabilă, determinată, cum s-a încercat să se spună, prin-un sentiment de neputință față de situațiuni inadmisibile, imposibil de îndreptat, m-aș fi pus în fruntea carliștilor, ași fi înfruntat ori ce prigoană, ași fi trecut peste toate obstacolele și nu m-ași fi lăsat pînă n-ași fi adus pe prinț înapoi. În nădejdea că toate cîte se spuneau în sferele guvernamentale nu erau decît patimă și calomnie, mă oferisem să plec la Milano și să aduc pe răzvrătit înapoi. Cînd mi s-au deschis ochii însă, și am văzut cum stau lucrurile, o mare descurajare și un mare dezgust m-au cuprins [...]

Un sentiment de decență și acea mică flacără a prieteniei care nu se stinge odată ce a fost aprinsă, m-au împiedicat să iau poziție contra — dar dezamăgirea fusese prea mare ca să mă pun luntrepunte pentru. Am stat la o parte, fără să mă amestec în toată cearta — și în așteptare. Se putea prea bine ca toate să se schimbe, ca Carol să sfîrșească prin a-și da seama de marea greșală ce săvîrșise și lăpădîndu-se de Satana, să mai poată fi utilizabil. Toate se puteau... și s-au putut, dar nu cum le-am dorit eu!

(Va urma)

MESAJE DE SALUT

KHALED BELKHODJA

Profesor la Universitatea din Tunis

În momentul în care legăturile de prietenie dintre România și Tunisia cunosc o nouă dezvoltare, Secția de studii istorice de la Universitatea din Tunis își exprimă deosebita satisfacție față de apariția revistei *Magazin istoric*. Această revistă ne va permite să urmărim mai îndeaproape evoluția cercetărilor istorice în țara dumneavoastră, care a cunoscut în trecut momente ale destinului istoric asemănătoare celui al Tunisiei, atunci când provinciile Daciei și Africii aparțineau aceleiași mari comunități care a fost Romanitatea. Istoricii tunisieni vor fi bucuroși să colaboreze, pe măsura puterilor lor, la lucrările revistei *Magazin istoric*, căreia îi urează din toată inima succes.

BASIL DAVIDSON

Africanolog britanic

Cred că atunci când adresez cele mai bune urări și felicitări istoricilor români pentru publicarea unei noi reviste exprim nu numai gândurile mele, ci și ale multor cercetători din domeniul africanologiei.

Mulțumită transformărilor ample și pozitive care au avut loc în lume, studiul istoriei a depășit într-un front larg vechile bariere ale etnocentrismului și istoria propriului popor poate fi acum — și chiar este într-o măsură tot mai mare — pusă în legătură cu istoria tuturor popoarelor de pe pământ.

Magazin istoric, noua publicație românească va aduce cu siguranță o contribuție valoroasă în cadrul acestui important proces de largă difuzare a științelor istorice.

JACQUES FREYMOND

Directorul Institutului universitar de înalte studii internaționale din Geneva
Președintele Asociației Internaționale de Științe Politice

Istoricii din domeniul relațiilor internaționale, ca și toți cei ce se străduiesc pentru dezvoltarea legăturilor culturale între țările Europei, vor fi deosebit de feriți să ia cunoștință de nașterea unei noi reviste de istorie în România. Aceasta le va îngădui să cunoască mai îndeaproape lucrările colegilor lor români.

Vom urmări cu interes activitatea revistei *Magazin istoric*, căreia — dumneavoastră ca și noi — îi prezentăm cele mai bune urări.

Prof. dr. STANISLAV HERBST

Președintele Societății istoricilor polonezi

Istoricii polonezi transmit cele mai bune urări noii publicații *Magazin istoric*. Noua revistă românească, care apare începând din anul 1967, înseamnă încă o contribuție pusă în slujba popularizării științei istorice, în slujba cultivării gândirii creatoare în domeniul istoriei, în slujba adâncirii bazei umaniste de apropiere și cunoaștere între popoare și, îndeosebi, între popoarele țărilor socialiste frățesti.

Acad. V. M. HVOSTOV

Directorul Institutului de istorie a
Academiei de Științe a U.R.S.S.

Urez noii reviste de istorie *Magazin istoric* cele mai mari succese în activitatea ei.

Crearea revistei deschide noi posibilități pentru istoricii români în dezvoltarea științei istorice marxist-leniniste.

Îmi exprim nădejdea că revista va contribui la întărirea în continuare a colaborării dintre oamenii de știință români și sovietici, în elaborarea problemelor actuale ale științei istorice care se situează ferm pe pozițiile internaționalismului socialist.

Acad. prof. DIMITAR KOSEV

Rectorul Universității din
Sofia Directorul Institutului
de istorie al Academiei de
Științe a R. P. Bulgaria

Urez noii publicații succese în munca nobilă începută în acest an. Răspîndirea cunoștințelor istorice și în mod deosebit a istoriei relațiilor culturale dintre popoarele noastre frățești va contribui într-o măsură deosebit de importantă la o și mai bună cunoaștere reciprocă, la întărirea colaborării și prieteniei dintre poporul român și poporul bulgar. Nu mă îndoiesc că noua revistă *Magazin istoric* va contribui din plin la realizarea acestei sarcini de onoare.

ANDRÉ MAUROIS

Memburu al Academiei Franceze

Urez bun venit în lumea culturii europene acestei noi publicații românești, *Magazin istoric*, care va fi consacrată problemelor de istorie. Nimic nu poate fi mai folositor pentru a uni popoarele din Europa noastră decît de a le face să devină conștiente de istoria lor, de-a lungul căreia ele au obținut împreună mari înfăptuiri.

Voi urmări cu simpatie studiile revistei dumneavoastră.

ANDRÉ MIRAMBEL

Memburu al Institutului Franței Directorul
Institutului neocelenic din Paris

Vom fi numeroși cei care în Franța, ca și în alte locuri ale lumii, ne vom bucura de a urmări apariția în fiecare lună a noii reviste românești consacrată problemelor de istorie. Noi salutăm în apariția revistei *Magazin istoric*, inițiativa oamenilor de știință din România. Acest periodic oferă un avantaj dublu și real: al unei frecvențe precise și al unei înalte tinute științifice. Oamenii de știință francezi, alături de cei din alte țări, nu vor fi surprinși, întrucît România a dobîndit de multă vreme un meritat prestigiu în domeniul studiilor și lucrărilor de istorie.

Sîntem bucuroși ca, salutînd evenimentul apariției noii publicații, să reînnoim omagiul adus științei prietenilor noștri români.

GASTONE MANACORDA

Directorul revistei „Studi istoriei“

În momentul în care apare primul număr al revistei *Magazin istoric*, vreau să vă adresez în numele Comitetului de conducere și din partea colaboratorilor revistei italiene „Studi storici“, publicată de „Institutul Gramsci“ din Roma, cele mai bune urări de succes. Urez cele mai frumoase realizări în munca dumneavoastră și îmi exprim dorința de a stabili o fructuoasă colaborare. Vă rog să primiți din partea mea cele mai sincere salutări de început de drum.

Saluturi încredințate revistei *Magazin istoric* prin colaboratorii noștri:
A. Chiari, G. Dascal, I. Gheorghilă, H. Liiman, I. Nicolaescu, S. Podină,
C. Linte, Cr. Popișteanu.

Columna lui Traian

HISTORIA MAGISTRA VITAE

Acad. Tudor Arghezi

Președinte de onoare
al Uniunii Scriitorilor

Emoția mă stăpînește că sînt dator să semnez cîteva silabe în fruntea acestei reviste, a mult scumpei obștii românești, care-i pravila și religia poporului nostru, atît de încercat și biruitor douăzeci de veacuri în șir.

Cine se gîndea acum o sută de ani că vorbirea românească a plugarilor va ajunge limbă internațională, care se învață astăzi la Paris, în Sorbona ?

Nunc perpetuam et in saecula saeculorum.

Tudor Arghezi

Acad. Constantin Daicoviciu

Președintele
de științe
a Academiei

Secției
istorice

Omul a simțit, din cele mai vechi timpuri, o irezistibilă curiozitate de a cunoaște faptele și oamenii trecutului, ca și dorința de a se orienta în spațiul mai apropiat sau mai îndepărtat ce ne înconjoară ; tot astfel simțea omul nevoia cuprinderii cu mintea și cu sufletul a vremurilor și oamenilor care i-au precedat. Nu este deloc întîmplător că primețiile istoriei propriu-zise sînt atît de strîns legate de cercetarea în spațiu, de geografie și etnografie. În formă de cîntece bătrînești sau de povestiri în versuri, generațiile mai tinere luau cunoștință de cele ce s-au petrecut înaintea lor. Acest trecut, cu faptele lui și cu înaintașii ridicați la rangul de eroi, constituia pentru ascultători nu numai o înaltă învățătură, dar avea și darul de a desfăta și însușești.

De aici și caracterul îndoit al istoriei în antichitate : de cunoaștere (știință) și de artă, aspectul din urmă fiind adeseori precumpănitor, ca unul ce servea mai eficient scopul educativ al istoriei. Deși pentru istoricii antichității grecești și romane istoria nu constituia în primul rînd o știință, și cu atît mai puțin o știință exactă cum o înțelegem noi astăzi, ar fi totuși greșit să considerăm pe istoricii antici lipsiți de simțul și răspunderea adevărului. Tucidide, grecul, ca și Tacit, romanul, își făceau un titlu de glorie din a înfățișa faptele „fără ură și fără părtinire”, adică, am zice astăzi, obiectiv — iar Cicero stabilea a nu spune nici un neadevăr, iar în al doilea rînd, de a nu ascunde nimic din ceea ce este adevărat.

Lipsită de o concepție științifică asupra mersului istoriei societății omenești, istoriografia antică se găsea în acel impas pe care atît de pregnant îl exprima pentru situația din antichitate desepărata exclamație a istoricului roman Salustiu: „E greu de a scrie istorie”. Verdictul este perfect valabil și pentru istoriografia de mai târziu, a evului mediu și a epocilor moderne și contemporane burgheze.

Cu toate aceste carențe, trebuie să recunoaștem că anticii au dat istoriei marele și fundamentalul ei rost: de a fi învățătoarea vieții — *magistra vitae* —, dar nici să se reducă la o seacă constatare de fapte interpretate arid, ci e de dorit, ba chiar necesar, ca povestirea istorică să îmbrace și haina însuflețitoare, mobilizatoare și educativă a măiestriei artistice.

Nici strădaniile generațiilor de istorici care s-au perindat de-a lungul secolelor ce au urmat antichității, de a ridica istoria pe pedestalul sigur al științei nu s-au realizat, ele împlecindu-se în variate și rătăcite teorii asupra esenței, caracterului și rostului istoriei. Abia pe la mijlocul secolului al XIX-lea începe să se cristalizeze noțiunea clară despre istorie și legile ei. Materialismul dialectic, ca formă de gândire, aplicat la legile dezvoltării societății ca materialism istoric, elaborat de clasicii marxismului, a putut să dea istoriei caracterul și însușirea de disciplină eminentă științifică, bazată pe cunoașterea și interpretarea obiectivă a fenomenelor petrecute în sinul societății umane de-a lungul mileniilor.

Concepția materialist-istorică marxistă, acordind poporului nu numai rolul de creator al bunurilor materiale și spirituale, ci și pe acela de principal făuritor al istoriei, dă posibilitatea istoriografului de a înfățișa mai just trecutul, cu tot ceea ce el constituie pozitiv și progresist, lăsînd, în același timp, și personalităților conducătoare meritele strălucite de înfăptuitori ai voinței populare. Și tot ideologia marxistă despre lume și societate face ca studiul istoriei să plămădească în mintea și sufletul oamenilor cel mai curat și mai nobil patriotism socialist, o dată cu trezirea și consolidarea conștiinței de măreată solidaritate internațională proletară.

Abia acum istoria poate fi considerată și acceptată, fără nici o rezervă, ca o adevărată învățătoare, ca o autentică școală, în stare nu numai de a informa și instrui, ci — uzînd de mijloacele literar-artistice, de care nu trebuie să fie lipsită nici o scriere istoricească — și capabilă de a mobiliza și însufleți masele pentru un viitor tot mai luminos, tot mai sigur și mai fericit. Acum putem spune: istoria este „*magistra vitae*”.

Menținîndu-și calitatea de *magistra vitae*, neabătîndu-se de la menirea ei de educatoare și mobilizatoare a maselor, păstrîndu-și neștirbit înaltul ei nivel științific și ideologic, știința istorică din Republica Socialistă România își va îndeplini, fără greutățile ce o apăsau în trecut, importanta sarcină de a fi o forță vie în făurirea societății noastre române socialiste.

C. Douion

Acad. Andrei Oțetea

Directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei

La ce servește istoria? e o întrebare pe care oamenii și-au pus-o o dată cu apariția istoriei. Părintele istoriografiei, Herodot, s-a simțit dator să-și justifice opera prin utilitatea sa. El declară că s-a îndemnat a scrie pentru ca „faptele săvîrșite de oameni

să nu se uite cu timpul". Dacă a simțit nevoia să păstreze întimplările trecutului, e că le atribuie facultatea de a servi ca învățătură. Prima istorie a apărut deci o dată cu justificarea sa, care a fost împărțită până în timpul Renașterii. Guicciardini și Machiavelli au extras din istorie maxime de guvernământ pentru instruirea oamenilor de stat și au alcătuit adevărate tratate de conduită politică.

După revoluția burgheză din Franța, istoria a fost folosită ca o armă de emancipare politică și socială. Impotriva claselor stăpînitoare, care invocau trecutul pentru a-și justifica stăpînirea, exponenții opoziției democratice și liberale au făcut apel la istorie pentru a combate privilegiile aristocrației funciare și a răspîndi ideile revoluționare. Pretutindeni, istoricii au căutat în studiul trecutului dovezi că drepturile și privilegiile nobilimii se întemeiază pe cucerirea și spolierea poporului băștinaș aservit.

Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu au procedat la fel. Ei au făcut din istorie un mijloc de a întemeia și consolida naționalitatea română. Bălcescu era convins că prin *Istoria Românilor* sub *Mihai-vodă Viteazul* are să pună „piatra de temelie a unității naționale”. Kogălniceanu susține aceeași idee. „Istoria românească să ne fie mai ales cartea de căpetenie, să ne fie paladiul naționalității noastre. Într-însa vom învăța ce am făcut și ce trebuie să mai facem, printr-însa vom prevedea viitorul, printr-însa vom fi români”, adică printr-însa vom constitui, peste diviziunile regionale ale Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei, o națiune română.

Kogălniceanu îmbină funcția social-politică cu cea educativă a istoriei, făcînd din popor — „izvor al tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără de care stăpînitorii n-ar fi nimic” — principalul subiect al istoriei. Prin aceasta, el deschide perspectiva unei concepții mai profunde a istoriei.

Nicolae Iorga și-a pus toată prodigioasa lui activitate de istoric în slujba unității naționale, integrale. „Ideea unității naționale m-a preocupat, spunea el, toată viața, pe un timp cînd ea era socotită ca o nebulă”. Cînd, în 1918, și-a văzut visul cu ochii, el a continuat să desfășoare aceeași activitate, dar pentru apărarea integrității și suveranității naționale. Viziunea unitară a neamului românesc de pretutindeni nu l-a părăsit nici atunci cînd, după capitularea Franței, totul părea pierdut. Toată activitatea lui din ultimii zece ani ai vieții a fost, în fața amenințării hitleriste, un mesaj de încredere în „eroismul nemuritor al popoarelor” și în biruința finală a cauzei noastre.

Nici Kogălniceanu, nici Iorga nu se ridică la ideea care face din istorie un proces de dezvoltare continuă, sub acțiunea unor legi obiective. Ca toți romanticii, Kogălniceanu își trage învățătura din situații, fapte sau evenimente izolate și considerate ca identice cu situațiile și evenimentele la care le raporta. Or, istoria se compune din evenimente unice, originale, care nu se reproduc niciodată, fiindcă condițiile în care se petrec nu sînt niciodată aceleași. Deci istoria nu poate oferi „reguli de purtare”.

La ce servește atunci istoria? Marxismul a răspuns la această întrebare, făcînd din istorie dezvoltarea dialectică a modului de producție și a luptei celor asupriți împotriva asupritorilor. Dacă istoria dezvoltării sociale e înainte de toate istoria dezvoltării producției, istoria modurilor de producție care s-au succedat în cursul vremilor, istoria producătorilor de bunuri materiale, a maselor muncitoare, care prin lupta lor necurmată împotriva asupririi vor izbuti din etapă în etapă să îngrădească și la sfîrșit să suprimă exploatarea, adevăratul făuritor al istoriei este poporul.

Cunoașterea legilor dezvoltării istorice permite cercetătorilor să aprecieze faptele istorice în perspectiva viitorului și să considere trecutul și prezentul din punctul de vedere al devenirii. Partidele comuniste și-au bazat pe studiul istoriei țării lor programul, tactica și strategia, pentru a le adapta condițiilor istorice și specificului național din momentul acțiunii lor. Marxismul gîndește în categoria timp istoricește și pentru el noțiunea de progres e un principiu diriguitor. Credința în progresul general și în biruința finală a dreptății sociale e o consecință directă a marxismului. Ea oțelește

caracterul luptătorilor pentru emanciparea muncii și întărește sentimentul de solidaritate internațională a proletariatului.

Istoriografia marxistă ne învață să prețuim moștenirea culturală a poporului nostru și să preluăm partea pozitivă din opera înaintașilor noștri și să continuăm, în spiritul vremii noastre, munca seculară săvârșită de ei. Istoria e pentru marxisti un admirabil instrument de educare a patriotismului, nu în sensul șovin al disprețului și urii pentru alte popoare, ci în spiritul înțelegerii și cooperării internaționale. În zilele noastre, când toate popoarele depun cele mai mari eforturi pentru a lichida diferendele care le separă și pentru a crea o atmosferă de conviețuire pașnică, istoria are un rol capital de jucat. Noile orizonturi care se deschid în fața omului și marile răspunderi care se impun solidarității umane fac din istorie un factor important în lupta pentru cele mai înalte idealuri ale vremii noastre: progresul social, demnitatea omului și pacea. Promovind înțelegerea pentru cultura altor popoare și stimulând colaborarea internațională, istoria contribuie la formarea și organizarea unității intelectuale a colectivității umane și se afirmă ca o forță vie a apropierii între popoare.

Maliz

Ion Popescu-Puțuri

Directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Trecutul, prezentul și viitorul unui popor sînt într-o legătură indisolubilă; fiecare generație, preluînd valorile materiale și spirituale cele mai de seamă create prin truda și geniul înaintașilor, le dezvoltă și le ridică pe noi culmi, de pe care generațiile următoare duc mai departe mesajul de progres și fericire al străbunilor. Istoria este, incontestabil, un atribut al umanității.

În toate epocile mari, de cotitură în dezvoltarea omenirii, mințile cele mai luminate au căutat în pildele istoriei sensuri noi, menite să servească vremii lor. Renașterea s-a inspirat din valorile, durabile peste veacuri, create de antici; în mîinile pașoptiștilor istoria s-a transformat într-o armă redutabilă contra împilării și opresiunii; în epoca noastră, clasa muncitoare a devenit mesagerul celor mai înaintate tradiții ale popoarelor. Din istorie, cronicarii au descifrat originea comună a românilor, permanența lor de milenii pe pămîntul străvechi al Daciei; pildele lui Mircea cel Bătrîn, Mihai Viteazul, Horea, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu au însușit masele în lupta lor multiseclară, pentru libertate și progres, pentru refacerea unității țărilor române, care numai sub vitregia vremurilor „s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul”, cum spunea marele cărturar Dimitrie Cantemir. Astăzi, cînd sub conducerea Partidului Comunist Român, poporul nostru înalță tot mai sus edificiul noii orînduirii sociale, glorioasele sale tradiții progresiste își află în România socialistă cea mai deplină valorificare.

Înfățișarea obiectivă a faptelor, interpretarea lor justă de pe principiile materialismului dialectic, fac din istorie o oglindă a conștiinței de sine a poporului, un izvor de învățăminte prețioase pentru noile generații. Oare, nu în aceasta constă, în primul rînd, sensul actual al dictonului „istoria magistra vitae”? Acestui țel minunat îi servește, credem, și nou născutul Magazin istoric, căruia îi urăm din toată inima mulți ani de activitate rodnică pe ogorul fertil al științei istorice românești.

Forum

Acad. Emil Condurachi

Directorul Institutului de arheologie al Academiei

De-a lungul atitor veacuri, de cînd oamenii și-au încredințat scrisului informațiile și gîndurile lor despre întîmplările în mijlocul cărora ei trăiseră sau despre acelea pe care voiau să le smulgă uitării, istoria și istoricii, mergînd în pas cu vremea lor, au realizat numeroase, extrem de numeroase opere. Toate se înscriu în istoria ideilor la locul lor, toate exprimă mai mult sau mai puțin clar concepția vremii lor. Este deci firesc ca istoricii din zilele noastre să aibă concepția lor, mergînd și ea în pas cu vremea lor și reflectînd, la rîndul său, marile probleme ale epocii în care noi trăim.

În antichitate, sarcina pe care o avea istoria era, înainte de toate, aceea de a fi un îndreptar moral. În evul mediu, rostul său principal era de a arăta oamenilor nimicnicia lor în fața puterii divinității, singura capabilă să judece faptele oamenilor și să îndrume destinele lor. În vremea în care burghezia cîștiga tot mai mult teren în lupta sa economică și politică cu aristocrația feudală, ea promova și ideea unei ordini raționale în univers.

Veacul nostru a cunoscut, însă, o adevărată eflorescență ideologică, al cărei scop era să demonstreze, pe de o parte, că forma capitalistă de organizare a lumii este cea mai bună din cîte a putut cunoaște omenirea, pe de altă parte, că lumea nu poate fi, în fond, cunoscută și ca atare nu poate fi cunoscut nici adevăratul sens al destinului viitor al umanității.

Omenirea, în lunga sa evoluție, n-a acționat însă din senin, din jocul gratuit și steril al capriciilor sale. Clasicii marxismului au reușit, îmbrățișînd întreaga istorie a umanității, să desprindă acele legi după care se desfășoară în lume fie istoria marilor grupuri umane, fie istoria marilor personalități. Această concepție despre lume și despre viață a dat și dă istoricilor încrederea în putința lor de a cunoaște lumea și viața și, totodată, certitudinea rolului lor în efortul imens de transformare a lumii vechi într-o lume nouă. Istoria a devenit astfel din nou, ca altădată în antichitate, pe un plan superior acum, *magistra vitae*. Numai că de la rolul său de îndreptar moral pentru fiecare individ în parte, în condițiile socialismului și ale concepției materialismului istoric a trecut la acela de *magistra vitae* pentru întreaga societate, pentru popoare și națiuni, deoarece ea ne poate arăta pe ce cale a mers lumea pînă astăzi și pe ce cale poate și trebuie să meargă de acum înainte. Studiată cu obiectivitatea concepției marxiste, analizată cu răspunderea omului de știință, istoria poate și trebuie să ne învețe.

Em. Condurachi

Acad. P. Constantinescu-Iași

Președintele Societății de științe istorice și filologice

În mulțimea publicațiilor periodice care îmbogățesc știința și cultura țării noastre, apare încă una, revista „Magazin istoric”. Nici nu îndrăznesc să pun întrebarea: era nevoie ?

O asemenea revistă, care să reflecte în paginile ei și aspectele multiple ale tumultuoasei vieți pe care țara noastră o trăiește azi pe temelia socialistă, era de multă vreme cerută. Noi, ostenitori în domeniul științei istorice, ne împlinim menirea cu bogate roade; dar cunoașterea istoriei — această „*magistra vitae*” — nu aparține numai cîtorva, cei aleși întru specialitate. Istoria — așa cum o concepem astăzi — este lucrul maselor. Și maselor trebuie să le fie dăruite rezultatele cercetării istoricilor.

Am fericitul prilej nu numai de a lucra pe ogorul făuririi științei istorice, dar și de a avea legături organizatorice cu mulțimea dascălilor de istorie, care zi de zi împărtășesc adevărul istoric miilor de învățacei, cetățeni mai apoi ai republicii noastre socialiste. De multă vreme ei cer o asemenea revistă.

Dar parcă numai pentru ei era necesară această revistă? Setea de lectură istorică a marelui public este astăzi fapt de necontestat. Cunoașterea istoriei patriei și a celorlalte popoare de azi sau din trecut este exponentul celei mai elementare culturi.

Știința istoriei văzută prin concepția științifică a materialismului istoric, pusă la îndemina multora — așa cum și-a programat „Magazinul istoric” — va fi încă un sprijin ideologic în desăvârșirea societății socialiste în patria noastră.

Să salutăm cu bucurie apariția Magazinului istoric!

B. Constantinescu

Mihai Berza

Membru corespondent al Academiei, Directorul Institutului de studii sud-est europene

Historia magistra vitae? Desigur că nu, dacă e să vedem în istorie, ca anticii, o vastă culegere de „exemple” capabile să-l călăuzească pe cetățean, și îndeosebi pe omul politic, în alegerea soluțiilor practice acolo unde viața i le cere. Nu! — viața actuală — și cea de azi mai mult decât oricând — e prea nouă, prea originală în înfățișările ei, pentru ca istoria să ne poată folosi în acest chip. Și, totuși, ea rămâne o învățătoare a vieții, în sensul puterilor pe care ucenicul le trage de la maestrul său.

Istoria e o cale de cunoaștere a prezentului, așa cum prezentul e cheia ce deschide înțelegerea trecutului. Trăim într-un mediu istoric, care urcă nesfârșit în timp, așa cum trăim într-un mediu geografic, care se lărgeste treptat în jurul nostru. Orientarea într-unul, ca și în celălalt, e deopotrivă necesară.

Experiența istorică este și un spor de trăire. Orice viață cu care intrăm în contact constituie o modalitate de largire a propriei noastre capacități sufletești. Chintesență de viață, în măsura în care izbutește să-ți aducă sub ochi șirul neîntrerupt al societăților dispărute, istoria pune în slujba formării omului de azi tot ce a strâns ea din cercetarea omului de altădată.

Ajutându-te să înțelegi — și ce alta este întregul patrimoniu spiritual al omenirii, din care ne hrănim, decât un produs istoric, oricât valorile sale ar părea în afară de timp? — istoria te învață și să iubești.

Istoria este, totodată, izvor de încredere. Dincolo de înfringeri și suferințe, de împilare și mizerie, care îi fac urzeala, ea luminează mersul înainte al umanității, capacitatea de înfăptuire a ființei umane. Victorii smulse cu trudă și cu sânge, pașii spre mai bine ai înaintașilor sînt cheazăia împlinirii propriilor noastre năzuințe.

M. Nădă

Acad. George Oprescu

Directorul Institutului de istoria artei al Academiei

Acest precept este luat din limba latină, tezaur de formule scurte, impresionante, avînd un caracter lapidar, calități la care se pretează așa de bine această limbă. Au ele valoarea pe care le-o atribuim, merita ele să devină criterii de viață în eternitate, cum își închipuie unii și cum ele însele au aerul să proclame?

Ce ar însemna în fond *historia magistra vitae*? Că viața noastră ar fi lipsită de greșeli, ar fi mai fericită și mai înțeleaptă dacă am ține seama de trecut, adică de istorie, și ne-am organiza-o în așa fel încât să nu întreprindem niciodată o acțiune asemenea uneia care a avut un efect defavorabil. Iată deci o lege socială care, dacă ar fi urmată, ar face din viața noastră ceva mult mai plăcut decât cum ea se prezintă de obicei, fără riscuri inutile, fără greșeli, fără nemulțumiri.

Și totuși, viața pe care o trăiesc oamenii, și pe care au trăit-o, a fost plină de aceste neajunsuri. Este oare fiindcă preceptul nu este adevărat? Desigur că nu. Este pentru că el n-a fost aplicat întotdeauna și istoria a fost rareori *magistra vitae*. Să nu mai vorbim de ceea ce se întâmplă în viața noastră zilnică, când mai niciodată nu avem vreme să ne gândim la exemple care ar putea fi luate de model, deși în zilele noastre trecutul are rolul lui de învățător. Să ne oprim mai departe la acțiunile mari, cele întreprinse de state, de suverani, de generali comandanți de armate, unde, desigur, dat fiind consecințele pe care le au oricare din acțiunile importante, ar fi natural ca *historia* să fie o *magistra vitae*. N-am mai vedea state prăbușindu-se, armate învinse și alte asemenea mari dezastre. Este destul să ne gândim că genii militare ca Napoleon au repetat greșeli pe care le făcuseră și alte genii militare înaintea lor, numai pentru că s-au considerat mai mari decât aceștia și imposibil de învinși. Și nu mai departe decât în vremea noastră știm bine că asemenea greșeli s-au perpetuat.

Iată deci de ce *ideea historia magistra vitae* e adevărată, strălucită — în ciuda faptului că uneori oamenii nu țin seama de ea — și trebuie să rămână un îndreptar al vieții noastre zilnice.

A. Spiner

Umanistul RABINDRANATH TAGORE printre bucureșteni

Însemnare la un instantaneu fotografic

„Dacă nu te vei contopi cu viața poporului tău
Poporul își va întoarce fața de la cîntecul tău
fals

Cel care trăiește aceeași viață cu poporul
Acela va deveni drag și apropiat poporului”.

Sînt versurile pe care într-o
după amiază, în urmă cu patru
decenii, filozoful, istoricul, **socio-**
logul, poetul, dramaturgul și ro-
mancierul Rabindranath Tagore,

patriarhul literaturii indiene din
ultimul secol și unul dintre cei
mai proeminenți activiști sociali
ai țării sale le rostise în fața
unui public entuziast venit să-l

asculte în sala Teatrului Național din București.

Vizitînd România, precum și alte țări europene, spre care pornise din dorința de a descoperi punți de legătură cu popoarele Indiei pe tărîmul obștesc și spiritual, Tagore își comunica fermecat impresiile despre limba și cultura românească: „Am observat cu bucurie că există mult ritm în mișcări și multă armonie în culori. Am auzit că aveți o poezie populară interesantă (...) Aveți o limbă destinată ritmului și poeziei”.

Stînd de vorbă în urmă cu doi ani cu ministrul titular al afacerilor culturale din Ministerul Republicii India, Dl. R. M. Hajaravia, afluam că ecoul călătoriei scriitorului Tagore în România a fost consemnat favorabil în presa vremii din țara sa.

Interesul cu care cercurile intelectuale românești și în egală măsură „omul de pe stradă” — clișeul alăturat este pil-duitor — au întîmpinat pe ilustrul reprezentant al culturii indiene, venea să se adauge audienței mondiale față de opera și personalitatea unuia dintre primii laureați ai Premiului Nobel pentru literatură (1913). De-a lungul celor 8 decenii de viață (7 mai 1861—7 august 1941), Rabindranath Tagore și-a încrustat numele în sute de eseuri filozofice și povestiri pentru copii, poeme de amplă respirație și scurte poezii, drame și romane, articole anticolonialiste și studii religioase, reportaje de călătorii și analize social-economice. Profund națională, de o extremă complexitate și originalitate, trăgîndu-și seva din adîncurile pămînturilor și culturii indiene, opera multilaterală a lui Rabindranath Tagore este ancorată în viața poporului său pînă la o totală identificare a artistului și filozofului cu omul simplu, deseori erau principal al scrierilor sale literare. Călător pe marile drumuri ale Asiei, Americii și Europei, Tagore și-a manifestat asidua preocupare

pentru transformarea chipului epocii contemporane, pentru evenimentele hotărîtoare care se reflectau în destinele oamenilor și popoarelor.

Diagnosticînd colonialismul, Tagore scria: „Acest sistem de dominație nu înseamnă numai sărăcirea generală a țării, a poporului, ci și înăbușirea totală a personalității, ruină și mizerie, incultură și îndobitocire, lipsă de drepturi și umilință, cu alte cuvinte degradarea sutelor de milioane de oameni la nivelul unor «vite de muncă». Desigur este greu, foarte greu să rupi aceste lanțuri — spunea Tagore, el însuși militant de seamă pentru eliberarea Indiei — adresîndu-se popoarelor subjugate. Dar nu există altă cale spre eliberare. Greutățile nu trebuie să frîngă voința noastră”. După ce a vizitat U.R.S.S., Tagore a fost conștient că revoluția socialistă va exercita o formidabilă forță de atracție în istoria omenirii.

Pînă în cele din urmă clipe ale vieții, Tagore și-a păstrat convingerea în viitorul luminos al umanității, care va ieși victorioasă din înclăștarea cu fascismul dezlănțuit. „Eu cred — spunea el într-o profesiune de credință — că raiul poate fi văzut în lumina soarelui și în verdeața pămîntului, în frumusețea chipului omenesc, în bogăția vieții omenesci”¹.

Pe acest om se adunaseră să-l asculte scriitori și studenți, artiști și profesori în sala Teatrului Național din București, acum mai bine de patru decenii. Scriîndu-și reportajul, un ziarist denumise întîlnirea dintre Rabindranath Tagore și publicul bucureștean „o sărbătoare a sufletului”.

CRISTIAN POPIȘTEANU

¹ Articolul autobiografic „The religion of an artist” în culegerea „Contemporary Indian philosopher” 1953, p. 44.

ENIGME
ALE
ISTORIEI

Abraham Lincoln

James A. Garfield

De la Lincoln...

EUGEN PREDA

Cînd la 12 februarie s-au împlinit 158 de ani de la nașterea „marelui emancipator”, deși nu era o cifră rotundă, Washingtonul a cunoscut din nou unul din acele exerciții oratorice, care de mult au făcut faima peisajului politic american și care, într-un an preelectoral, nu lasă în afara arsenalului obișnuit nici pe morți. Reprezentanții Administrației i-au adus tribut lui Abraham Lincoln în toga continuatorilor credincioși ai ideilor sale. Republicanii nu s-au lăsat mai prejos. „Cinstitul Abe” a aparținut doar partidului lor. În consecință, pe platforma superioară a masivului Memorial Lincoln, unul din cei mai conservatori oameni politici, senatorul Edward Dirksen, a dat citire în fața microfoanelor și camerelor de luat vederi, celebrului „Mesaj de la Gettysburg” din 19 noiembrie 1863, considerat și azi drept culmea elocinței americane. În ochii imenși și orbi ai măreței statui, se răsfîrgeau sub soarele rece apele domoale ale Potomacului, dincolo de care o flăcăruie tremurătoare marchează, în cimitirul național Arlington, mormîntul altui președinte american asasinat...

Între Memorial și flăcăruia „veșnică” distanța în spațiu este foarte mică. În timp, ea sugerează un mare arc al istoriei americane, doi poli între care moartea violentă sau încercarea nereușită

de atentat au jalonat pagini dramatice, pagini care, prin numărul lor, nu pot fi întîlnite în nici o altă țară în epoca modernă în decursul unui singur veac.

Din cei 36 de președinți ai Statelor Unite, patru au murit asasinați. Alți patru au suferit în timpul exercitării mandatului. În 1963, Agenția Associated Press a stabilit că ar exista o coincidență a morții, în timpul exercitării mandatului, a președinților aleși la un interval de 20 de ani, în anii care se termină cu cifra zero. Această listă, care cuprinde președinții și anii în care au fost aleși, este următoarea: 1840 — William Henry Harrison; 1860 — Abraham Lincoln; 1880 — James A. Garfield; 1900 — William McKinley; 1920 — Warren G. Harding; 1940 — Franklin D. Roosevelt; 1960 — John F. Kennedy. De fapt, Roosevelt nu a murit în cursul celui de-al treilea mandat al său, în care a fost ales în 1940, ci în cel următor. Dacă însă întocmim unei astfel de liste relevă o pură coincidență menită să furnizeze o informație de senzație publicului, istoria asasinatului politic în Statele Unite, ca și a încercărilor nereușite de atentat asupra a doi președinți, a unui fost președinte și asupra a doi președinți aleși care nu-și prelucaseră încă funcția, evidențiază similitudini care pot părea stranie, dar nu mai puțin susceptibile la interpretări.

William McKinley

John F. Kennedy

la Kennedy

Abraham Lincoln a fost asasinat la 14 aprilie 1865, în timpul unui spectacol de teatru, după terminarea războiului civil. În acea frumoasă zi de primăvară, Lincoln a avut un program foarte încărcat. El s-a bucurat de revederea cu fiul său Robert, care se întorsese de la Appomattox, unde tocmai capitulase comandantul sudist, generalul R. E. Lee. Cînd Lincoln și soția sa, împreună cu invitații lor Clara Harris și maiorul Henry R. Rathborne, au sosit la Teatrul Ford, spectacolul începuse. Publicul se amuza copios de piesa „Vărul nostru american” a Laurei Koene. În momentul în care președintele și-a făcut apariția în lojă, în sală au răsunat ovății și desfișurarea piesei s-a întrerupt. Preocupat să-și găsească un loc de unde să poată urmări spectacolul, agentul de pază John F. Parker n-a observat că în ușa lojii fusese făcută o gaură. Asasinul, un tânăr actor de 26 de ani, John Wilkes Booth, originar din nordul Marylandului dar partizan pasionat al Confederației sudiste, s-a apropiat de ușă, s-a uitat prin orificiu pentru a constata care e poziția președintelui, a intrat în lojă și a tras. Sunetul împușcăturii aproape că s-a pierdut printre risetele celor care umpleau sala și se delectau cu desfișurarea celui de-al treilea act al piesei. Tipătul soției președintelui a zguduit sala și spectatorii au încremenit.

Booth a sărit pe scenă, și, cu toate că și a lăsat piciorul, a reușit să dispară. Aproape în același timp doi complici ai săi, Lewis Paine și David Herold, au năvălit în casa secretarului de stat William H. Seward, l-au înjunghiat și au rănit pe mai mulți membri ai familiei. O atmosferă de teroare a cuprins Washingtonul. Trupe au fost desfășurate pe străzi, făcîndu-l să semene cu un oraș ocupat.

Toate versiunile oficiale în legătură cu primul asasinat al unui președinte american concordă în a atribui complotului un caracter izolat. Mai mult, se afirmă că, inițial, cei cîțiva conspiratori ar fi urmărit numai răpirea lui Lincoln și schimbarea lui pe prizonieri sudisti. Ideea aceasta a fost abandonată. Asasinatul a sporit furia nordiștilor împotriva sudistilor și a întărit mîna partizanilor intransigenți în problema păcii, pe care Lincoln în ultima perioadă a vieții a încercat să o slăbească. Toți membrii complotului au fost executați iar căpetenia lui lichidată în mare grabă, de îndată ce i s-a dat de urmă. În biografia „Lincoln”, devenită clasică, cunoscutul poet Carl Sandburg notează: „În dimineața zilei de 26 aprilie, Booth își găsi moartea. Hăituit ca o fiară, ca un șobolan prins în cursă, el se ascunde într-o sură nu departe de Bowling Green, statul Virginia. Cineva dădu foc șurei. Înainte de

aceasta, urmăritorii trăseseră în Booth și un glonț îi străpunsese gîtul. Booth fu scos din flăcări încă în viață și așezat sub un copac. Cineva îi dădu apă ... Cînd a venit doctorul, Booth mai respira. Și-a privit miinile și a spus horcîind : « E inutil ! E inutil ! » Au fost ultimele lui cuvinte. Încotro duceau firele complotului nu s-a dezvăluit niciodată. Mulți s-au întrebat de-a lungul anilor de ce Booth, care avea și un picior fracturat, n-a fost prins viu de urmăritorii săi, anchetat și apoi judecat și condamnat. Ce „rațiune de stat” a făcut să fie închisă gura asasinului mai înainte ca istoria să înregistreze mărturia sa ? Asemenea unui sfredel, această întrebare a rămas înfîptă în conștiința Americii iar răspunsul îngropat poate pe veci.

98 de ani mai tîrziu, în timp ce pe colina Capitolului, în rotunda mare a clădirii Congresului, se făceau ultimele pregătiri pentru a expune publicului, pe același catafalc pe care zăcuse corpul neînsuflețit al lui Lincoln, sicriul lui J. F. Kennedy, milioane de oameni au fost martorii uciderii asasinului presupus. A fost pentru prima oară în istorie cînd un asasinat a putut fi urmărit, chiar în momentul în care s-a produs, de către un public atît de numeros. Mi-aduc aminte cum, în acea duminică mohorîtă de noiembrie new-yorkez, pe ecranul televizorului se succedau serviciile religioase și informațiile despre programul funeraliilor lui J. F. Kennedy. Faptul că urma să fie folosit același catafalc, nu constituia o coincidență. Era un act politic. Mă uitam la ziarele răspîndite pe o masă. Toate sugerau, într-un fel sau altul, destinul comun al lui Lincoln și Kennedy. Într-o țară în care răspîndirea radioului și televiziunii a răpit caracterul de șoc al informației tipărite, ziarele new-yorkeze au făcut, din plin, dovada resurselor de care dispune presa scrisă. Ediția de vineri 22 noiembrie 1963 a ziarului ilustrat „Daily News”, apărută la cîteva ore după aflarea știrii despre crima de la Dallas, avea ocupată întreaga pagină întâia de un mare titlu („Președintele asasinat ; guvernatorul Connally împușcat ; suspect arestat ; Johnson depune jurămîntul”) deasupra fotografiei oficiale a noului președinte, în timp ce avea loc ceremonia jurămîntului la bordul avionului Air Forces One. Pe ultima pagină însă, întreg spațiul era rezervat unei singure fotografii : Kennedy vorbind sub un portret al lui Lincoln de la Casa Albă... Oare adevărul, întregul adevăr despre asasinat va avea aceeași soartă ? Se făcuse aproape ora prînzului, cînd pe ecranele televizoarelor aflate pe canalul N.B.C. locul imaginilor de la Hyannis Port, care comunicaseră o emisiune despre starea sănătății tatălui fostului președinte, l-a luat cunoscutul subsol al poliției din Dallas. Transmisia mutăriei presupusului asasin putea începe. E atunci aceste imagini au devenit cunos-

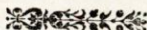
cute în întreaga lume, dar cine dintre cei care priveau atunci emisiunea, își putea închipui ce va urma ? Mai întîi a apărut Oswald înconjurat de doi agenți. Toți trei păreau că privesc spre stînga ecranului. Apoi în partea dreaptă a ecranului a apărut brusc un om văzut din spate. A răsunat o împușcătură și Oswald s-a prăbușit. În urechi îmi vijliau cuvintele parcă cuprinse de isterie ale reporterului Tom Pettit : „A fost împușcat ! A fost împușcat ! Lee Oswald a fost împușcat. Este o panică totală”. Aproape tot atît de neașteptat cum a început, emisiia s-a întrerupt. Ca și Booth, Oswald a dispărut împușcat, fără a fi judecat și fără a se fi aflat care l-a fost cu adevărat rolul. Spre deosebire de Booth, el n-a mărturisit că a participat la asasinat. Dar, ca și în cazul lui Booth și al complicilor, versiunea oficială susține că Oswald a acționat izolat.

În aceeași situație au fost descriși Charles Jules Guiteau, care l-a împușcat mortal, la 2 iulie 1881, pe președintele James A. Garfield, și Leon F. Czolgosz, care, la 14 septembrie 1901, a tras două focuri mortale asupra președintelui William McKinley. Dar, în afara faptului că în toate cazurile de asasinat sau atentat nereușit o cortină a tăcerii a înconjurat pe ucigași, mai există și alte „coincidențe” care aproape că s-au transformat în reguli. Cu excepția lui Booth, toți ceilalți erau oameni de la periferia societății, iar motivul actelor lor apare extrem de confuz. Guiteau a fost prezentat drept un funcționar nemulțumit că nu găsește o slujbă. Czolgosz și Giuseppe Zangara — care a atentat la 15 februarie 1933 la viața lui Roosevelt, cu puțin timp înainte de a-și prelua funcția în care fusese ales — au fost înfățișați drept anarhiști. Despre amîndoi s-a declarat însă și că nu erau în deplîntăte facultăților mintale. Nebuni au fost declarați și și-au încheiat viața în ospiciu, Richard Lawrence care, la 30 ianuarie 1835, a tras asupra președintelui Andrew Jackson, și de asemenea, John N. Schrank, care a atentat, la 13 octombrie 1912, la viața fostului președinte Theodore Roosevelt.

Într-un editorial apărut la 23 noiembrie 1963, imediat după moartea lui J. F. Kennedy, ziarul „New York Times”, arătînd că „patru președinți au fost asasinați în timpul mandatului”, consemna : „Este un puternic rechizitoriu la adresa civilizației noastre că președinții trebuie să trăiască într-un asemenea pericol”. Deși datorită lipsei de date alte generalizări ar fi dificile, rămîne totuși ca o trăsătură comună faptul că, niciodată nu s-a mers „în țara tuturor posibilităților” pînă acolo unde revelațiile ar fi putut zgudui „establishment-ul”. Controversele din jurul asasinatului de la Dallas vor duce la o excepție de la regulă ? N-ar fi exclus, deși este greu de crezut.

ÎMPĂRĂTEASA ÎN CEREMONIALUL BIZANTIN

ANCA STAHL, FLORICA LORINT

Monarh absolut, socotit de origină divină, sacră, împăratul bizantin — basileul — era considerat infailibil, atît în domeniul religios, cît și în cel laic. Alături de el, înconjurată de aceeași aureolă divină și avînd o mare autoritate, se afla împărăteasa. Unele din femeile care au domnit efectiv, cum au fost împărătesele Irena (797—802), Zoe (1042) sau Teodora (1055—1056) s-au bucurat uneori de popularitate. De obicei, împărăteasa lua parte activă, alături de basileu, la viața publică a imperiului, la intrigile curții. Ei îi revenea un rol important la serbările care se desfășurau în hipodrom, la diferite ceremonii religioase sau politice care se petreceau la Palatul sacru. În timpul aclamațiilor rituale adresate basileului sta alături de el. În grija ei rămînea tot ce privea viața femeilor din curtea imperială. Împărăteasa avea rolul de a primi prințesele străine, de a se ocupa de buna lor găzduire, de

Grupul femeilor și împărăteasa Teodora, fragment din mozaicul de la San Vitale, Ravena (mîllocul sec. al VI-lea)

distracțiile lor și, totdeauna, le oferea daruri. De buna primire a acestor prințese depindea, în mare măsură, succesul

diplomației imperiale. Prin acest rol de gazdă și prin legătura directă cu ele, împărăteasa participa la politica externă a monarhiei.

CURTEA BASILISSEI

Așa cum reiese de altfel din cunoscutul tratat „Despre ceremonii” al împăratului Constantin Porfirogenetul — atît de evocator reînsuflețit și de Charles Diehl în celebrele sale „Figuri bizantine” — basilissa avea curtea ei proprie. Era înconjurată de un mare număr de servitori și demnitari ai palatului. Apartamentele locuite de basilissa, separate de cele ale împăratului, formau ceea ce se numea „gineceul”. În componența curții sale se aflau un prepoziț sau un mare maestru al palatului, un șef suprem al șambelanilor,

referendari, silențieri, habebardieri și protospatari, toți aleși cu grijă dintre eunucii care formau garda personală a augustei. Marea stăpînă a palatului, care avea în general și demnitatea de patriciană, conducea cu ajutorul protovestiarului marele număr de femei care o slujeau pe împărăteasă. În mod obișnuit, împăratul numea persoanele care formau curtea basilisei; împărăteasa însă avea dreptul să dea o investitură specială de acceptare a acestor persoane în compunerea curții. În interiorul „gineceului” ea era stăpînă absolută și putea folosi cum dorea această autoritate. Împăratul dădea atîta libertate basilisei încît, cîteodată, ignora complet ceea ce se petrecea în apartamentele ei. În aceste condiții, influența „gineceului” s-a făcut simțită în conducerea imperiului.

CĂSĂTORII ORIGINALE

De obicei, căsătoriile se făceau din interese politice. Totuși, uneori, alegerea împărătesei constituia un eveniment destul de original. Astfel, atunci cînd împărăteasa Irena a dorit ca fiul său Constantin al VI-lea să se căsătorească, a trimis mesageri în toată țara să caute o logodnică demnă de un basileu. Împărăteasa a avut grijă să stabilească vîrsta și talia pe care trebuia să le aibă candidatele. Douăsprezece fete tinere din-

ire cele mai frumoase, originare din familii nobile și bogate au fost aduse la Constantinopol. Împărăteasa Irena și primul ministru au ales o tînă armenească, Maria de Amnia, originară din regiunea Paflagoniei din Asia Mică. Irena dorea, în același timp, ca tînăra sa noră să fie supusă și să nu aibă ambiții în guvernarea imperiului.

O altă întîmplare ieșită din comun s-a petrecut în anul 829, cînd Mihail al II-lea de Amorium moare, lăsînd ca urmas la tron pe fiul său Teofil. Împărăteasa Eufrosina, soția

fete. În saloanul numit „al perlei”, Teofil urma să aleagă pe aceea care trebuia să-i fie soție. După o primă alegere au rămas șase candidate, dar împăratul nu s-a putut decide pentru nici una și a amînat deocamdată alegerea. A doua zi, a apărut în mijlocul tinerelor fete tînd un măr în mină. Îndreptîndu-se spre o fată foarte frumoasă, Kasia, i-a spus: „De la femei ni se trage tot răul”. Kasia, deosebit de inteligentă, a prins repede sensul afirmației și i-a răspost prompt: „Da, dar și toată fericirea”. Răspunsul a fost hotărîtor. Împăratul, speriat de inteligența tinerei s-a îndreptat spre Teodora, o altă fată, tot atît de frumoasă, de origină asiatică, născută în Paflagonia, dintr-o familie de înalți demnitari. Kasia, conform obiceiurilor acelor vremuri, s-a călugărit. Mai tîrziu, a devenit o cunoscută scriitoare, autoare de poeme religioase și de epigrame.

Detaliu al mozaicului de la San Vitale, Ravenna

CEREMONIALUL ÎNCORONĂRII

Ceremonialul încoronării unei împărătese bizantine, complicat și fastuos, era înconjurat de mai multe mistere chiar decît al împăratului. Actul încoronării, anterior și independent de căsătorie, dădea tinerei alese un caracter nou, asemănător cu cel al basileului, întrucît și ea devenea o persoană sacră, fiind socotită ca aleasa dom-

bătrînului împărat, pentru a găsi o noră potrivită, a trimis mesageri în provincii cu misiunea de a aduce la Constantinopol cele mai frumoase

nului. Incoronarea împăratului se efectua în biserica Sfinta Sofia; încoronarea împărătesei avea loc în interiorul palatului, în sala numită Augusteus. Ceremonia se petrecea cu ușile închise. După retragerea curții, în sală rămăneau numai suveranii, patriarhul și demnitarii eunuci. În acest moment intra tinăra fată care trebuia să devină împărăteasă, înfășurată într-un voal și purtând tunica imperială. Suveranii ridicau voalul și oamenii de casă îl desfășurau dinprejurul ei. Patriarhul binecuvînta coroana imperială, pe care o dădea suveranului. În timp ce la încoronarea împăratului, coroana îi era pusă pe cap de către patriarh, împărăteasa era încoronată de împărat. După ceremonie, patriarhul și suita sa se retrăgeau la biserica Sfintul Ștefan unde începea primirea demnitarilor care intrau în ordinea rangurilor, întâi bărbații și apoi femeile.

După aceea, Basilissa, însoțită de demnitari, se îndrepta spre terasa palatului, unde primea urările celor două facțiuni din Bizanț, verzii și albaștrii, ale armatei și ale poporului. Ajunsă pe terasă, suverana, îmbrăcată în costumul imperial bogat brodat cu aur și ținînd în mînă luminări aprinse, se înclina mai întâi în fața unei cruci, apoi înspre demnitari, spre cele două facțiuni și spre armată; în același timp, aceștia în semn de omagiu, aclamau: „Dumnezeu să aibă grijă de Au-

gusta”. Apoi stegarii aplecau steagurile în fața ei, în semn de recunoaștere a proclamării în rang de împărăteasă.

...ȘI AL CĂSĂTORIEI

Abia după aceasta urma ceremonia căsătoriei la biserica Sfintul Ștefan. De acolo, tinăra pereche era condusă în incinta palatului imperial, către camera nupțială. Patricienii și toți membrii senatului se aruncau la pămînt; apoi ridicîndu-se prepozitul făcea semn și începeau aclamațiile. Facțiunile admise pînă în preajma apartamentului nupțial continuau să-i aclame: „Fii bine venită Augustă, aleasă de Dumnezeu!”; „Fii bine venită Augustă, apărută de Dumnezeu”. Apoi împăratul alegea dintre soțiile acestora pe aceea care trebuia să participe la masa nupțială.

A treia zi după nuntă urma o nouă ceremonie, ca o solemnitate simbolică; în timpul ei, noua împărăteasă era condusă la baie. Facțiunile erau prezente, verzii se așezau în partea din stînga a sălii, iar albaștrii în partea dreaptă. La ieșirea din camera nupțială, augusta era escortată de patricieni, consuli, iar facțiunea albaștrilor începea prima aclamațiile. Înainte mergeau slujitorii care purtau cutii cu parfum, bijuterii, vase. Împrejurul augustei se aflau trei doamne de onoare care țineau în mînă, ca simbol al dragostei, mere roșii încrustate cu perle. Cînd ieșea din baie, împărăteasa era condusă de senat, de toată curtea înapoi la palatul imperial.

APOI, BASILISSELE S-AU IZOLAT ÎN „GINECEU”

Acest ceremonial complicat al curții bizantine a suferit diferite modificări în decursul timpului. La sfîrșitul secolului al IX-lea și în decursul secolului al X-lea, poate sub influența orientului musulman, situația femeilor s-a modificat mult. Ele apar tot mai rar în ceremoniile publice. În secolul al X-lea prin legislația sa, Leon al VI-lea a căutat să limiteze rolul femeii. Sub imperiul acestei legiuiri și în opoziție cu situația din secolele V—IX, cînd femeile se bucurau de mare autoritate și influență în viața politică a Bizanțului, acum împărăteasa era obligată să-și petreacă cea mai mare parte a vieții sale în „gineceu”. Începînd cu sfîrșitul secolului al XI-lea, Imperiul Bizantin a intrat în contact tot mai strîns cu Occidentul medieval. Multe împărătese erau alese dintre principesele occidentale. Aceasta a atras alte schimbări în situația femeii și în ceremonialul încoronării împărătesei. Se introduceau acum elemente din ceremonialul occidental, costumele și obiceiurile feudalității apusene, păstrîndu-se totuși numeroase caracteristici de amănunt și multă culoare locală, originală, caracteristică acestei curți bizantine, mereu mai slabă, mai decăzută, pînă în 1453 cînd și-a încheiat viața definitiv, sub călcîiul spahiilor și ai inenicerilor lui Mahomed al II-lea Cuceritorul.

PANORAMIC EDITORIAL

REEDITARE NICOLAE IORGA

Răspunzind dorinței unor largi cercuri de cititori, Editura pentru literatură deschide, în colecția „Biblioteca pentru toți” (nr. 368, 369), seria de „cultură generală” cu lucrarea *Oameni care au fost de Nicolae Iorga*.

Articolele reunite în aceste două volume (portrete, recenzii, prefețe), scrise de marele istoric de-a lungul unei perioade de peste trei decenii, surprind succint un mare număr de personalități, oameni vestiți, români mai ales, dar și străini — artiști, învățați, figuri de prim plan ale scenei politice, luptători — precum și oameni mai puțin cunoscuți, modești, pilde însă de devotament și abnegație pentru binele obștesc.

Lectura lucrării permite înțelegerea unor trăsături esențiale ale activității larg desfășurate și greu de cuprins a savantului român. Îl simțim pe N. Iorga în mijlocul evenimentelor, descriindu-le, luând atitudine, părtaș pasionat la fâuria istoriei zilelor sale. Deslușind patriotismul profund al celui care a fost un luptător entuziast pentru desăvârșirea unității naționale, convingerile sale în opoziție ireconciliabilă cu molima neagră a fascismului, facem cunoștință cu opiniile lui despre literatură, cu ideile diriguitoare ale concepției sale etice.

Lucrarea atrage, captivează și prin frumusețea limbii și a stilului evocator, presărat cu imagini sugestive, plin de savoare, care îl situează pe istoric printre marii artiști ai cuvântului, cum remarcă Tudor Vianu.

Reeditarea acestei lucrări se înscrie pe linia valorificării imensei opere elaborate de N. Iorga și integrării ei în ansamblul larg al culturii noastre.

I.M.

O CARTE DESPRE TITULESCU

Așteptată cu interes atât de specialiști, cât și de un număr mare public, monografia *Nicolae Titulescu*, publicată recent în Editura Științifică sub semnătura lui Ion M. Oprea vine să împlinească un gol în cunoașterea prodigioasei și multilateralei activități a lui Nicolae Titulescu, cea mai prominentă figură a diplomației românești din perioada dintre cele două războaie mondiale și personalitate de seamă pe arena internațională.

Cartea lui I. M. Oprea se impune de la început cititorului prin adâncimea analizei și prin exigenta interpretare a faptelor — deși cu unele tendințe absolutizante — prin sobrietatea expunerii, logica sistematizării problemelor tratate, limbajul bogat și colorat.

Lucrare de o incontestabilă valoare științifică, monografia *Nicolae Titulescu* se întemeiază pe o vastă documentație și relevă cunoașterea și folosirea critică a izvoarelor, editate și inedite. Este meritul autorului de a fi reușit să descifreze trăsăturile caracteristice ale activității lui N. Titulescu, limitele de clasă ale concepției sale politice, nuanțele și subtilitățile acestei concepții.

Analizarea unor importante aspecte ale situației politice interne din România și, mai ales, a problemelor majore ale politicii externe românești, imprimându-i în mare măsură caracterul unei lucrări de istorie a diplomației. Se simte însă nevoia unei ancorări mai accentuate a personalității lui Titulescu în contextul social al epocii.

În istoriografia românească, lucrarea lui I. M. Oprea se înscrie ca o realizare valoroasă.

V.M.

O ISTORIE A ARMATEI POLONEZE

Institutul Militar Istoric din Republica Populară Polonă, Secția de istorie a vechii armate poloneze, a dat publicității în 1965, cu prilejul sărbătoririi unui mileniu de existență a statului polonez, o amplă lucrare în două volume: — *Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864*.

Lucrarea este bogat ilustrată, cuprinzând totodată un număr însemnat de hărți și schițe ale diferitelor bătălii. Documentarea vastă, numeroasele referiri la relațiile româno-polone, recomandă această lucrare atenției istoricilor din țara noastră și, îndeosebi, cercetătorilor care studiază problemele istoriei militare.

M. M.

VIZIGOTII ÎN TIMPUL LUI ULFILA

Datorat unui reputat specialist în istoria începuturilor migrației popoarelor, *The visigoths in the time of Ulfila* de E. A. Thompson, apărut la Oxford în 1966, este dedicat unui interesant capitol al vechii istorii a culturii germanice: creștinarea vizigoților în secolul al IV-lea de către episcopul Ulfila, a cărui activitate la nordul Dunării a avut drept rezultat, între altele, și traducerea Bibliei în grai gotic.

Autorul se oprește cu acest prilej nu numai asupra datelor — relativ puțin numeroase — păstrate în legătură cu viața și activitatea „apostolului goților și părintelui literaturii germanice” (cca. 311—383), ci și asupra unui aspect direct legat de vechea istorie a pământului românesc: așezarea goților în Dacia, relațiile imperiului cu nordul Dunării în epoca scurtă între Constantin cel Mare și Theodosiu I, cultura materială și organizarea socială a triburilor gotice în secolul al IV-lea.

R.T.

ISTORIA ÎN ANECDOTE

Scriitorii Karl Rosner și Roda Roda au scris înaintea primului război mondial o piesă de teatru, a cărei reprezentare a fost interzisă de cenzura imperială austriacă.

Amândoi autorii s-au prezentat în fața ministrului de interne de atunci pentru a protesta împotriva hotărârii cenzurii. Ministrul i-a primit binevoitor, dar a declarat foarte hotărât :

— Atât timp cât există Austro-Ungaria, piesa nu va fi reprezentată !

La aceste cuvinte, Roda Roda a răsuflat ușurat și, privind cu subînțeles la Rosner, a spus :

— N-avem ce face, Karl, va trebui să mai așteptăm cîteva săptămîni !

În timpul unei mese la curtea regelui francez Ludovic al XIV-lea s-a vorbit despre cele mai diverse lucruri. Între altele, Nicolas Boileau (1636—1711), cunoscutul poet, critic și teoretician al clasicismului s-a exprimat că toți oamenii trebuie să moară. Întîlnind privirea supărată a regelui, el s-a corectat repede :

— Am vrut să spun că... aproape toți.

Sultanul turc Soliman a condamnat la moarte pe unul dintre comandanții săi.

— Fiți milostiv ! l-a rugat condamnatul.

— Ei bine, i-a răspuns sultanul, sînt de acord să-ți alegi singur moartea...

— Dacă e așa, atunci permite-mi, atotputernice, să pot muri de bătrînețe.

Sultanul a suris și l-a iertat pe spiritualul comandant.

La scurt timp după războiul franco-prusac, în urma căruia Germania a ocupat Alsacia și Lorena, renumitul comic francez Coquelin a fost invitat printr-o telegramă la Berlin, pentru a da cîteva reprezentații. Telegrama se termina cu următoarele cuvinte :

„Rugăm să fim înștiințați ce ar dori domnul să primească pentru reprezentațiile sale”.

„Alsacia și Lorena” — a telegrafiat drept răspuns Coquelin... Și nu s-a mai dus la Berlin.

MOZAIC

TEZAUZ ANTIC

1715 obiecte de aur, în greutate de peste două kilograme, au fost găsite în anul 1959 într-un mormînt ascuns în interiorul unui curgan din apropierea stației Elisavetinscaia din sudul Ucrainei. Bogăția costumei mortuare permite să se presupună că aici a fost înmormîntat unul din regii sciți. Întregul veșmînt, căciula și chiar încălțămînta au fost acoperite cu sute de solzi de aur cu diferite ornamentații. Gîtul a fost împodobit cu un lanț gros de aur, iar în mina dreaptă era ținută o sabie cu minerul bogat încrustat.

FINTINA JERTFELOR

Printre ruinele orașului Chichenitza, construit cu secole în urmă de către populația maya în peninsula Yucatan (Mexic), se află așa-zisa fîntînă a jertfelor. Aceasta este o groapă cu un diametru de 60 de metri și cu pereții albi de calcar. Aici, din secolul al X-lea și pînă la

invazia spaniolilor, se aduceau zeilor jertfe vii. După cum relatează cronicile, cei desemnați să fie jertiți erau împodobiți cu bijuteriile cele mai scumpe. De aici s-a născut legenda despre comorile incommensurabile care ar fi ascunse sub apele verzi ale fîntinii jertfelor.

FARAONI FICTIVI

Pe cititorul romanului „Faraonul” doritor să compare acțiunea eroilor lui B. Prus cu ceea ce istoricii cunosc în prezent despre epoca respectivă, îl așteaptă o surpriză : nu au existat nici Ramses al XIII-lea, nici tatăl său, Ramses al XII-lea. În perioada descrisă de Prus a domnit faraonul Herihor (1090—1085 î.e.n.). În schimb, istoricii contemporani sînt de aceeași părere cu marele scriitor polonez în ceea ce privește tabloul societății egiptene din acele timpuri, în care pe primul plan se aflau atotputernici și bogății preoți.

Pagină redactată de
M. MOLDOVEANU

POȘTA REDACȚIEI

În preajma apariției primului număr, redacția noastră a discutat cu un număr de profesori, studenți, elevi etc., cerându-le părerea despre utilitatea revistei și despre profilul ei tematic. Am primit de asemenea numeroase scrisori din Capitală și din țară.

Discuțiile purtate, ca și scrisorile primite, cuprind, pe lângă călduroase urări de succes adresate «Magazinului istoric» la început de drum, numeroase sugestii interesante privind profilul și tematica sa.

Mulțumindu-le celor care și-au spus părerea, prin viu grai sau în scris, redacția își exprimă speranța că aceste contacte nu sînt decît începutul unei colaborări folositoare ambelor părți, colaborare pe care o dorim cît mai fructuoasă.

Redăm mai jos cîteva dintre părerile exprimate și răspundem primelor scrisori primite.

MARIA EFTIMESCU, profesoară — București.

„Propun ca revista «Magazin istoric» să lărgască cercul de colaboratori dincolo de limitele institutelor academice și ale catedrelor de specialitate din învățămîntul superior. Mă gîndesc că lucrările întocmite de profesori în vederea obținerii gradelor I și II pot oferi lucruri interesante, poate chiar aspecte inedite, unele dintre ele bazîndu-se pe documente care n-au ajuns încă în atenția cercetătorilor. Cred că abordarea unui stil colorat, sugestiv, uzînd de imagini vii, este cît se poate de adecvat unei reviste de cultură istorică”.

EMANOIL MARE, funcționar — Bocoșia Română.

Sperînd că revista vă va satisface cerințele, vă mulțumim pentru bunele urări.

ALEXANDRU PETRESCU, student — București.

„Pentru că profesorii de istorie sînt numeroși în satele și orașele țării (unde vor lucra și majoritatea dintre noi, studenții de azi), socot că revista «Magazin istoric» le-ar putea fi de un mare folos dacă ar publica informații de specialitate privind cele mai noi cercetări și descoperiri în domeniul arheologiei și istoriei, recenzii asupra unor cărți apărute în țară și străinătate, puncte de vedere ale unor specialiști în probleme controversate. Revista ar putea întreprinde interesul pentru istoria locală, publicînd cele mai bune dintre lucrările specialiștilor sau amatorilor care se ocupă de istoria localității în care trăiesc și muncesc”.

GABRIEL G. BACOVIA — București.

Vă mulțumim mult pentru bunele urări pe care ni le transmiteți și în numele mamei dv., Agatha Bacovia, și al soției dv. Dat fiind profilul revistei, ne-ar interesa mai mult activitatea pe tărîm social a mult apreciatului poet. Mai țineți legătura cu noi.

NICOLAE GHIȚULESCU, pensionar — Tr. Severin.

Anul acesta, la trecerea unei jumătăți de veac, revista noastră va scrie despre eroii cele bălăii de la Mărăști, Oituz și Mărășești. Ne bucură că și dv., veteran de la Mărășești participă la organizarea sărbătoririi acestui eveniment de importanță națională. Vă mulțumim pentru bunele cuvinte adresate revistei noastre.

LIA MILENCOVICI, studentă — București.

„Cred că o revistă cu titlul «Magazin istoric» trebuie să acorde importanță istoriei orașelor, întreprinderilor industriale, a unor instituții social-culturale, precum și a monumentelor istorice, care nu sînt suficient cunoscute. M-ar interesa, de asemenea, activitatea (necunoscută sau mai puțin cunoscută) depusă de femei în folosul societății, și mai ales activitatea unor românce pentru ca țara noastră să fie bine apreciată pe plan internațional (ca de pildă Elena Văcărescu)”.

CONSTANTIN I. VLAD, pensionar — Tg. Jiu; ANDREI IGNEA, învățător pensionar — Chieșd-Crișana.

Revista o veți putea procura prin abonament la oficiul P.T.T.R.

MIHAI DRAGOMIRESCU, profesor — București.

„«Magazin istoric» trebuie să fie o revistă cu personalitate, cu un profil cuprinzător al unei arii largi de probleme ale istoriei, pentru ca să fie fidelă subtitlului său (revistă de cultură istorică) și să se adreseze astfel unor categorii foarte largi de cititori. Aceasta înrîncut problemele de istorie (care, după cum știm încă de la antici, este o „magistra vitae”) nu sînt numai probleme științifice, ele interesînd deopotrivă cercetătorul, specialistul, dar și masele pentru care cunoașterea trecutului este un izvor de învățăminte dar și o datorie cetățenească”.

C. PAPACOSTEA, profesor emerit — București.

Vă mulțumim mult pentru frumoasele dv. cuvinte de salut și pentru urările de succes, care, venind de la un cărturar și educator, ne bucură în mod deosebit.

CONSTANTIN BOTEZ — Frunțișeni, Iași.
Mulțumim pentru urările de bine și de succes. Abonamentul îl puteți face prin oficiul P.T.T.R.

CONSTANTIN ZAHARIA, elev — București.

„Aș dori să citesc în revista «Magazin istoric», articole interesante, scrise într-un stil mai viu, mai colorat, pentru că manualele conțin prea multe lecții de economie, lăsând în umbră, sau netratând pur și simplu, unele personalități și probleme. De mare interes ar fi articolele care să se ocupe de probleme mai puțin limpezite din istoria națională, cum ar fi, de exemplu, formarea statelor feudale românești, importanța drumurilor comerciale de tranzit, adevăr și legendă în teoria „descălecatului”, epoca fanariotă etc. Cred, de asemenea, că este necesară publicarea unor portrete ale unor personalități din trecutul istoric, mai interesante, mai complexe, mai puțin cunoscute, ca Dan al II-lea, Mihnea al III-lea, Radu de la Afumați, Petru Cercel, Despot-Vodă, Nicolae Mavrogheni, Ion Caragea ș.a.”.

MARCEL POPA, profesor — București.
„Cred că revista «Magazin istoric» va trebui să facă loc, în coloanele sale, unui abundent material documentar și ilustrativ care să evidențieze, pentru marea public și mai ales pentru tineret, frumoasa artă populară românească. Personal, m-ar interesa în mod deosebit felul în care a evoluat arta populară românească în Transilvania și relația dintre această evoluție și aceea a artei populare din celelalte două țări românești. De asemenea ar fi nimerit ca revista să prezinte piese valoroase, reprezentative, aparținând diferitelor colecții (mă refer aici la ceramică, costume populare, creștături în lemn, icoane pictate pe sticlă ș.a.), ceea ce i-ar conferi și posibilitatea unei mari varietăți ilustrative, făcând-o mai atractivă”.

NICOLAE OPRIȘAN, elev — Tirgoviște, reg. Ploiești.

Scrisoarea dumată ne-a bucurat. Îți dorim ca simpatia de la 14 ani pentru arheologie, să se transforme, cu trecerea anilor, în pasiune dublată de specializare și erudiție. Vei găsi în paginile revistei articole și despre descoperiri arheologice, și despre marile monumente ale lumii, și despre daci, și despre încași și despre multe altele.

IOAN PURZA — Arad.
Dat fiind profilul diferit, comparația cu revista menționată e greu de făcut. Sperăm

că «Magazin istoric» vă va satisface. Mulțumim pentru urări.

NELU BOROANĂ, tehnician — Drăcșani, reg. București ; ȘTEFAN APOSTOL, pensionar C.F.R. — Comănești.

Revista se va strădui să satisfacă cerința dv. (ca și a multor altor corespondenți) de a fi bogat ilustrată. Vă mulțumim pentru urări.

ALEXANDRINA POPA, profesoară — București.

„Cred că este foarte importantă problema popularizării, prin revista «Magazin istoric», a evoluției cercetărilor istorice din alte țări, a preocupărilor și operelor unor istorici de seamă din străinătate, mai ales ale acelor care s-au ocupat ori se ocupă de probleme atingătoare istoriei noastre naționale. De asemenea, fiind cunoscut faptul că mulți dintre profesori desfășoară și muncă de cercetare, ar fi nimerit ca paginile revistei să fie receptivă față de aceste preocupări”.

ELVIRA ILIESCU — București.
Am reținut propunerile și, la nevoie, vom face apel la serviciile dv.

NICU VASENCIUC, geograf — București.
„Cred că ar fi foarte interesant să se publice în revista «Magazin istoric», articole despre călători străini în țara noastră, precum și despre călători români pe meleaguri străine. Mă gândesc chiar la interesul pe care l-ar stîrni unele comparații dintre observațiile acestora din urmă și cele ale altor călători — străini — privind aceleași locuri, obiceiuri, popoare, stări sociale”.

GHEORGHE CRUCEANU, economist — Pitești.

Vă mulțumim pentru urări. Regiunea dv., una dintre vetrele Țării Românești, merită fără îndoială atenția cercetătorilor istoriei și a forțelor intelectualității locale.

GHEORGHE PURECE, student — București.
„Revista ar câștiga mult printr-o ilustrare amplă și mereu nouă, printr-o rubrică permanentă de amănunte, curiozități, anecdote, care caracterizează unele evenimente și mai ales unele personalități”.

IULIU D. MARCU, inginer — Focșani.
Vă mulțumim pentru urări. Volumul V al Tratatului de Istorie a României n-a apărut încă. Veți găsi în coloanele publicației noastre, articole pe teme de arheologie, numismatică etc. care vă interesează.

EMIL ALBOIA, student — București.
„Aș dori să găsesc, în paginile revistei, articole cuprinzând elemente de metodică a

POSTA REDACȚIEI

POȘTA REDACȚIEI

cercetării științifice și a datării în arheologie”.

NICOLAE CIMPOCA, medic — Caransebeș.

Vă mulțumim pentru frumoasele cuvinte. Sperăm că, având revista în față, să vă spuneți că ea întrece doleanțele dv. în ceea ce privește condițiile grafice.

VERONICA RIZEA, studentă — București.
„Cred că revista trebuie să acorde un spațiu însemnat istoriei contemporane universale, mult mai puțin cunoscută decât ne închipuim”.

TOMA CEPONEA, învățător pensionar — Brîncoveni-Argeș.

Vă mulțumim pentru cuvintele de salut. Sătul dv. are într-adevăr o istorie veche și interesantă. Poate vă încumetați să scrieți câteva pagini din ea, începând cu diversele ipoteze privind toponimia.

HORIA MATEI, profesor — București.

„Aș dori ca revista «Magazin istoric» să ne țină la curent cu ultimele descoperiri din știința istoriei, să ne informeze cât mai prompt despre tot ce apare nou și interesant în lume din domeniul istoriei. De asemenea, aș dori să găsesc relatări (fie și succinte), despre ultimele campanii arheologice de pe diferite meridiane, despre rezultate senzaționale obținute prin folosirea celor mai noi metode de prospecțiuni arheologice, crimele din istoria unor continente (Asia, Africa, America de Sud), mai puțin cunoscute cititorului român, diferite aspecte ale acțiunilor diplomatice și militare asupra cărora mai persistă vălul unor incertitudini, din timpul celor două războaie mondiale”.

GRAȚIAN C. MARCUȘ, economist — Zalău.

Sperăm că revista va satisface, în general, cerințele, și că va fi într-adevăr militantă, așa cum o doriți dv. Ce ar fi dacă v-ați hotărât să contribuiți la început, cu o notă despre subiectul dv. preferat, respectiv episodul menționat, din viața lui Mihai Viteazul?

DAN NICOLAE — Constanța.

Revista „Magazin istoric”, va publica fără îndoială și articole privind istoria marinei și marilor bătălii navale, pagini din istoria teatrului universal și românesc și cercetări de istorie locală.

GHEORGHE SANDA, medic militar — București.

Vom găzdui în coloanele noastre articole despre metode noi în cercetarea istorică, scrise de specialiști. Ne bucură că sînteți preocupat de istoria medicinei militare românești, domeniu mai puțin cercetat.

GABRIEL-FLORIN MATEI, geograf — București.

„Ar fi interesant ca în «Magazin istoric» să apară articole sugestive privind relațiile între toponimia geografică și cea istorică și influențele reciproce. M-ar interesa de asemenea, articole tratînd despre culturi, civilizații, orașe, dispărute azi”.

MARIN VILIAM, lector universitar — Timișoara.

Ne vom strădui să facem față unor cerințe foarte variate. Vom insera, desigur, și articole privind trecutul istoric al orașelor țării, locuri și monumente istorice etc.

— Corespondenților noștri redacția le va răspunde în ordinea primirii scrisorilor lor.

— Articolele pentru revista „Magazin istoric” se trimit pe adresa redacției în trei exemplare dactilografiate. Recomandăm ca volumul unui articol să nu depășească 5 pagini dactilografiate. Se scrie pe o singură pagină la două rînduri (2000 semne pe pagină). Ele vor fi însoțite și de ilustrații, dacă este cazul.

— Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

— Autorii poartă întreaga răspundere pentru conținutul științific al materialelor.

Articolele se trimit cu o notă explicativă pe adresa redacției. În notă se vor indica numele, prenumele, profesia, domiciliul, nr. de telefon.

ADRESA REDACȚIEI

Str. Academiei nr. 39—41, Raionul
30 Decembrie, București

MAGAZIN ISTORIC, revistă lunară, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Prețul unui număr 5 lei; abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe 1 an — 60 lei.

SUMAR

Pag.

- 1 Către cititori
- 2 1877. Eroi, fapte, mărturii
- 7 1877 în documentele vremii
- 10 Taina vasului „Radetzki”
- 12 Transilvania și războiul de independență
- 14 Un prinț valah pe drumurile Europei
- 17 Articole necunoscute ale lui Marx
cu privire la Unirea Principatelor
- 21 May II, argintarul lui Brincoveanu
- 24 Din documentele secolului XX : Conferința
de la Ialta (I)
- 33 Histria și Burebista
- 35 Iulie 1936 : Titulescu-Litvinov. O pagină
a relațiilor româno-sovietice
- 39 „Reportajele” din București
ale „verișoarei” lui Himmler
- 42 Schliemann în cetatea lui Priam
- 53 Cum s-a înfăptuit Frontul Unic Muncitoresc
Convorbire cu tovarășii
Constantin Pirvulescu și Ștefan Voitec
- 57 Horea — schiță a portretului intelectual
- 59 Paleolitic în zilele noastre !
- 62 Memorii
- 70 Mesaje de salut

- 73 Historia magistra vitae
- 80 Umanistul Rabindranath
Tagore printre bucureșteni
- 82 Enigme ale istoriei : De la Lincoln...la Kennedy
- 85 Împărăteasa în ceremonialul bizantin

- 88 Panoramic editorial
- 89 Istoria în anecdote
- 90 Poșta redacției

DINU C. GIURESCU
CONSTANTIN VELICHI
VASILE NETEA
ION IONAȘCU

MIRON CONSTANTINESCU
CORINA NICOLESCU

DIONISIE PIPPIDI

J. M. OPREA

ILIE PETRE
C. W. CERAM

ȘTEFAN PASCU
ION VLADUȚIU
CONSTANTIN ARGETOIANU
KHALED BELKHODJA
BASIL DAVIDSON
JACQUES FREYMOND
STANISLAV HERBST
V. M. HVOSTOV
DIMITAR KOSEV
ANDRE MAUROIS
ANDRE MIRAMBEL
GASTONE MANACORDA

CRISTIAN POPIȘTEANU
EUGEN PREDĂ
ANCA STAHL
FLORICA LORINT

Redactori : Livia Dandara, Robert Deutsch, Mircea Ioanid, Gheorghe Rădulescu, Marian Ștefan, Răzvan Teodorescu. **Prezentarea artistică și tehnoredactarea :** Georgeta Apreotesei, George Pirjol, Ladislav Simandan, Ion Vulpescu.

magazin istoric

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE :

Sarmizegetusa — inima regatului dac
• Pagini de epopee : • Mărăști-Mără-
șești-Oituz • Ion Ghica — prinț de Samos
• Legendă și realitate istorică • Un ospăț
de curte în secolul al XVII-lea • Români
în maquis • Mari biblioteci ale lumii :
Bagdad, Cairo, Cordoba • Culise, mora-
vuri și oameni politici • Șantier arheolo-
gic : Cernica — cel mai mare cimitir
neolitic din sud-estul Europei • Momente
din istoria presei revoluționare • Pearl
Harbour • Acordul de la Țebea • Cum
a fost asasinat I. G. Duca • Motive româ-
nești pe ceramică englezească • Imperiul
Marilor Moguli • Duelul Ferdinand Las-
salle — lăncu Racoviță • A făcut parte
von Killinger din complotul împotriva lui
Hitler ? • Ștefan cel Mare în creațiile
artiștilor vremii • Un român la curtea
„fiului cerului” • Social-democrația ro-
mână la Zimmerwald • România și „pac-
tul celor patru” • Nicolae Iorga — Ar-
mand Călinescu, scrisori inedite • Me-
tode fizico-chimice în cercetarea istoriei
• Prăbușirea celui de-al III-lea Reich.

VOR SEMNA :

Constantin Daicoviciu • Andrei Oțetea • Petre Con-
stantinescu-Iași • Zaharia Stancu • C. C. Giurescu
• Mihai Berza • Augustin Deac • Vasile Maciu
• Carol Göllner • A. Tatu-Jianu • Mihail Guboglu
• Damian Hurezeanu • Gheorghe Cantacuzino •
I. Demyeni • Ion Ardeleanu • Aron Petric • Horia
Lovinescu • Dumitru Tudor • Tudor Teodorescu-
Branîște • H. H. Stahl •

